

Vergadering van Vrijdag 24 April 1908 's avonds ten 8 ure.

Voorzitter: Generaal DE WAAL.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik open de vergadering. De groote opkomst is voor ons allen het beste bewijs, dat het onderwerp, dat heden avond in discussie komt en behandeld is door den Heer FABIUS, groote belangstelling trekt.

Het Bestuur had gaarne de discussie eerder doen houden, maar dit is niet mogelijk geweest.

Het uitstel is intusschen in het belang der zaak geweest, want in elk geval heeft het dit resultaat gehad, dat 9 sprekers zich hebben aangemeld en wel de Heeren VAN DER HEGGE ZIJNEN, BENTEIJN, DONK, POP, VAN ROSSUM, BEELAERTS VAN BLOKLAND, VAN DER HOOG, DE GELDER en VAN SOETERMEER VOS.

Hoe aangenaam voor het Bestuur deze belangstelling ook moge zijn, is er toch een bezwaar aan verbonden, omdat, zooals de ondervinding van de laatste vergaderingen heeft geleerd, het zeer laat kan worden. Hiertegen is nu van verscheidene zijden bezwaar gemaakt. Verschillende personen konden het einde der vergadering niet bijwonen, wilden zij hun trein of tram niet missen.

Het is daarom, dat ik verplicht ben, de sprekers te verzoeken, zich te beperken en te comprimeeren, hetgeen zij te zeggen hebben. Met het oog op den tijd, moet ik dan ook voor iederen spreker een termijn stellen van vijftien minuten.

Degenen, die meer tijd nodig mochten hebben, zullen zich dus de moeite moeten geven, na te gaan, op welke wijze zij zoo beknopt mogelijk zullen kunnen mededeelen, hetgeen zij te zeggen hebben.

Ten einde den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN, den eersten spreker van dezen avond, in de gelegenheid te stellen, daarover zijne gedachten te laten gaan, begin ik met de Heeren EYSSEL en LATOUR te verzoeken, zich in de pauze bezig te

1907/08. VIII. 46

willen houden met het opnemen der stemmen, uit te brengen op de drie candidaten, die zijn voorgesteld.

Ik geef thans het woord aan den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren. Mijn eerste woord is eene dankbetuiging voor de mij geschonken gelegenheid, aan het debat deel te nemen.

Het onderwerp, waar het hier omgaat, is eene vraag van den dag van de grootste beteekenis en de meest ver reikende gevolgen voor ons Vaderland.

Immers „Volksleger” en „Bezuiniging” of „Bezuiniging” en „Volksleger” is de leuze van den dag. In hoeverre het een mogelijk is in verband met het andere, laat ik nog een moment buiten bespreking.

We zijn hier bijeen om de quaestie te bespreken; opinie tegen opinie, onder eerbiediging van elke meening, dus ook die onzer tegenstanders.

Ik behoor tot de tegenstanders van den geachten spreker, omdat mijne denkbeelden in deze materie lijnrecht tegenover de zijne staan, omdat ik méér hecht aan 100.000 man, die 8 maanden zijn geoefend, dan aan 200.000, die slechts 4 maanden dienden.

Ik ben hierheen gegaan in dien kouden Januari-avond, in het vaste vertrouwen, een mysterie te zien opheffen, een mysterie, genaamd Volksleger, mysterie voor mij althans, omdat ik niet begreep, hoe eene Natie, die nu al jammert en zucht over een leger met een jaar-contingent van 17.000 man, zou te vinden zijn voor eene lichting van zeg 40.000 man. En ik begrijp het *noy* niet! De geachte spreker had dus gelijk toen hij dacht, dat er teleurgestelden zouden zijn.

Ik ben 's avonds de zaal weer uitgegaan, verward door de kachelwarmte, na het hooren van eene rede, met veel gloed en overtuiging en ook met veel overdrijving en soms ook met een zeker sarcasme uitgesproken. Ik hoorde mooie

theorieën, die mij deden denken aan de tijden, dat wolf en schaap samen in pais en vree zullen leven, ik hoorde een idealist van het zuiverste water, ik hoorde inderdaad met „brave beschouwingen de aandacht afleiden van de werkelijkheid” (bladz. 415). Maar ik hoorde geene duidelijke, logische uiteenzetting en ontvouwing van het *Nederlandsche Volksleger*, zoodat wij allen konden zeggen: waarlijk, ik geloof, dat een Volksleger beter is, dat het Volk er gelukkiger door wordt en dat het onze draagkracht niet te boven gaat.

Wat mij betreft, de geachte spreker heeft mij niet voldaan. Ik ga zelfs zóó ver, dat ik twijfel aan de juistheid van den titel der voordracht en mij de vraag stellen moet, of het niet beter ware geweest, dat het papieren kind ware gedoopt met den naam: *Over ethiek en psyche in legerzaken en vroegere en hedendaagsche beschouwingen over vorming en opleiding in het leger*.

Die naam was minder bescheiden (minder pakkend ook) maar of hij ook minder juist zou zijn geweest?

Er zit me te veel franje, te veel bijwerk aan en men moet, als deze verwijderd is, eigenlijk versted staan over het weinig essentiele, dat overblijft.

Streng genomen zou ik mijne repliek dus moeten bepalen tot de zaak zelve, doch het is mij niet wel mogelijk, de rest onbesproken te laten, omdat daaruit allicht instemming zou afgeleid worden over uitingen, waartegen ik, voor mijn persoon althans, met klem protest aanteeken.

Aangezien ik slechts beperkten tijd kan hebben, moet ik, nolens volens, kort zijn.

Ter zake dus.

Het nieuwe wordt niet altijd met open armen ontvangen (bladz. 334). Volkomen juist! Maar . . . het is omdat (zooals de spreker zelf op bladz. 340 zegt) „de denkbeelden komen niet voldragen ter wereld”. Het officierskorps, om daar maar eens bij te blijven, is niet van plan om maar alles aan te nemen en met geestdrift te aanvaarden, wat als „nieuw” wordt gepresenteerd. Neen, die z.g. „nieuwe richting” is velen niet

onsympathiek, omdat ze wil breken met veel van het bestaande, maar omdat we de noodzakelijkheid er van voor het heden van ons militair bestaan niet kunnen inzien; omdat we niets willen opruimen als ons niet iets beters wordt gegeven en ook om de reden, door spreker zelven aan de hand gedaan: het on-afzijn, het onvoldragene.

Niet uit gemakzucht, noch uit conservatisme, noch uit domperigheid spruit het voort als het nieuwe ons niet steeds welkom is, maar 't ligt in de kwaliteit van den aanvoer.

Al verder heb ik mij gestooten aan hetgeen de geachte spreker zegt over critiek (bladz. 335).

Hier wordt de stelling opgeworpen, dat, hoe meer gelegenheid er wordt gegeven voor critiek, hoe meer deze elk hatelijk karakter zal gaan verliezen!

't Is mogelijk, dat ik me vergis, maar ik meen, dat de geachte spreker zeide, dat iets méér critiek wel gewenscht ware. Ik zeg, ik kan me vergissen, want de geachte spreker improviseerde 's avonds bijna voortdurend en daaraan is het dan ook voorzeker toe te schrijven, dat het levende woord en het geschreven schrift niet altijd het zelfde vermelden.

Hoe dit zij, Mijnheer de Voorzitter, velen onzer, waaronder ook ik, hebben „knapjes genoeg” van de critiek der laatste jaren, omdat er zoo veel schade en zoo veel wantrouwen door wordt teweeggebracht: schade aan de achting en de waardeering voor het leger, wantrouwen tusschen minderen en meerderen.

Denk maar eens aan *De Telegraaf* en de conduitelijsten, denk aan *De Avondpost* na de decoratiën van 31 Augustus 1907, denk aan Leger Psyche van het Kamerlid THOMSON, enz. enz.

En dat er dit wantrouwen reeds is, staat voor mij vast!

Indien, om een voorbeeld te noemen, het kader in zijne officieren inderdaad zag zijne natuurlijke verdedigers en de mannen, die voor hen opkwamen, zouden zij dan behoefte hebben gevoeld aan eene vereeniging „Ons Belang”?

De Heer FABIUS vindt het op bladz. 412 een „heugelijk feit in de vervormingsgeschiedenis”, hij ziet er het bewijs in, dat we dichter bij het doel komen. Ik niet, ik zie er het

bewijs in, dat men denkt, beter voor zichzelf te kunnen zorgen en met zijne chefs niet ver of hard genoeg op te schieten.

Een ander voorbeeld is 't voor mij, dat het steeds meer de gewoonte wordt, met zijne belangen en zijne grieven naar het Binnenhof te loopen.

En nu kan de geachte spreker zeggen, dat we dichter bij het doel komen, 't is maar de quaestie, wat men als doel aanneemt. Ik voor mij meen in dit alles even zoo veel aanwijzingen te vinden voor het wegzinken van dien echten militairen zin en geest, die niet elk bevel of elken maatregel, hoe eenvoudig en onschuldig soms ook, bekijkt, beknabbelt, toetst, beredeneert en overweegt om na te gaan of de „rechten” soms in het gedrang komen en dat alles uit een te hoog opgeschroefd gevoel van het eigen „ik”.

De praatjesmakerij en de pretentiën, die men in de laatste jaren in het leger bijna overal tegenkomt, zijn ontzettend en dat terwijl zoo verbazend veel is verbeterd in de behandeling en verzorging van allen, die er toe behooren. En toch, altijd talrijker komen de vragen en de wenschen! De geachte spreker laat het zelf doorschemeren, dat de militaire vormen te wenschen overlaten, als hij het heeft over het groeten op straat. Het eerbied-*betoon* (ik zeg nog niet eens *habben*) in het leger gaat achteruit; let maar eens op de houding, die tegenover meerderen wordt aangenomen!

Nog eens, de „advocaterij” (vergeef me de uitdrukking) in ons leger is als een gevolg van de ongebreidelde critiek te beschouwen en die critiek is weer eene uiting van den tegenwoordigen volksgeest.

En helaas, hoe velen laten zich niet intimideeren!

Ik hond van critiek, maar alleen van die soort, die werkelijk plekken aanwijst, die verbetering behoeven en niet van de soort, waaronder wij nu gebukt gaan: de critiek van verdacht-maken en aftnigen.

Ik kom nu aan Art. 1, Inwendige Dienst, en aan de bespreking van de subordination.

Er klonk mij uit dit gedeelte van het betoog een toon toe,

die mij 's avonds geweldig hinderde ; daar was eene scherpte en eene soort schamperheid in, die onmogelijk bevorderlijk kunnen zijn aan hetgeen de spreker ons wil doen opnemen en verwerken.

Men wiegelt de grondvesten los en geeft er niets voor terug dan phrases en geklikklak met mooie woorden en dito theorieën. En dat laat ons ouderen nu wel ongeschokt, doch het jongere element onzer kameraden komt aan het twijfelen of de basis van ons krijgswezen, neen van elke krijgsmacht, wel goed is en of het wel juist is als de subordinatie is : het wezen en de ziel van den militairen dienst. In het Volksleger zal het *toewijding* moeten zijn, die de ziel en het wezen vormen. Mij goed, maar zoo lang we nog dienen volgens een „Inwendige Dienst” en nog onderwerping zweren of beloven aan *de krijgstucht*, heb ik met al die ethische beginselen weinig te maken.

Zeer zeker, ik acht gehoorzaamheid en onderwerping uit *toewijding* zéér hoog en stel die hooger dan de vrees voor den knoet, maar „toewijding en krijgstucht in het leger, zij kunnen slechts gedragen worden door de hooge eigenschappen van ons volk zelf” (bladz. 357). Juist, hier zijn de geachte spreker en de ondergeteekende het volkomen eens : *Ons Volk* moet toewijding medebrengen in het leger. Maar zoo lang het dat nog niet doet, zoo lang het nog met iets anders moet geregeerd worden dan met zachtheid en vaderlijkheid, zoo lang hebben we althans in het leger noodig eene tucht, die krachtig is, gestreng, rechtvaardig en eerlijk, zonder aanzien des persoons. Zóó lang zal het moeten gelden : het is bevolen, *dus moet* ik gehoorzamen ; zóó lang vind ik het niets barbaarsch of hardvochtig, te zeggen „je zult je zaken doen, daarvoor betaal ik je” (bladz. 355) en ik ben nog niet van plan, de spreekwijze te aanvaarden van den Heer FABIUS, die zegt, dat het in de toekomst zal moeten worden : „vergeet je zaak niet, al spant 't er om” (bladz. 355).

Door toevallige omstandigheden nam ik eerst heden middag kennis van de volgende uittaling van den Oud-Minister STAAL in de vergadering van de Eerste Kamer van 31 Maart 1908 (bladz. 206 der *Handelingen*) als deze, den Heer VAN VOORST

TOT VOORST repliceerende, zegt: ... „De hogere discipline, ja die vordert heel wat meer tijd en daar ben ik zóó van overtuigd, dat als een voorstander bij mij kwam, ik zou zeggen, als ik Minister was, neen, ik handhaaf de 8 $\frac{1}{2}$ maand, omdat ik die noodig acht om de hogere discipline in te prenten”.

Het geachte auditorium gelieve dit te onthouden, omdat ik tegen verkorting van den eerste-oefeningstijd ben en de Heer FABIUS niet op 6, maar feitelijk op 3 maanden diensttijd aanstuurt. De Oud-Minister STAAL is óók voorstander van een Volksleger.

Ik zou wel eens willen weten, waar we zoo maar in eens al die engelen-naturen vandaan moeten halen, die hiervoor vatbaar zijn. Neen, het veranderen van den volksgeest is een moeilijk en zeer tijdroovend werk, daar gaan jaren en jaren over heen, daar zullen kleine krenters moeten opgroeien tot mannen met die sterke schouders, om er een ander op te zetten.

Om die reden is het in mijne oogen, op zijn zachtst gezegd, voorbarig om te gaan tornen aan onze grondbeginselen en zoo lang we geen ander reglement van krijgstucht hebben, hebben we ons maar te houden, zooals ik reeds zeide, aan hetgeen wij plechtig beloofden en kunnen we spitsvondigheden achterwege laten als daar zijn: den soldaat met zorg en belangstelling behandelen... uit eigenbelang, (bladz. 345) het „lolletje” in de cantine en de volgens „recept klaargemaakte porties krijgstucht” van bladz. 375.

In het zelfde, mij onaangenaam aandoende licht beschouw ik de tirade over de belangrijke theorieën na de wapeninspectie.

De geachte spreker vergeet hier in den tekst er bij te doen opnemen: en na „*de sokken inspectie*”, zooals hij dit vermoedelijk, om meer indruk te maken, in zijne rede meer eigenaardig dan wel aardig zeide.

Nu mag de geachte spreker aan het einde van zijne voordracht de hoop uitspreken niemand gekwetst te hebben, dat is héél coulant, maar het ware beter, dat hij zich meer had beheerscht en bedacht, dat het kleed, dat hij en wij dragen, nog steeds niet gedooft, zich te uiten zóóals hij deed. We hebben

vrijheid van drukpers, we hebben recht van vereeniging en onbepaalde vrijheid van gedachtewisseling, maar we hebben óók tevens den plicht, behoorlijk te overwegen, wat gezegd *moet* worden en *mag* worden en wat, dat dan in ons binnenste opwelt, moet *gezwegen* worden om niet noodeloos onzen stand en ons streven óf te ridiculiseeren óf met bitterheid en sarcasme over de tong te brengen.

Aangezien de geachte spreker zijne meening ronduit ten beste gaf, ben ik niet van plan, de mijne onder stoelen of banken te steken. Doch het spijt me, dat de Heer FABIUS zich aldus nitliet, te meer, daar hij dit onderwerp gerust had kunnen bewaren tot het oogenblik, waarop hij zijn eigenlijk onderwerp behoorlijk had gedemonstreerd.

Ik zal dus ook niet ingaan op hetgeen de geachte spreker zegt omtrent politiek en landsverdediging. (bladz. 338)

Met stilzwijgen wil ik ook maar voorbij gaan, wat de geachte spreker zegt over het exerceeren, hoe hij de verschillende scholen van af die der compagnie noemt „verschillende beproevingen” (bladz. 369), hoe hij in de tegenwoordige parades en wapenschouwingen alleen: „’t onware, bijna zou ik zeggen, ’t parvenu achtige” ziet, hoe hij vraagt of men de parades niet door openluchtapelen zou kunnen vervangen, enz., enz.

Ik zal alleen zeggen, dat de nieuwste reglementen der buitenlandsche mogendheden, o. a. het Fransche, het Japansche en het Zwitsersche van dit jaar, nog steeds zich niet afkeerig toonen van strenge exercitiën.

Dat de tijden achter ons liggen, dat de gesloten exercitiën in groote verbanden eene te groote plaats innamen in het opleidingsplan van den soldaat, is zóó bekend, dat hierover uit te weiden tijdverspilling is.

De tirade over de oefening op den Waalsdorperweg was wel heel humoristisch door de koppeling van schijftransporten, stijfselpotten en een appelenmeisje, (bladz. 381) doch meer eer dan dit complimentje mag ik er niet aan wijden. De geachte spreker weet even goed als ik, dat eene der grootste rampen, waarvan veel regimenten te lijden hebben, is die van

geheel onvoldoende oefeningsterreinen. En hoe meer wij zouden kunnen kampeeren en in onze liniën en stellingen zouden kunnen oefenen, hoe heilzamer dit zou zijn. Het „permanent” maken van de legerplaatsen bij Laren, Zeist, Milligen en Rijen, o. a. door het opslaan van barakken, waardoor veel geld aan tentmaterieel en transportkosten werd bespaard, zou ik als eene belangrijke verbetering beschouwen in ons oefeningsstelsel.

De quaestie der oefeningsterreinen en de geheele dislocatie is eene zaak, die, vooral voor een Volksleger, nog niet zoo heel gemakkelijk en eenvoudig is te regelen.

Men mag er wel aan denken, dat de Volkslegermannen goed zullen doen, zich tijdig te verzekeren van terreinen, want bijna dagelijks worden stukken onzer heiden in cultuur genomen.

Ik kom nu aan het eigenlijke onderwerp: het Nederlandsche Volksleger.

Op bladz. 341 geeft de Heer FABIUS eene omschrijving van hetgeen hij in deze verlangt en voegt er aan toe, dat zijn verlangen, aldus uitgedrukt, „ook nog vaag is”, doch dat hij hoopt, duidelijker te worden in zijne latere beschouwingen.

Dat hoopte ik ook, doch op nieuw moet het me van 't hart, dat de geachte spreker mij in dit opzicht niet voldeed.

Ik voor mij had zoo gedacht, dat elk der volgende onderdeelen, kort, bondig, duidelijk zouden zijn ontwikkeld:

- 1°. Het aantal der jaarlijks beschikbare lotelingen (weermannen) met de wijze, waarop zij worden ingelijfd;
- 2°. de verdeeling over de verschillende wapens;
- 3°. de wijze van oefenen in en buiten het leger;
- 4°. de herhalingsoefeningen;
- 5°. de kosten.

Deze of eene andere groepeerings of formuleering van de groote lijnen van elke legerorganisatie had ik gaarne duidelijk en onomwonden, ontdaan van versieringen, aangetroffen.

Doch, wat lezen we op bladz. 395 onder het hoofdstuk *Organisatie*, dat is dus omtrent de *basis* van het Volksleger? „De bovenstaande organisatie is slechts met enkele houtskool-

lijnen geschetst", terwijl het met „wasserfeste Tinte" had moeten *geteekend* worden.

En iets verder: „Een debat met tegenstanders over de uitwerking der grondslagen lijkt mij onvruchtbaar werk, en onder medestanders is dit debat niet aan de orde".

Hoe nu? Kan men bij het inleiden van een nieuw legerstelsel *in eene vergadering als de onze* zich hiermede van de zaak afmaken?

Gaat het wel aan om over de zoo uiterst belangrijke quaestie der kosten vrij rustigjes henen te stappen?

De geachte spreker is zelf doordrongen van het belang der geldzaak als hij, op bezuiniging doelende, zegt: „Naar dien kreet hebben we te luisteren" (bladz. 431) om er dan op bladz. 433 op te laten volgen, dat hij niet „gelooft", (notez bien) dat de invoering door de kosten zou worden verboden.

En dit geloof berust dan in hoofdzaak op een diensttijd van 3 maanden, die nog een „maximum" zal zijn, op het afschaffen van „alle uiterlijkheden zonder innerlijke kracht, alle geur en alle weelde" (bladz. 433). En dan volgen van die bezuinigingen eenige, die met namen genoemd worden: omdat niet elk fort of elk schip eene kapel heeft, afschaffing van muziekkorpsen, die medewerken bij „militaire *optochten*", afschaffing van tamboers en „tambour-maitres" (?), afschaffing van „mooie geur-uniformen met al hun biezen en opschik", waarmede argelooze (?) knapen gelokt werden, enz., enz., enz.

Waarlijk, het was eene goede gedachte van den geachten spreker, dat hij, aan het einde van zijne voordracht gekomen, als 't ware zijne excuses aanbod, indien hij dezen of genen had gekwetst. Men had het zelfde kunnen zeggen op eene andere manier en dan had men de zekerheid gehad, niet te kwetsen, terwijl men nu gemakkelijk moest kunnen inzien, het wel te doen door uitlatingen als hier zijn gereleveerd en van het allooï als: „*elke cent komt niet in het goede gaatje*", eene uitlating, die ik, tusschen haakjes, in het verslag niet terugvind.

Doch dit alles maar weer latende voor hetgeen het is, wil ik nog enkele andere zaken bespreken.

Spreker hecht, zegt hij op bladz. 394, niet veel aan de splitsing in Leger, Landweer en Landstorm. Waarom eigenlijk niet? Het is toch, dunkt mij, juist gezien, dat men voor *het* leger, d. z. de veldtroepen, gebruikt de jongste, krachtigste elementen en dat de aanvullingen komen uit de rijen van hen, die ouder zijn, minder gemakkelijk in de maatschappij kunnen gemist worden of die een huisgezin hebben.

Spreker geeft ons een Bezettingsleger, een Grensleger en een Veldleger, bestaande uit een Oost- en een Westleger. Mij goed, op die namen komt het niet aan, daar hecht ik geene waarde aan. Doch ik had héél graag iets meer gehoord van de sterkte, indeeling en aanvoering en ben niet tevreden met de bloote aankondiging, dat het veldleger zoo groot mogelijk moet zijn (bladz. 394) en dat daarin zijn opgenomen alle georganiseerde en geëncadreerde onderdeelen.

Dat de geachte spreker tegen vermenging van onderdeelen is, kon van een officier moeilijk anders worden verwacht en het was dus overbodig, een tafereel, op te hangen over de knipmethode met de „sterkte-schaar” (bladz. 403).

Zoodra we hebben bij *al* onze oefeningen, voldoende troepen en elk onderdeel voldoende kader, zal de sterkte-schaar voor goed worden ingeleverd. Maar zoo ver zijn we nog niet en als, bij wijze van spreken, heden avond tot een Volksleger wordt besloten, zou ik wel eens willen weten, wanneer de geachte spreker al die ideaal-aanvoerders bij elkaar zal hebben om de even ideale soldaten te gaan oefenen zonder „verknipstelsel en zonder verduffing”.

De spreker schetst ons onderdeelen, geheel samengesteld uit mannen van de zelfde lichte, die bij de compagnie zouden blijven van den eersten dag tot . . . den oorlog toe. Hij verwacht daarvan groote voordeelen; nu, dit is niet te loochenen, doch in die jaren wisselen dan toch zeker het officiers- en onderofficierskader en er gaat dus een stuk *onderling vertrouwen* verloren. Want, of de manschappen elkaar nu al onderling door en door kennen is nog niet het criterium; dat officieren en kader met hen één hechten band vormen, is zeker niet

minder noodig. Ik weet wel, dat is nu ook niet het geval, maar daar gaat het hier niet om; de Heer FABIUS is, meen ik, een der onderteekenaren van de Defensie-paragraaf van den V. D. B., waarvan de Voorzitter volgens spreker heeft gezegd, dat men het Volksleger wil „omdat het beter is”.

En dus ook bij dit zéér voorname punt, het *vertrouwen in* den troep, moet men tot een *beteren* toestand geraken en dat schijnt me toe niet het geval te zijn.

Hoe de geachte spreker de vooroefeningen zal regelen, is vrij duister. Begreep ik zijn betoog goed, dan zou men 3 maanden wijden aan oefening *buiten* het leger en 3 maanden als *maximum* aan den dienst *in* het leger.

Toch is het eene zéér belangrijke zaak, dit onderdeel goed onder de oogen te zien, want de kaart van 't land zal totaal moeten omgewerkt worden.

In zoo niet alle dan toch in zeker het overgrootste meerendeel der gemeenten zal gelegenheid moeten zijn (en goede ook) voor gymnastiek en schieten, om daar maar eens bij te blijven.

Het onderwijs moet gegeven worden door . . . ja, door wie, want een der middelen tot bezuiniging was ook het sterk verminderen van het aantal vredes-officieren en overige vredeskaderleden (bladz. 435). En toch (ik constateer 't dankbaar) de geachte spreker en ik staan vlak naast elkaar, waar hij des te deugdelijker onderwijzers verlangt, naar mate de opleidingstijd korter is (bladz. 418).

Die vooroefeningen, die 50 % van den dienstdtijd innemen, zullen enorme sommen kosten en of ik nu het geld haal uit de beurs met het opschrift „Binnenlandsche Zaken” of uit die met het motto „Oorlog”, is precies het zelfde: geld moet er ten slotte komen. Op hoe veel rekent de Heer FABIUS de kosten van al de oefeningen *buiten* het leger; ik moet dit toch weten, wil ik over zijn geheele stelsel kunnen oordeelen?

De geachte spreker laat veel neerkomen op Vereenigingen, die „testimonia” zullen afgeven, ja, zelfs zóó veel, dat hij hem, die een ongunstig brevet kreeg, 12 maanden wil laten

dienen. In hoeverre het verschil tusschen 3 en 12 maanden dienstdtijd een middel zal zijn om het Volksleger populair te maken, laat ik maar weer voor wat het is, doch het moet mij toch van 't hart, dat als de kazerne-psyche verbeterd moet worden, 12 maanden eene lange kuur zal zijn. Of rekent de geachte spreker er op, dat „het invreten” van de kazerne-*psyche* op de *ziel* van het volk (bladz. 389) in no time zal zijn op te heffen, zoodat 12 maanden dienst moreel en materieel onschadelijk zullen zijn?

Mogelijk begrijp ik ook dat invreten van de *psyche* op eene *ziel* niet best en kom daardoor tot eene scheeve conclusie.

Aangezien die vereenigingen dus heel wat in te brengen zullen hebben, mag er op gerekend worden, dat zij, met beproefde, der zake kundige onderwijzers zullen staan onder technische controle. In hoe veel tijd zouden die vereenigingen opgericht zijn; met andere woorden: wanneer begint het straf-porto van 12 maanden?

Het schietonderricht heeft kans, reeds in de eerste jaren te kunnen aanvangen (bladz. 399). Zou de Heer FABIUS wel volkomen op de hoogte zijn hoe het in zijne naaste omgeving (d. i. in Westelijk Zuid-Holland) gesteld is met de gelegenheid voor de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht?

Ik moet, helaas, eindigen! Er wenkt mij nog veel!

Mijne conclusiën samenvattende, kom ik tot het volgende:

Een leger met zóó korten dienstdtijd, als hier wordt voorgestaan, zal hebben eene gebrekkige opleiding, die in den loop der tijden niet meer is goed te maken.

De korte oefentijd zal den samenhang en het onmisbare onderlinge vertrouwen, onontbeerlijk in de oorlogen van nu en morgen, niet kunnen teweegbrengen.

Het Volksleger is voor mij eene gevaarlijke theorie gebleven, trots de gehouden voordracht, omdat men de Natie tracht te overtuigen, dat met weinig kosten en weinig persoonlijke offeringen iets goeds kan worden verkregen.

De geachte spreker is in gebreke gebleven, hier, in eene

vergadering van vakmannen, zijne denkbeelden zóó uiteen te zetten, dat wij ons een goed oordeel konden vormen over de *deugdelijkheid* van zijn leger en over de *mogelijkheid*, het leger met een jaar-contingent van 40.000 man te kunnen onderhouden.

Ik blijf in het Volksleger der toekomst (d. i. hier in vermindering van den eerste-oefentijd en buitensporige verhooging van het jaar-contingent) een totaal verkeerd beginsel zien, dat hoogst bedenkelijke gevolgen voor onze militaire toekomst moet hebben.

Tegenover Natiën, die door den „getallen kolder” zijn aangetast, moet door ons worden gesteld een Leger, *puik* geöfend en *krachtig* gedisciplineerd, dat uitgerust is met het *beste* en *nieuwste*, dat te verkrijgen is en dat bestand is tegen de groote psychische indrukken, die eene oorlogvoering in eigen land moet veroorzaken.

„Het Nederlandsche Volksleger” van den Heer FABIUS moet ik beschouwen als den reeds heerschenden chaos nog te vermeerderen.

Ik heb gemeend, dat het plicht was, den Heer FABIUS te voren inzage te geven van hetgeen ik van avond heb gezegd.

Terwijl ik U, Mijnheer de Voorzitter, op nieuw mijne erkentelijkheid betuig voor de verleende toestemming om van mijne meening in deze te getuigen, dank ik tevens alle aanwezige Heeren voor hunne aandacht.

De VOORZITTER : Het woord is thans aan den Heer BENTEIJN.

De Heer BENTEIJN : Mijnheer de Voorzitter ! Dankbaar maak ik gebruik van de mij geschonken gelegenheid om eenige opmerkingen te maken naar aanleiding van de rede van den Heer FABIUS, aan wien ook ik volgaarne hulde breng voor den benijdenswaardigen gloed en de van oprechtheid stralende overtuiging, waarmede hij zijne denkbeelden over de toekomst van ons leger heeft voorgedragen.

In mij althans heeft hij een snaar doen trillen, waarin het beste van een Nederlandsch gemoed zich deed gevoelen, n.l.

onwankelbaar geloof in de toekomst van ons volk, als gevolg van de bezielende toewijding voor zijne weerbaarheid.

In dit opzicht breng ik hem oprecht hulde, die niet wordt verminderd door hetgeen ik tegenover zijne denkbeelden meen te moeten stellen.

Ongetwijfeld was zijn woord bezielend, door zijne ideale teekening van een Nederlandsch volk, zijn hartslag doende gevoelen tot in de uiterste geledingen van het Nederlandsche leger, maar dat zelfde woord was tevens in hooge mate ontmoedigend voor hen, die met hem geheel opgaan in verlangen naar de verwezenlijking van dat ideaal, doch die, als ik, teleurgesteld van hier moesten gaan met — als te voren — het pijnlijke contrast der bestaande werkelijkheid voor oogen, zonder te hebben gezien de practisch bruikbare brug, die, zonder waaghalzerij te eischen, het bereiken van den overkant der gapende kloof tusschen heden en toekomst moet mogelijk maken.

Wel teekende de Heer FABIVS ons die brug, in de gedaante van zijn Nederlandsch volksleger, doch ik vermeen op nader te ontwikkelen gronden te mogen betwijfelen, of die brug werkelijk eene brug is en of het verwijt van waaghalzerijen opzichte van het levensvraagstuk onzer natie: hare weerbaarheid, geheel bespaard mag worden aan hem, die zich op de geschetste structuur zou willen wagen.

De Heer FABIVS toch geeft volmondig toe, dat de materialen, waarvan zijne brug geconstrueerd zal moeten worden, aan de overzijde der kloof liggen: n.l. in de geschetste ideale Nederlandsche gemoedsstemming der toekomst ten opzichte van het weerbaarheidsbelang, en daarom moet al dadelijk ernstige twijfel rijzen aan de betrouwbaarheid van zijne brug, die uit den aard der zaak slechts kan worden gebouwd uit de materialen, die voorhanden zijn aan deze zijde der kloof, in het gebied der om ons levende werkelijkheid van het heden.

Maar alvorens hierop verder in te gaan, vermeen ik, dat daarentegen elke brug, gebouwd uit de thans nog onbereikbare materialen van de overzijde, betrouwbaar zou blijken, on-

verschillig of hare constructie berust op de beginselen van een volksleger, dan wel op de beginselen van welk ander legerstelsel ook.

Inderdaad wil het mij toeschijnen, dat, bij de breede en welsprekende uiteenzetting van de beteekenis van die ideale bouwmatèrie der overzijde voor een weerbaar vaderland, min of meer vreemd aandoet de benaming: „een Nederlandsch volksleger”, waarmede de Heer FABIUS zijne voordracht heeft betiteld.

Indien die benaming had geluid: „een Nederlandsch leger”, dan ware voor deze opmerking geene aanleiding geweest. Nu echter wel. „Volk en leger één, leger en volk een” — aldus de door den Heer FABIUS gebezigde kernspreuk, tot kenschetsing van het hem voor oogen zwevende toekomstbeeld.

Maar behoudt die kernspreuk dan niet hare volle waarde voor elk leger, hoe ook samengesteld, en hoe ook genoemd? Kaderleger, militieleger of volksleger?

Het wil mij toeschijnen, dat *elk* stelsel van legervorming om tot vruchtbaarheid zich te kunnen ontwikkelen, gelijke behoefte heeft aan de toewijding van het geheele volk en daarom begrijp ik niet recht, waarom de Heer FABIUS zijne rede, die voor een groot deel bestond uit, en in haar geheel berustte op de overigens niet aanvechtbare nadrukkelijke betooging van de noodzakelijkheid van dien psychologischen grondslag, uitsluitend in verband bracht met den eenzijdigen titel „Volksleger.”

Wel erkent de Heer FABIUS de theoretische mogelijkheid van een volksleger met zeer langdurigen eerste-oefeningstijd, doch het door hem geteekende volksleger is dat, hetwelk practisch bereikbaar is, en dat nu kan, zooals hij zelf toegeeft, niet anders bestaan dan met zeer korten oefeningstijd. Het verband tusschen *dat* volksleger en den volksgeest, eenmaal als uitgangspunt zijner voordracht gekozen hebbende, rustte ook op hem de bewijslast, om helder en klaar aan te toonen, dat de tot bereiking van het ideaal noodige wisselwerking tusschen volksgeest en legerstelsel niet kan bestaan bij een

ander stelsel van legervorming, dan bij het door hem voorgestane en geschetste volksleger.

Tegenover hem en de zijnen toch staan vele ongeloofigen, die niet overtuigd zijn van de waarde van het volksleger als universeel geneesmiddel tegen de steeds voortwoekerende kwalen van onzen volksgeest in zake weerbaarheid, doch die voor hun ongelooft krachten steun vinden in de dagelijks waarneembare realiteit van het Nederlandsche volkseigen, zoowel in, als buiten het leger.

Hen te winnen voor zijne zaak en tevens de overtuiging zijner medestanders te sterken, eischte eene heldere uiteenzetting van het noodzakelijke verband tusschen het aanbevolen legerstelsel en den gedroomden volksgeest, en daarnaast eene even heldere uiteenzetting van de onbestaanbaarheid van dat verband bij elk ander legerstelsel.

In de plaats daarvan heeft de geachte spreker ons een schoonen toekomstdroom doen droomen, waarvan de felste antagonist in ons weerbaarheidsvraagstuk met een even groot genot konden genieten, omdat de grondtoon van dien droom, de geïdealiseerde volksgeest der toekomst, gelijk heerlijke visioenen gaf aan de voorstanders der meest uiteenlopende richtingen in ons weerbaarheidsprobleem.

Hierin kan dus moeilijk aanleiding worden gevonden, naar sprekers zijde over te treden.

Integendeel. Verwezenlijking van het denkbeeld „volksleger” kan eerst dan rijp voor ernstige discussie worden geacht, indien onomstootelijk vaststaat, dat de groote massa der Nederlanders oprecht geestdriftig is gestemd voor het militaire deel harer burgerplichten. Ik bedoel hiermede geene sprekers- of schrijversgeestdrift, maar practische geestdrift, bereid en in staat, zich te uiten in daden en bereid, de noodige offers voor eene werkelijke weerbaarheid bona fide en gedeeltelijk vrijwillig te brengen. Daarvan zijn wij, helaas, ver verwijderd. Het is niet aangenaam, de zwakke zijden van het volk, waartoe men behoort en dat men lief heeft, op den voorgrond te moeten stellen.

Toch is het plicht, om in het levensvraagstuk, dat ons hier bezig houdt, de waarheid, niets dan de waarheid, en de geheele waarheid te zoeken en te verkondigen, op straffe van, anders handelende, onheil te stichten en het recht te verbeuren om mede te spreken over de lijnen, waarlangs het streven naar verbetering onzer weerbaarheid zich moet bewegen. Het legervraagstuk is geen gevoelsvraagstuk, doch eischt nauwkeurige waardebeoordeling der verschillende factoren, waardoor het wordt beheerscht. En wanneer men, als spreker in zijn medeslepend enthousiasme, den blik uitsluitend richt op een zoo schitterend en verheven ideaal, dan loopt men gevaar voor verblindings en men zij voorzichtig, niet te struikelen op den oneffen weg, die onzen blik naar beneden zoo voortdurend behoeft, men zij voorzichtig doel en middelen niet te verwarren en men ontwenne het oog niet aan het zien der minder schitterende werkelijkheid, door het staren naar die schitterende zon in de verte.

De luchtscheepvaart ontwikkelt zich met reuzenschreden. Optimisten beweren, dat aan haar de toekomst is in het verkeerswezen. Zelfs zij hoeden zich er echter wel voor om daarom reeds thans den aanleg van spoorwegen af te keuren.

Onze volksgeest ontwikkelt zich in den door ons allen zoo vurig gewenschten zin — laat ik maar zeggen — minder snel dan de luchtscheepvaart.

De optimisten hier hoeden zich echter niet, om reeds nu op een stelsel van legervorming aan te dringen, dat onvoorwaardelijk behoefte heeft aan volksgeest van veel hooger orde dan thans bestaat.

Toch verhoudt de volksgeest van thans zich tot dien noodzakelijken toekomstgeest in, naar mij voorkomt, ongunstiger reden, dan waarin de *Montgolfière* met hare verwarmde lucht zich verhoudt tot de geniale en tastbaar aanwezige schepping van een *Lebaudy* en *Julliot* en van een *Zeppelin*.

De volkslegerpropaganda is daarom in het Nederland van thans een psychologische misgreep van de ergste soort.

Een misgreep, omdat zij, erkennende de onmisbaarheid van

algeheele evolutie in den volksgeest als grondslag voor haar stelsel, niet den hefboom eerst rechtstreeks dáár aanzet, om op de verkregen resultaten geleidelijk op te bouwen, maar, dit nalatende, toekomst en heden verwisselt en wat straks als toekomstideaal en onmisbaar fundament werd voorgesteld, reeds nu aanwezig acht als onwrikbaren grondslag voor legerbouw.

De gedachtengang : evolutie in den volksgeest als levensvoorwaarde voor ons legerstelsel, schijnt mij toe moeilijk overeen te brengen met den gedachtengang : ons legerstelsel levensvoorwaarde voor evolutie in den volksgeest. Evenmin als men, omdat studeeren voorwaarde is voor examen doen, zou beginnen met examen doen om den gezakten examinandus tot studie op te wekken. En zeer zeker niet, als van den uitslag van dat examen een zelfstandig volksbestaan afhangt. Tenzij men aanneemt, dat de volkslegerpropaganda beoogt, door de mislukking van haar legerstelsel, de oogen der natie te openen voor de noodzakelijkheid der gewenschte evolutie, hetgeen ik betwijfel, dat haar doel is.

Een psychologische misgreep daarenboven. In den hedendaagschen fellen strijd om verbeterde levensvoorwaarden, waarin het persoonlijke, materiele belang meer en meer de hoogste leuze wordt, ontplooit de volkslegerpropagandist thans zijne banier, waarop het woord „volksleger” die strijdenden in oogenblikkelijke eensgezindheid zich daaromheen doet scharen, omdat van dat woord eene intuïtieve betoovering uitgaat. Die betoovering is verklaarbaar, doordat elk voor zich meent, daarin eene belofte en eene aanmoediging te zien, volmaakt harmonisch aanpassende aan de motieven, waarom hij met zoo groote felheid en hardnekkigheid strijdt voor zijne persoonlijke idealen.

Wel vermogen de meesten van de massa uit onkunde de ware beteekenis van dat woord „volksleger” niet te doorgronden, doch het vertegenwoordigt voor hen de begrippen vermindering van militaire lasten, bezuiniging, verbetering van den economischen toestand, en doet *daardoor* in allen die zelfde snaar

trillen, die ten slotte het welluidend accoord volksaanbidding doet ontstaan.

En al mogen er nu wellicht honderden of duizenden, misschien tienduizenden onder de massa zijn, en dit bij uitstek in het meer intellectueele deel daarvan, die werkelijk het denkbeeld „volksleger” toejuichen om hogere motieven dan direct persoonlijk eigenbelang, zoo vermogen deze niet een anderen stempel te drukken op de geheele massa van honderduizenden, die ten slotte haar stempel drukt op het dienstplichtige deel en daardoor op het leger.

De legende van de heerlijkheden van het volksleger heeft zich reeds diep ingedrongen in het gemoed van den man uit het volk, die in dat woord niets anders leest, dan de triomf van zijn aanbod van vaderlandslievende (?) offervaardigheid over de vraag door het werkelijke landsbelang geboden.

En nu mogen de belanglooze en werkelijk hoog gestemde banierdragers van de volkslegeridee dit allerminst bedoelen, het is een psychologische misgreep, dat zij niet beseffen den waren aard van dit z.g. volksenthousiasme, en dat zij daarin zien eene verheven, spontane opwelling van vaderlandslievende geestdrift, terwijl het in werkelijkheid niets anders is, dan de aanzwellende jubel bij het neerhalen van de gehate vlag van het z.g. militarisme.

Een psychologische misgreep van de ergste soort ten slotte, om de ver strekkende en heillooze gevolgen der voortgezette actie, waardoor steeds meer voedsel wordt gegeven aan de begripsverwarring tusschen voorgangers en volgelingen.

De voorstanders sturen op verhoogde weerbaarheid aan, de volgelingen op verminderde lasten met verhoogd profijt. Beide sturen, voor het uiterlijk eensgezind, voort in wederzijdsch veronderstelde gelijkheid van bedoelingen, totdat de ontgoocheling zal komen op het uur, dat de wissel van offervaardigheid moet worden gehonoreerd door hen, die meenden zelf een wissel van ontlasting ten hunnen voordeele te zullen mogen aanbieden.

Mocht men de juistheid van het hier gezegde betwijfelen,

dat dan de voormannen der volkslegerpropaganda hun vaag verzamelwoord eens zouden willen vervangen door een ander woord, dat in het, voor de massa essentieele, synoniem geacht mag worden, n.l. het woord: algemeene dienstplicht, ten einde te kunnen constateeren de verkoelende werking van dat zeer duidelijk van lasten sprekende woord op de thans zoo hoog gerezen stemming der massa voor het opgewekte toekomst-ideaal, zooals dit thans door haar nog wordt gezien.

De volkslegerpropaganda ziet psychologisch averechts, door niet te beseffen, dat zij in het Nederlandsch gemoed, zooals het thans is, verwachtingen opwekt en voorstellingen kweekt, waardoor dit steeds minder ontvankelijk wordt voor de eischen eener werkelijk verhoogde weerbaarheid en daarom moge zij eens overwegen, of er geen gevaar bestaat voor de juistheid van de paradox, dat die propaganda voor verhoogde weerbaarheid eene — zij het dan onbewuste — propaganda is voor verhoogde weerloosheid.

Wanneer de volkslegermannen mij zullen tegenwerpen, dat zij niet beweren, dat het hun vóór oogen zwevende ideaal van volksweerbaarheidsgeest reeds nu is bereikt, doch dat hun volksleger daartoe het middel of een der middelen zal zijn, dan wil ik toch wel vragen, waaruit zij hun vertrouwen putten op de effectieve en oogenblikkelijke werking van dien prikkel, waar zij zelf den te overbruggen afstand tusschen heden en toekomst zoo groot achten, als blijkt uit de volgende woorden op bladz. 431 en 432 van het gedrukt verslag van de rede van den Heer FABIUS, door dezen aangehaald en door hem als „den toestand goed teekenend” erkend: „Het volk is **nog niet rijp** voor het defensie-vraagstuk, het denkt daarbij nog maar **alleen** aan de vele nuttelooze millioenen en **niet** aan den weg, waarlangs verbetering moet komen. Het volk moet belangstelling **krijgen** in de vraag: hoe wordt ons land zoo goed mogelijk weerbaar?”

Geven deze woorden recht om aan te nemen, dat *tegelijk met* — en dat is eisch, want anders zal het volksleger eene misgeboorte van de meest weerzinwekkende soort zijn — dat,

tegelijk met het nieuwe stelsel, de nieuwe volksgeest zal worden geboren, die zijn *conditio sine qua non* is?

Of geven zij recht om de volkslegerbeweging van heden te betitelen als waaghalzerij zonder redelijken bodem?

Alle verschijnselen wijzen uit, dat het Nederlandsche volk — ik releveer alweer, dat hiermede de massa wordt bedoeld, die den doorslag geeft — weinig of niets gevoelt voor zijne militaire verplichtingen. De geschiedenis bewijst dit, het volkskarakter brengt dit mede en de evolutie in de maatschappelijke verhoudingen en in het denken der massa verergerd dit.

Het steeds toenemend gevoel van individueele eigenwaarde vermindert de nationale cohesie, de individueele belangen treden steeds scherper op den voorgrond tegenover de collectieve verplichtingen, de eerbied voor hiërarchieke verhoudingen, die tucht beteekent, wordt verdrongen door de pretentie, dat iedereen gelijkwaardig en dus het juk der subordinatie onvereinigbaar is met de heilige hoogheid van den eenling.

Het materialistisch streven om vooruit te komen spot met inspanning en opoffering voor een abstract begrip als vaderland, wjl niet direct tastbaar voordeel opleverend.

Ik voeg er dadelijk bij, dat deze evolutie geene uitsluitend specifiek Nederlandsche is, doch in de geheele wereld rondwaart.

Belanglooze toewijding, ondergeschiktheid, offervaardigheid aan het algemeen belang, achterstelling van het eigen ik bij het aller wij, zelfnegatie en geestdrift voor abstracte begrippen als: vaderland, nationale eer en traditie, al deze eigenschappen, die de kracht vormen van een volk onder de wapenen, vinden in de tegenwoordige maatschappij een bedroevend onvruchtbaren bodem en tieren niet in het strijdgewoel van den dag. Dit universeel verschijnsel vertoont zich in ons land — nimmer achterblijvend in sociale evolutie — niet het zwakst. Daardoor zij echter dan ook in het licht gesteld, dat die evolutie in de massa noodwendig tot eene botsing moet voeren met de eischen, waaraan een leger, dat dien naam verdient, en bijgevolg elk individu in dat leger moet voldoen.

Het tegenwoordige maatschappelijke leven vermindert de geschiktheid van het individu als samenstellend deel van een leger.

Men kan dat uitdrukken door te spreken van eene anachronistische tegenstelling tusschen leger en maatschappij, zelfs al laat men de idealen der pacifisten en Hervéïsten buiten beschouwing.

Deze tegenstelling verklaart eenerzijds de sympathie der massa, wellicht beter: mindere antipathie tegenover de volkslegeridee, die, met den nadruk op „volks”, het meest bevredigende compromis tusschen beide belooft, als er dan toch — met eene zucht — een leger moet zijn en anderzijds het streven der volkslegerpropaganda om de legereischen in minder scherpe anachronistische tegenstelling voor de hedendaagsche maatschappij aannemelijk te maken.

Dit laatste streven moge — met den nadruk op *leger* —, op zichzelf hoogst loffelijk zijn, doch ik wees reeds straks op de zeer gevaarlijke psychologische werking daarvan op de massa van het volk, dat, het zelfde woord met anderen klemtoon uitsprekende, daarin slechts ziet het winstgevend resultaat van loven en bieden, van afdingen op een wel onvermijdelijken, doch hoogst onaangename koop.

Maar bovendien zijn de gevaren, ten opzichte der feitelijke oorlogswaarde van het leger, verbonden aan de verwezenlijking der volkslegerdenkbeelden, vele.

Tegenover het feit onzer onvoldoende geoefendheid is tot nu toe nog niets anders gesteld — ik zeg niet, dat de Heer FABIUS dit deed — dan de jongste uitvinding, n.l. dat, in zake militaire geoefendheid, niemand onbevoegd tot oordeelen is, dan de militaire deskundigen of wel de paradoxale bewering, dat door verkorting van den oefeningstijd de geoefendheid zal verbeteren.

Technisch staat of valt het volksleger, al ware het alleen reeds om finantieele redenen, met verkorting van den oefeningstijd. Psychologisch behoeft het die verkorting, om toegang te verkrijgen tot het gemoed der massa. Begrijpelijk is

dus zeer zeker de beweging in die richting, doch verdedigbaar niet.

De Heer FABIVS hecht bijv. op bladz. 389 voor de oefeningen geene waarde aan het blijvend gedeelte, omdat hij de oefeningen in die tijdperken nooit boven het peil der treurige middelmatigheid zag komen.

Hiermede is toch niet te bewijzen, dat de oefeningen in die tijdperken niet tot een hooger peil zouden kunnen komen, hoogstens, dat de bestaande toestanden in die tijdperken het bereiken van een hooger peil onmogelijk maken. Is daarmede echter aangetoond, dat ook onder gunstiger omstandigheden, bijv. bij een oefeningstijd van 12 maanden voor de onbereden wapens, die tijdperken niet anders dan onvruchtbaar kunnen zijn?

Wie die vraag met ja meent te moeten beantwoorden, opent de deur wagenwijd voor luiheid en plichtverzuim, door deze openlijk te erkennen en toe te laten, in plaats van aan te dringen op inspanning en plichtbesef, ook in die tijdperken.

Doch dat die vraag niet bevestigend mag worden beantwoord, bewijzen, voor zoover ik heb ondervonden, de bereden wapens, waar allerminst in die tijdperken de treurige middelmatigheid van het oefeningspeil hoogtij viert, doch waar dan ook de voorwaarde, dat er een te oefenen troep van voldoende sterkte moet zijn, vervuld is.

En zou dit dan bij het hoofdwapen, waarop de Heer FABIVS doelde, niet mogen worden verwacht onder gelijk gunstige voorwaarden?

Ik geloof, dat de Heer FABIVS mij een ontkennend antwoord op die vraag zeer kwalijk — en terecht — zou duiden.

Doch bij hem bestaat nog een ander motief voor afschaffing van het blijvend gedeelte onder de bestaande regeling. Om misverstand te voorkomen, wil ik hier niet verzwijgen, dat ook ik geen bewonderaar ben van dat instituut, omdat het vleesch noch visch is.

De motieven tegen die instelling zijn echter geene motieven tegen een eerste-oefeningstijd van 12 maanden, omdat dan de periode der 4 laatste opleidingsmaanden geene enkele essentieele

overeenkomst vertoonen zal met het tegenwoordig blijvend gedeelte, dat daarentegen niet past bij een oefeningstijd van 8 maanden of korter.

Er bestaat ten deze naar mijne meening aanleiding, om te denken aan eene begripsverwarring tusschen blijvend gedeelte en langeren eerste-oefeningstijd.

Het blijvend gedeelte is een lapmiddel om een gat in onze weerbaarheidsuitrusting te stoppen en heeft als zoodanig alle slechte eigenschappen van een heterogeen toevoegsel aan een plaatselijk defectueus kleedingstuk, doch daardoor wordt naar mijne opvatting slechts bewezen, dat aan een geheel nieuw en passend kleedingstuk dringend behoefte bestaat, niet echter dat de lap moet worden verwijderd zonder vernieuwing van het geheel en met achterlating van bedenkelijke gapingen.

Dat andere bezwaar dan van den Heer FABIUS tegen het blijvend gedeelte is de nadeelige invloed van de kazerne-psyche van dat gedeelte op de jongere lichteing der militie.

Hoewel dus geen rechtstreeksch argument tegen een langen eerste-oefeningstijd, wil ik toch hierbij een oogenblik stilstaan, omdat ik met den geachten spreker omtrent die psyche in het algemeen van opvatting verschil.

Mijne ondervinding namelijk is geenszins, dat oudere lichteingen eene zekere dufheid vertoonen *moeten*, veroorzaakt door negatieve kazerne-psyche en storend werkende op onze goede voornemens met de jongere lichteingen.

In de eerste plaats ontken ik de noodzakelijkheid dier dufheid, hoewel ik geenszins ontken, dat onoordeelkundige samenvoeging in een zelfde oefeningsverband, van oud en jong, in eene zekere periode der eerste opleiding, storend werkt en, opvoedkundig bezien, niet juist is.

Dit pleit echter niet voor verwijdering dier ouderen, wel echter voor zorgvuldige scheiding van leerlingen, die op verschillende niveau van geoefendheid staan, dus voor oordeelkundig handelen der opvoeders.

Maar dat de door den Heer FABIUS waargenomen storende invloed der ouderen een gevolg zou zijn van hunne dufheid en

deze alweer een gevolg van de negatieve kazerne-psyche door hun langer verblijf in de kazerne, daarin kan ik niet medegaan op grond van eigen ondervinding.

Voetstoots geef ik toe het groote verschil in psyche tusschen de pas aangekomen miliciens en die eener oudere lichtung. De eersten zijn inderdaad onder den invloed van al het nieuwe en vreemde van hun nieuw bestaan, waartegen de meesten met vreeze hebben opgezien, en daardoor zeer ontvankelijk en toegankelijk. Zij vormen als regel daardoor werkelijk eene zeer aangename en gemakkelijk te bewerken leerstof voor den onderwijzer en opvoeder, die bovendien tegenover hunne volslagen onkunde van het nieuwe beroep, met zijne kennis nu nog gemakkelijk de vruchten plukt van het suggestieve element van het onderwijs.

Gaandeweg vermindert die suggestie met het gewinnen der nieuwelingen aan hun nieuw bestaan, waardoor zij meer en meer onbevangen gaan oordeelen, beoordeelen en al spoedig, als echte Nederlanders, critiseeren en veroordeelen, wat hen als zonen van een anti-militair volk in de militaire opleiding mishagt en wat zij niet begrijpen, dikwijls niet willen begrijpen en waarbij meer en meer het eigen ik het hoofd omhoog steekt, zooals het dit in de burgermaatschappij heeft geleerd.

Om thans met goede resultaten de opvoeding voort te zetten, worden gaandeweg de eischen, waaraan de opvoeder en onderwijzer moet voldoen, hooger en is het niet meer dan natuurlijk, dat deze, dit — misschien met onmacht — gevoelende, zuiver menschelijk van zich afpraat en met eene zucht terugdenkt aan zijne zoo gewillige en meegaande miliciens der eerste dagen.

Nu echter zijn, naar mijne opvatting, pas de toestanden normaal geworden, en met name de gemoedsgesteldheid der miliciens is thans hunne ware psyche, niet meer verborgen onder eene schijnpsyche van den eersten tijd, waarin de ongewone gemoedsgesteldheid de ware natuur tijdelijk beheerschte.

Is dit echter een gevolg van de kazerne-psyche? Naar

mijne opvatting is het niets anders dan de openbaring, dat het tijdperk, waarin de nieuwe bezems schoon veegden, voorbij is en dat van nu af de onderwijzer zijne leerlingen ziet, zooals zij werkelijk zijn en deze omgekeerd hun onderwijzer ontgaan zien van zijn suggestieven invloed.

Nu echter breekt voor den bekwamen en voor zijne taak berekenden opvoeder het tijdperk aan, waarin hij op zuiverder gegevens kan gaan individualiseeren en opvoeden en waarin dus de intensieve opleiding — in de goede beteekenis — tot haar recht moet komen.

En dat in dit tijdperk velen te kort schieten, moge te betreuren zijn, doch mag geen uitgangspunt vormen voor een aanval tegen den langeren duur der opleiding.

Het moet integendeel eene voortdurende aansporing zijn om de hand in eigen boezem te steken, het peil der opvoedende krachten te verhoogen en te beseffen, dat de onderwijzer der bewaarschool van straks, nu achtereenvolgens moet worden onderwijzer der lagere, middelbare en hogere school, wil hij zijne leerlingen behoeden voor dufheid. Dan ontstaat geene negatieve kazerne-psyche, evenmin als er op eene hooge school eene negatieve school-psyche ontstaat, omdat daar de onderwijskrachten evenredig zijn aan de door langer schoolverblijf hooger opgevoerde ontwikkeling der leerlingen.

Ik voor mij althans heb nooit de voorkeur gevoeld voor jongere boven oudere lichtingen. Zeker, de eerste aanraking met onze jonge miliciens heeft iets zeer aantrekkelijks door de tegenstelling tusschen hunne onbeholpenheid en hunne behoefte aan steun en opwekking in de eerste dagen van hun onvrijwillig kazerneverblijf tegenover de groote macht, die men over hen heeft.

De werkelijk humaan gestemde meerdere verricht in deze periode, die zoo veel hart van hem verlangt, met verhoogd besef van zijne schoone roeping de hem opgelegde taak als mensch, doch ik voor mij heb toch op den duur meer bevrediging gevonden in dat gedeelte van mijn werk, waarin ik mij als middelbaar en hooger onderwijzer gevoelde, omdat ik

dan dagelijks vooruitgang kon constateeren en aldus de vol-doening ondervond, dat de weerbaarheid mijner miliciens in evenredigheid met hun langeren oefeningstijd toenam.

En van dufheid der oudere lichtingeu, in tegenstelling met de frischheid van de jongere, is de gewaarwording nooit tot mij doorgedrongen, al was hunne psyche zoo geheel verschillend, terwijl, volgens de redeneering van den Heer FABIUS, die dufheid toch bij de bereden wapens met hun 24 maanden eerste-oefeningstijd wel langzamerhand tot een volslagen beschim-melingsproces zou moeten aangroeien.

De feiten bewijzen het tegendeel.

Het hier kortelings besproken meeningsverschil uit zich ook bij de beoordeeling van den invloed der kazerne-psyche op de tucht. Ook hierbij wordt de stelling verkondigd, dat de aanvankelijk goede tucht der jongeren gaandeweg bij het ouder worden der lichting verslapt. Mijns inziens is ook dit oordeel niet juist, omdat het verwacht de schijntucht, ik zou willen zeggen de angst-en-benauwdheid van den, door zijne maatschappelijke opvoeding met een beklemd gemoed de kazerne betredenden burger van gisteren met de tucht van later, wan-neer die beklemmende en gedwee-makende invloed is geweken en het ware tuchtgevoel van een waren Nederlander zich ontpopt.

Voorzeker zou men, bij tijdig afzien van verdere militaire vorming, deze waarneming kunnen vermijden, maar verdwijnt dan het gebrek aan tucht bij gebrek aan waarneming en zou het geene struisvogelpolitiek mogen worden genoemd, als men, wanneer dat nationale gebrek zich begint te uiten, de oogen zou willen sluiten, het kazerneverblijf beëindigen en zichzelf wijs maken, dat er tucht is, omdat men tijdig de uitingen van ontucht buiten zijn gezichtskring plaatste?

Men zou evengoed kunnen beweren, dat de cavalerie-psyche een nadeeligen invloed uitoefent op de rijkunstige bekwaam-heden van den Nederlandschen milicien, omdat in zijne rijkun-stige opleiding zijne onbekwaamheid blijkt en daarom voor-stellen, die opleiding te beëindigen bij den eersten keer, dat hij van zijn paard valt.

Nòch dufheid, nòch verslaptè krigstucht mogen, naar mijne overtuiging, worden verklaard en dus verdedigd met een be-roep op te lang kazerneverblijf, maar moeten worden bestreden als onverdedigbaar, doordat vooral wij, officieren, de hand in eigen boezem steken en aan die verschijnselen de beteekenis toekennen, die zij werkelijk hebben, n.l. het bewijs, dat *wij* niet voldeden aan de eischen van het middelbaar en hooger onderwijs.

De Heer FABIUS houde mij deze overtuiging ten goede, die zonder eenige persoonlijke bijgedachte wordt geuit, maar geuit moest worden, tegenover het verderfelijke en ontzenuwende van zijne bewering, als zouden de door hem vermelde verschijnselen niets anders zijn dan de nu eenmaal overmijdelijke consequenties van het tegenwoordige stelsel. Tenzij men wil aannemen, dat de volkslegerpropaganda — die, ook met politieke bijbedoelingen en dus onzakelijk gevoerd, als het scheermes in zekere omstandigheden ernstig kan verwonden — met hare beschouwingen over tucht, eerste-oefeningstijd, kazerneverblijf enz., reeds nu zoo veel letsel aan het volksgemoed heeft toegebracht, dat onze miliciens, onder verwijzing naar de straks vragenderwijze gestelde paradox, de vraag of de volkslegerpropaganda voor verhoogde weerbaarheid eene propaganda voor verhoogde weerloosheid zou kunnen zijn, reeds nu bevestigend beantwoorden.

Levert dus in dezen gedachtengang het waarneembare in het leger, zelfs via het blijvend gedeelte, geene argumenten voor verkorting van den oefeningstijd, evenmin kunnen deze argumenten uit de verschijnselen in de burgermaatschappij worden geput.

Hier wordt de man uit het volk als kind van zijn tijd steeds minder ontvankelijk voor de beroepseischen van het leger; de school des levens leert steeds minder van datgene, wat onmisbaar is, om te kunnen voldoen aan de hooge en steeds klimmende eischen, die de moderne oorlog aan den mensch stelt, en toch zou men met gerustheid dien oorlog willen tegemoet zien met een steeds minder geschoold leger?

De eigenschappen, die den dienstplichtige tot een weerbaar man in een weerbaar leger moeten maken, worden in de tegenwoordige maatschappij niet bij hem ontwikkeld, en hij kan die nergens anders verkrijgen, dan in het leger. De levensschool, die hij vóór zijne indiensttreding doorloopt, sluit steeds minder aan bij de school tot weerbaarmaking, en daar deze laatste haar programma niet kan en mag wijzigen om die aansluiting te verbeteren, op straffe van ontaarding, pleit alles voor verlenging van den schooltijd der weerbaarmaking. Het eindexamen toch stelt steeds hooger eischen, de tegenwoordige resultaten zijn onvoldoende en het militair gehalte der leerlingen gaat achteruit, in plaats van vooruit.

In de *Bulletins de la Presse* van 1905, vindt men eene overeenkomstige gedachte als volgt uitgedrukt in eene sociologische studie van den Capitaine d'artillerie PAUL SIMON, getiteld: „L'instruction des officiers, l'éducation des troupes et la puissance nationale”: „L'éducation doit servir de complément au milieu. Plus le milieu est rude, moins l'éducation artificielle est nécessaire; plus le milieu est élément, plus l'éducation doit être sévère et exigeante. La société doit imposer aux enfants et aux soldats un entraînement d'autant plus intense, que le bien-être général est plus grand”.

De Heer FABIUS haalde de *Japanners* aan als voorbeeld van toewijding aan de weerbaarheidszaak, waardoor zij zich zulke geweldige strijders hebben betoond, doch vergat er bij te voegen: „na een eerste-oefeningstijd van 3 jaren”.

Het wil mij toeschijnen, dat als men dat niet vergeet, dan toch de vraag gewettigd is, hoe zich daarmee rijmt een 3 of 6 maandsche eerste-oefeningstijd der minder toewijdende Nederlanders. Te meer daar ook de Heer FABIUS niet ontkent de evenredigheid tusschen duur en resultaten der militaire opleiding, door in zijn stelsel op te nemen 3, 6 en 12 maanders, naar mate van het aan hunne geschiktheid ontbrekende.

Zeer zeker lokt het onderwerp eerste-oefeningstijd tot breeder gedachtenwisseling uit, maar ik begrijp den eisch van zelfbeperking in dit debat en wil dus alleen nog een enkel woord

wijden aan den eerste-oefeningstijd der bereiden wapens, in het bijzonder der Cavalerie, die de Heer FABIUS op 12 maanden wenscht te stellen. Zijne bescheidenheid waardeerende, om zich ten deze incompetent te verklaren, mag het toch bevreemden, dat een niet-deskundige, langs den weg der analogie, tot deze overtuiging kan geraken, zelfs al vergelijkt hij daarbij met den strijd in zijn eigen wapen.

Kan de niet-deskundige, met betrekking tot de Infanterie, het overslaan van de schaal zijner gevoelens wellicht nog verdedigen door een beroep op meerdere medestanders, zoo kan hij zich ten opzichte der Cavalerie op niets anders beroepen dan op de theorieën, welke door D. in *De Militaire Spectator* van verleden jaar zijn verkondigd.

Deze ééne schrijver is door verschillende deskundigen van ervaring, met open vizier, zakelijk bestreden en weerlegd en ontving daartegenover van geene enkele zijde stenn, maar bleef in „splendid isolation” alleen met zijne anonymiteit.

Ik kan dus moeilijk in de voorkeur, door den Heer FABIUS in dit tournooi betoond, iets anders zien dan eene gevoels- of smaakuiting zonder eenige waarde en vermeen, dat het vraagstuk onzer weerbaarheid, zooals ik hiervoren reeds opmerkte, door dergelijke „gevoelens” geen stap nader tot zijne oplossing wordt gebracht, omdat niemand daar vrede mede kan hebben, die eene zakelijke oplossing wenscht met de noodige afdoende waarborgen, dat daardoor werkelijk 's lands weerbaarheid worde verzekerd.

Over den tuchtstrijd slechts eene zeer korte opmerking.

Zonder in bescherming te nemen alles, wat in naam der tucht wordt bedreven, zou ik toch vooral de voorstanders van de zoogenaamde nieuwere tucht dringend willen verzoeken, een open oog te hebben voor de toenemende topzwaarte van het eigen ik, voor de tuchtmalaise in de geheele maatschappij en voor de gebiedende noodzakelijkheid om niet te spoedig te wijken voor de verontwaardiging over eene zoogenaamde on-nationale tucht, zoo lang de nationale tucht eene hersenschim is.

De maatschappelijke tucht, die in het volk *moet* leven, zegt

de Heer FABIUS, behoeft in het leger alleen van vorm, niet van wezen te veranderen.

Als nu echter die maatschappelijke tucht in het volk niet leeft, dan moet in het leger in de eerste plaats die tucht worden geboren. En dit is de feitelijke toestand, die aldus ook in dit opzicht zich verzet tegen verkorting van den oefeningstijd.

Op 14 Maart j.l. werd — zie het verslag in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van Zondag 15 d. a. v. — te Utrecht eene vergadering gehouden van een groot aantal vereenigingen en personen, om maatregelen te bespreken ter bestrijding der tuchteloosheid onder ons volk, waarvoor zich ook hadden ingeschreven vertegenwoordigers van den vrijzinnig-democratischen bond.

Slechts enkele vereenigingen hadden, in antwoord op de aan 168 personen en vereenigingen vooraf toegezonden vragenlijst, de algemeenheid van het verschijnsel ontkend.

Punt 1 dier vragenlijst luidde :

. Wat zijn naar Uwe meening de oorzaken van de algemeen erkende tuchteloosheid bij ons volk in al zijne geledingen?

Tegenover eene dergelijke beweging past niet juist eene veronderstelling van maatschappelijke tucht, die als bate voor de militaire opleiding zou mogen gelden.

Het gemis aan tucht uit zich, zoowel in den onwil om zich aan tucht te onderwerpen, als in de zwakke houding der bevoegde tuchthandhavers.

Beide verschijnselen oefenen eene bedenkelijke wisselwerking op elkaar uit met toenemend onrustbarende resultaten.

En daarom moet het leger ook tuchtschool zijn, waarin zoowel moet worden geleerd — van af het a b c — onderwerping aan tucht, als handhaving van het gezag en dient de natie zich te troosten over de onmogelijkheid, ook uit dien hoofde, om den schooltijd in te krimpen.

Men heeft meermalen de door mij, gedurende mijn officieel verblijf bij het Zwitsersche leger, opgevangen indrukken in het debat over ons weerbaarheidsvraagstuk gebracht. Met alle

bescheidenheid zou ik dus, Mijnheer de Voorzitter, mij een oogenblik de vrijheid willen veroorloven, eene zinsnede uit dat rapport hier aan te halen.

Het is de zinsnede, waarin wordt vermeld de houding van de Zwitsersche schooljeugd, bij het voorbijrijden van de vreemde officieren, die de manoeuvres bijwoonden. Zij luidt als volgt:

„Toch gaf die voor kinderoogen zoo aantrekkelijke ruitersstoet nooit aanleiding tot, zij het dan ook waardeerend, meehollen of toejuichen. Integendeel werd het jonge volkje steeds onmiddellijk door den onderwijzer opgesteld in één of twee gelederen langs den weg, zoodat ook in dit critieke moment hunne overigens zeer begrijpelijke kinderneigingen werden ondergeschikt gemaakt aan de begrippen „gehoorzaamheid” en „orde.”

Dit aantrekkelijke paedagogische lesje ontlokte eenmaal aan een der vreemde officieren (geen Duitscher) de zoo juiste opmerking: „Ziedaar een van de geheimen van het Zwitsersche legerstelsel.”

En nu, Mijne Heeren, zou ik U willen aanbevelen, om daarnaast eens te leggen het verslag, voorkomende in het 1e blad, Avondblad van het *Handelsblad* van Dinsdag 10 Maart j.l., waarin een der redactieleden zijne ervaringen mededeelt op een rit van eene klasse officieren door de stad Amsterdam, door hem op uitnoodiging van den officier, belast met het onderricht, per rijwiel medegemaakt.

Het door dien burger weergegevene van de bandeloosheid der jeugd niet alleen, maar ook van de houding van volwassen Nederlanders, tegenover officieren van het Nederlandsche leger, dat straks op den grondslag van de volkstoewijding zal worden gereorganiseerd, vormt een kaakslag aan hen, die nog durven spreken van nationale tucht, zoo hevig, dat slechts diepe schaamte voor het onwederlegbare dier feiten daarop kan volgen. En toch is dit nog niet het ergste, want wat moet men zeggen van de, eveneens in dat verslag vermelde, houding van onderwijzers, onder wier oogen hunne eigen leerlingen dat schandaal volbrachten en wier paedagogische capaciteiten het

daarbij niet verder konden brengen dan tot een glimlach, niet alleen over de beestachtige houding hunner scholieren, maar over het blijkbaar aan hen voorbijgaande vernederende getuigenis, dat die leerlingen daardoor hunne opvoeders straffeloos in het aangezicht smeten.

Daarbij vergeleken zinkt de indolente lamlendigheid der, eveneens onbewogen toeziende, politieagenten nog in het niet.

Slechts dit ééne zij als waarschuwend woord hieraan verbonden voor hen, die de maatschappelijke tucht eene plaats inruimen in hun legerstelsel en in hunne daaraan verbonden bespiegelingen :

„Ziedaar een der geheimen, waarom de verwezenlijking Uwer legerdenkbeelden eene ramp zou zijn voor ons volk.”

De Heer FABIUS zal het mij ten goede houden, dat ik zeer veel andere belangrijke punten uit zijn betoog hier verder onbesproken moet laten.

Trouwens was mijn hoofdstreven, de fundamenten van het door hem voor onze oogen opgetrokken gebouw te schetsen, zooals ik die zie, en, Mijnheer de Voorzitter, het zal toch wel geene verwondering wekken, dat bij den uitslag daarvan, de op dat fundament opgetrokken legerbouw, hoe die er ook uitziet, voor mij niet tot verdere gedachtenwisseling aanleiding geeft.

Ik wil daarom mijn totaal indruk thans resumeeren in het volgende.

De bedoelingen der volkslegerpropaganda zijn schoon en verheven eenerzijds, voor zoover de leiders dier propaganda, met hunne hooge gevoelens van vaderlandsliefde en idealisme, het positieve, het betere beoogen in de plaats van het thans bestaande.

De bedoelingen dier propaganda anderzijds zijn een gevaar voor den Staat, voor zoover de groote massa, die hare stuwkracht aan die beweging geeft, slechts het negativisme in ons weerbaarheidsvraagstuk verteenwoordigt, dat steeds luider om afbraak roept, zonder deugdelijke garantie van bereidwilligheid tot wederopbouw.

Het zoogenaamde volksenthousiasme voor de volkslegeridee

is eene negatieve emotie, slechts voortspruitende uit de hoop om meer te ontvangen dan te geven en omdat dat enthousiasme de voedende bron is voor de geheele beweging — acht ik deze beweging ten eenenmale onaannemelijk voor de velen, die, bereid tot onpartijdig doordenken, gaarne de hand willen uitstrekken naar wat werkelijk steun belooft, bij de pogingen om uit het moeras te geraken.

Toch ben ik den Heer FABIUS erkentelijk voor zijne voordracht, omdat daarin eene gedachte bovendrijft, waarvan geen onzer, hoe hij ook overigens over het legervraagstuk denkt, de heilzame kracht mag ontkennen. Het is de kracht van den warmen vaderlander en van den hoopvollen ziener in de toekomst van ons volk. En daarom zou ik den Heer FABIUS en zijne geestverwanten willen vragen, mij toe te staan, hun over de kloof, die ons scheidt, de hand te willen reiken, omdat zijn geloof en zijn vertrouwen ons aller gemeengoed moet zijn, hoe verschillend de uitingen daarvan dan ook wezen mogen.

Dat geloof en dat vertrouwen vorme het brandpunt, waarin zich ontmoeten de inspanning van allen, die door hunne roeping als officier zich bewust zijn van hunne heilige taak. Het geve hun opwekking, waar noodig, in hun moeilijk en dikwijls ondankebaar werk, steun in oogenblikken van moedeloosheid en kracht om onverdroten voort te arbeiden, elk naar zijne beste vermogens.

Dan kan het idealisme van de volkslegerpropaganda, in zijn schoonen vorm, de band worden, die samenbrengt en samenhoudt ons allen, voorstanders van welk legerstelsel ook, die door onzen arbeid dagelijks op ons volk ten goede kunnen inwerken door voorbeeld en opwekking, tot eindeloos heil en rijken zegen voor Nederland en Oranje.

De VOORZITTER: Het woord is alsnu aan den Heer DONK.

De Heer DONK: Gaarne breng ik den Kapitein FABIUS mijne hulde voor de vele schoone gedachten, die hij in zijne rede vertolkte. Deze waardeering leidt echter niet tot instem-

ming met het stelsel van den inleider. Er ontbreekt n.l. in deze rede een onmisbare schakel: het betoog, dat de schoone idealen in het stelsel verwezenlijkt zullen zijn en dat dit stelsel uitvoerbaar is en tot goede resultaten zou voeren. Dit is te betreuren, want **juist hierover loopt het verschil van meening tusschen voor- en tegenstanders van het volksleger.**

Ik zal daarom allereerst trachten aan te toonen, waarom dit stelsel ongegrond moet worden geacht en zal daartoe vier elementen van het stelsel beschouwen, n.l. de opleiding, de kadervorming, de tucht en de volkssympathie.

De Kapitein FABIUS acht 6 maanden voldoende voor de infanterie-opleiding, doch wil de helft, de individueele opleiding, aan particulieren overlaten. Ik acht dit deel van het plan onuitvoerbaar, omdat zoowel de onderwijzers als de leerlingen zouden wegblijven. Immers, het is onaannemelijk, dat het particulier initiatief zou willen en kunnen voorzien in de voortdurende gymnastische en militaire voorbereiding van circa 300000 jongemannen, nog wel zonder vergoeding! Hierin zou men desnoods nog door veel te betalen ten deele kunnen voorzien, maar ook de leerlingen zouden gemist worden! Immers, de jongens zijn vrij om al of niet te komen; alleen is er eene straf bedreiging met 9 maanden dwang-gymnastiek-arbeid op den achtergrond. Deze bedreiging is echter onuitvoerbaar: want als de jongens gebruik maken van de vrijheid, hun toegekend, moeten elken winter gedurende 3 maanden \pm 150000 jongens opkomen en geborgen worden. We missen daartoe de noodige bergruimte en deze straf alleen zou het land reeds meer dan 10 millioen kosten per jaar! De straf kan dus niet worden toegepast en dit lokt uit om van het heele plan eene grap te maken. 1) Dit zou zelfs even zeker gebeuren, als dat niemand belasting zou betalen, indien men daartoe vrijliet onder bedreiging met eene onuitvoerbare straf voor de verre toekomst.

1) Deze bedreiging klopt niet met het beginsel, dat de man niet voor andere dan oefeningsdoeleinden onder de wapenen mag komen — dus niet om een stelsel te doen gelukken.

Al kwamen de onderwijzers en leerlingen, dan nog zou ik de optimistische verwachting van den inleider omtrent het resultaat niet deelen, doch zoo lang er geene onderwijzers en leerlingen zijn, behoeft men over resultaat niet te spreken.

Alleen begrijp ik niet, waarom de inleider wel de individueele en niet de verdere opleiding aan particulieren overlaat. Die verdere opleiding bestaat immers z. i. voornamelijk in „gewennen aan groepsverband”. Er zou toch wel geene enkele vereeniging zijn, die ook niet eens in groepsverband liet werken. Zou daar nu bovendien nog drie maanden oefening voor noodig zijn?

Wat het *kader* betreft, heeft de inleider in enkele bladzijden de beteekenis van het militaire beroep afgebroken, voornamelijk omdat de moreele eigenschappen, die bovenal noodig zijn, niet het uitsluitend bezit van den vakman zijn.

Schijnbaar is dat juist. Die schijn verbleekt echter al dadelijk als we bedenken, dat voor bijna elk beroep eene analoge rede-neering geldt. De academische opleidingen bijv. schenken niet de deugden, die *noodig* zijn in doctoren, dominees en advocaten; deze deugden vindt men bij andere menschen evenzeer en de onontbeerlijke kennis en kunde voor de gewone gevallen kan een amateur ook wel verkrijgen. Mag daaruit nu geconcludeerd worden, dat we de vakmannen vervangen kunnen door amateurs, mits we slechts enkele specialisten behouden voor de moeilijke gevallen?

De maatschappij antwoordt op grond harer eeuwenoude ervaring beslist ontkennend. Zij eischt voor elken tak een vakman, zij verlangt een steeds voortgaand specialiseeren.

De Staat verbiedt zelfs vertrouwen in amateur-doctoren en advocaten, belet aldus gebruik van goedkoopere krachten — en die zelfde Staat zou nu, waar het hemzelf in den zak gaat schelen, tot vertrouwen in amateur-aanvoerdere dwingen — en nog wel terwijl hij zijne burgers verplicht, het leven voor hem te wagen! Dan zeker moet de Staat zorgen voor de best verkrijgbare leiding, dus *naar zijne eigen opvatting* die van vakmannen.

Maar ook eene rechtstreeksche vergelijking van vakmannen en de amateurs, door den inleider gewenscht, is in alle opzichten gunstig voor de eerste.

In technisch kennen en kunnen erkent de inleider dien voorrang.

Wat de moreele eigenschappen betreft, pleit voor den vakman vooreerst de beroepskeuze, die in den regel mede uiting is van aanlog. Voorts wijzigt het karakter zich naar het beroep: rechters, dominees, officieren, artisten worden zeer verschillende types, ook al zijn zij vrij wel gelijk bij het begin hunner loopbaan. De gewoonte om het bevel te voeren ontwikkelt de daartoe vereischte eigenschappen, de ervaring geeft zelfvertrouwen, menschenkennis en tact. Zelfs in onze weinig militaire koopsteden erkent men deze voordeelen bij den officier, getuige de vele benoemingen van officieren tot hoofd van groote organisaties.

Bij het kader in het stelsel van den inleider worden daarentegen de moreele eigenschappen, *die zoo op den voorgrond gesteld werden, geheel genegeerd*, evenals zelfs de factor neiging. Alle studenten worden officier, alle leerlingen van de H. B. S. onderofficier. 1) Toch zal wel niemand beweren, dat juist het „student zijn” zulk eene bijzondere moreele geschiktheid voor aanvoerder geeft. Bovendien wordt de band tusschen aanvoerders en ondergeschikten geheel verwaarloosd, hoewel deze zeker niet van minder gewicht is dan de band tusschen de ondergeschikten onderling: het kader moet n.l. zelf maar zorgen, geschikt te worden en komt eerst even voor het eind van de opleiding bij de compagnie. Van vertrouwen in deze onbekende aanvoerders kan bij de ondergeschikten geene sprake zijn. Het kader komt daar als vreemdeling in eigen huis, zonder eenige routine voor de bevelvoering, tegenover eene vast aangesloten massa. Ik kan dit allerminst als eene verbetering van de bestaande opleiding der verlofsofficieren begroeten; deze komen althans uit eigen keus en groeien in den troep

1) Deze methode schijnt bovendien weinig democratisch.

op. Deze nadeelen wegen dubbel zwaar, wijl in dit stelsel het verlofskader in de compagnie allen steun van beroepskader mist en zelfs het compagnies-commando aan miliciens moet worden toevertrouwd.

De hoogere officieren zijn in dit stelsel vakmannen. Bij eene vermoedelijke legersterkte van \pm 1 millioen zouden \pm 1300 hoofd- en opperofficieren noodig zijn. Daarbij komen dan nog staf- en technische officieren en wellicht eskadrons- en batterij-commandanten, tenzij ook deze laatsten miliciens zullen zijn.

De aanvulling der hoofdofficieren is niet mogelijk uit beroepskader, want er zijn maar 160 kapiteins in dit stelsel. Men zal dezen heeren zéér hooge tractementen moeten uitkeeren, wil men, dat miliciens-doctoren, advocaten en dominees hun eigen veelal ruim betaald beroep daarvoor verlaten. Hun werkkring bestaat alleen in studeeren, want de compagnieën zijn verspreid opgesteld. Dat Nederland ooit die studie zoo duur zou willen betalen, is minstens zeer twijfelachtig.

Op grond van deze overwegingen meen ik, dat de voorgestelde kadervoorziening eensdeels niet uitvoerbaar is, anderdeels geene bevredigende oplossing genoemd mag worden. Hoe slecht men ook over het tegenwoordige kader denken moge, de hier voorgestelde regeling zal bij de zelfde menschensoort nog belangrijk minder goede uitkomst leveren.

Wat de Kapitein FABIVS gezegd heeft omtrent *toewijding*, vormt eene schoone bladzijde in zijne lezing. Ieder zal instemmen met zijne waardeering van toewijding. Het is evenwel niet de vraag of toewijding gewenscht is, maar of zij bij de massa verkregen wordt. De inleider geeft weliswaar de verzekering, dat zij de ziel en het wezen van het volksleger is — doch meldt niets omtrent de vraag, hoe zij dat zoo geworden is. Dit is te betreuren, omdat het juist daarop aankomt. Te meer omdat in dit stelsel de toewijding niet ontbeerd zou kunnen worden: de ontwikkeling der tucht, toch, schijnt er slecht verzekerd bij vrijwillige oefeningen onder leiding van particulieren. Met het oog op het belang van de

zaak heb ik mij veroorloofd, de meening over dit onderwerp te vragen aan een Nederlandsch deskundige met eene Europeesche reputatie, die van de „psyche” van verschillende volken zijne levensstudie gemaakt heeft, n.l. Prof. S. R. STEINMETZ, den schrijver van „Die Psychologie des Krieges”. Het komt mij voor, dat tegenover de optimistische verwachting van den inleider de meening van dezen vakman van groot gewicht is. 1)

Overigens geloof ik, dat de Kapitein FABIUS de rollen van toewijding en tucht voor de massa omkeert n.l. door toewijding doorlopend aan te spannen en tucht te doen werken in oogenblikken van zwakte. 2)

1) Vraag en antwoord zijn als bijlage achter mijne rede opgenomen.

In de vergadering zeide de inleider met zeer veel nadruk niet te begrijpen, hoe ik er toe kwam, dezen deskundige om advies te vragen. Immers, deze deskundige was het z. i. in vele opzichten met hem eens, wat Z.W.E. bereid was met vele aanhalingen te bewijzen. Een tweede bezwaar was, dat deze schrijver weer langeren diensttijd noodig zou achten, dan ik.

Het antwoord op deze bezwaren is al heel eenvoudig. Ik heb dezen deskundige om raad gevraagd op *zijn* terrein n.l. de volks-psychologie — omdat hij daar *de* deskundige is! Dat deze deskundige het in andere opzichten of op ander terrein met den inleider eens is, en met mij óneens, doet mij natuurlijk veel leed, doch vermindert de appreciatie van zijne autoriteit op het eigen terrein niet. Daar dit zelfde feit wellicht geschikt is om de appreciatie van deze autoriteit bij den inleider te versterken, meen ik wel te mogen verwachten, dat de inleider nu de juistheid van het verstrekte advies zal aannemen of althans zal erkennen, dat het ontstaan van de toewijding, waarop hij zijn stelsel bouwde, *niet* verzekerd is en derhalve toewijding in afzienbare tijden de ziel en het wezen van het volksleger *niet* zal zijn. *En dit alleen was de vraag!*

Afgaande op de door den inleider geopperde bezwaren, zou men moeten aannemen, dat men alleen advies mag vragen aan menschen, die het in alle opzichten met den vrager eens zijn. Het komt mij voor, dat het vragen van advies dan overbodig mag heeten.

Daar ik alleen advies vroeg over toewijding bij het volk, was het voldoende, daarbij alleen de alinea's van de rede aan te halen, die dáárop betrekking hadden — en zelfs dat was niet absoluut noodig. Den Heer STEINMETZ uit te noodigen, het hééle verslag te lezen, was m. i. volkomen overbodig. Ik heb dit dezen Hoogleeraar daarom willen noch durven voorstellen.

2) Althans zoo verklaart de Kapitein FABIUS op bladz. 354. In den onmid-

Bij de massa mag men de groote gevoelens alleen in de groote momenten verwachten — de tucht is voor het banale dagelijksche leven. Door dit om te draaien zou de toewijding afstompen, zoodat daarvan niets meer te verwachten ware bijv. in oogenblikken van levensgevaar, juist wanneer de tucht veel van hare beteekenis verliest.

De Kapitein FABIUS achtte trouwens zelf nog in 1905 in *De Militaire Gids* de legeropleiding vooral onmisbaar voor den krijgstuhtelijken band — zoodat het „kommies-eten”, waarover Z.W.E.G. thans zoo minachtend denkt, toch ook z. i. in dit opzicht wel nuttig kan zijn.

Alsof de toewijding het dagelijksch leven al regelde, wil de Kapitein FABIUS het exerceeren verbannen — omdat het slechts de eenvoudigste uiterlijke tucht geeft.

De inleider zegt daarvan veel kwaads: het is een kwaal, die doorzielt, het is nadeelig voor de ware tucht; de exerceertucht is het gemakkelijkst te verkrijgen en niet voldoende.

Het is m. i. altijd verstandig om met het eenvoudige, met het begin te beginnen: juist omdat de exerceertucht het gemakkelijkst en het zekerst te verkrijgen is, moeten we daarmee aanvangen. Zij is zeker niet voldoende — maar daarom moeten we het begin niet overslaan! Integendeel, om te verkrijgen, dat onderwerping aan deze eenvoudige orde en tucht eene tweede natuur wordt, en de man dus gewoon wordt om ook aan onbekende superieuren te gehoorzamen, is eene korte, goed uitgevoerde exercitie op elken dag zeer nuttig.

Het feit, dat men op het oorlogsveld nooit exerceeren zal, doet aan deze waarde *niets* af. Zoo maken we ook gymnastiek als voorbereiding voor het schieten en speelt de concertvirtuoos dagelijks zijne eentonige oefeningen, al kan hij daarmee op een concert evenmin voor den dag komen, als het leger met exercities en gymnastiek op het oorlogsveld. 1)

dellijk voorafgaanden zin staat echter juist het tegenovergestelde. Op de vergadering bleek, dat deze des schrijvers bedoeling vertolkte en dat ik dus misgeraden had.

1) Ter vergadering verklaarde de Kapitein FABIUS niet te begrijpen, wat

Wat de Kapitein FABIUS zeide van exerceeren betreft alleen slecht exerceeren en exerceeren buiten het leger.

Het past niet in zijn stelsel, waar de exercitie bij de particuliere vereeniging zeker nutteloos zou zijn — doch daarom behoeven we het in het *leger* niet af te schaffen.

Een troep, die goed stilstaat en exerceert, levert daardoor het bewijs, dat de eenvoudige tucht er goed is. Zelfs den burger imponeert hij daardoor, d. w. z. : zelfs de leek gevoelt de waarde van deze tucht.

Ook de ervaringen van Japan en Transvaal, door den inleider te berde gebracht, pleiten allermint tegen deze exerceertucht!

Japan heeft het noodig geacht, de buitengewone toewijding van zijn volk daarmede aan te vullen en had succes. Transvaal heeft het nagelaten en is ten gevolge van gemis aan tucht geslagen. Toch was in Japan eene toewijding boven ons bereik — en in Transvaal waren de omstandigheden voor toewijding bij dit volk van Nederlandschen stam zoo gunstig mogelijk. 1) Deze gegevens hebben dunkt mij eene strekking om den eenvoudigen vogel, exerceertucht, in de hand te houden en niet los te laten voor de schoone vogels, „toewijding”, in de lucht. 2)

een violist met exerceeren te maken heeft. Voor de vergadering, die de aldus buiten alle verband staande opmerking — (die ik wegens de tijdbeperving achterwege had gelaten) — niet eens gehoord had, moest dit inderdaad wel onbegrijpelijk zijn. Zooals uit het vorenstaande m. i. genoegzaam blijkt, was de bedoeling, de ondeugdelijkheid te illustreeren van het door den inleider aangevoerde motief tegen het exerceeren, n.l. dat het op het oorlogsveld niet te pas komt.

1) De Kapitein FABIUS heeft hieruit afgeleid, dat ik de overwinningen van de Japanners uitsluitend aan het exerceeren toeschreef en de toewijding van dat volk negeerde. Dit is echter allermint het geval. Ik beweer alleen, dat, waar een volk met zulke buitengewone toewijding het noodig achtte, deze aan te vullen met exercitietucht, er voor een volk, dat die toewijding nog in onafzienbare tijden niet bereiken zal, alleszins aanleiding bestaat om maar niet zoo vlot het exerceeren geheel af te schaffen.

Daarmede bedoelde ik echter ook weer niet het nut te betoogen van *zeer langdurige* exercities.

2) Ter vergadering verzekerde de inleider, dat hij wel degelijk ook tucht wenschte, ja zelfs eene, als echte diamant uitschitterend boven de bestaande tucht, nagebootste diamant. Niemand zal daartegen bezwaar

De Kapitein FABIUS zegt terecht, dat geen plan levensvatbaar is zonder de *sympathie van het volk* — doch verzuimde in dit opzicht de levensvatbaarheid van zijn stelsel aan te toonen.

Er is bovendien zelfs alle reden om aan te nemen, dat dit stelsel het volk antipathiek zou zijn in de hoogste mate. In twee opzichten komt het met de volksneiging in botsing. Het legt een persoonlijken dwang op gedurende bijna het geheele leven en breidt het aantal oefenperiodes uit.

Als de dwang tot het V. M. O. succes had, zou dit daardoor even weinig sympathiek zijn, als wanneer de jongens door den veldwachter werden opgebracht.

Bovendien zijn er nog de verplichte schietoefeningen gedurende het geheele leven. Maar het grootste bezwaar is de uitbreiding van het aantal oefenperiodes tot 7 à 10 tegen 6 in het bestaande stelsel. Gedachtig aan de beweging tegen de derde herhalingsoefening, kan ik mij niet voorstellen, dat men sympathie verwacht bij deze uitbreiding van het aantal oefenperiodes. Men kan deze veranderingen noodig vinden en deze dus willen, maar het is onaannemelijk, dat daarvoor een sprankje sympathie zou bestaan. Ik zou niemand willen gunnen, wat degene zou moeten hooren, die de verplichting oplegde om driemaal op te komen voor drie maanden gymnastische oefeningen reeds vóór den diensttijd en dan nog wel terwijl hij zelf die gymnastiek niet noodig acht voor de oefening, noch voldoende voor de lichaamsontwikkeling, doch alleen behoeft om het stelsel te doen gelukken! Met deze maatregelen is alle kans op sympathie verbeurd.

Uit het vorenstaande blijkt, dat het voorgedragen stelsel voorbarig geacht moet worden. Het berust op een oordeel

opperen. Alleen zou het wellicht door sommigen op prijs gesteld worden, te mogen weten op welke gronden de meening berust, dat deze ideale tucht in het toekomstleger wél en niet in het bestaande leger kan worden bereikt. Met den wensch naar tucht (in een stelsel) is deze nog niet bereikt — en daarop komt het aan!

over zaken, waarover *niemand* een oordeel kan hebben. Niemand kent de resultaten van het V. M. O. en reeds is uitgemaakt tegen hoe veel maanden oefening zij moeten opwegen. Niemand kent een militie-kapitein en wij moeten reeds de vervanging van alle beroepskapiteins aanvaarden.

In dit stelsel wordt de groei van een levend organisme in de heel verre toekomst voorgeschreven, ja zelfs eene poging gedaan om dezen te dwingen. Het vooronderricht, als de inleider wenscht, kan zoo maar niet worden ingevoerd. Dit moet langzaam groeien en eerst als het bestaat kan de wet regelend optreden. Zoo kon ook de leerplicht eerst worden ingevoerd toen de leergewoonte bestond. Dwang noch prikkel vermogen eene gewoonte in te voeren. Het V. M. O. van den inleider kan *geregeld* worden als de gewoonte bestaat, dat de jonge mannen lid zijn van gymnastiekverenigingen. 1)

Deze fouten wreken zich in de eerste plaats aan den inleider.

Bij gemis van goede gronden kan men de bewijsvoering verwaarloozen en niettemin medesleepen door kracht van overtuiging. Daarbij is dan echter een groot nadeel als de indruk gewekt wordt, dat deze overtuiging niet standvastig is.

Er zijn drie stelsels van den inleider, n.l.:

1) Aan de praktische bezwaren tegen het stelsel werd door den inleider nagenoeg geene aandacht gewijd. Z.W.E. wist wel, dat dit niet volmaakt was en „niemand dacht er aan, dit stelsel zóó tot wet te maken.”

Ik kan mij deze weinige aandacht slecht verklaren. Immers, het zijn juist deze bezwaren, die voor- en tegenstanders van het volksleger scheiden. Zoo het stelsel uitvoerbaar ware en daarvan de prachtige voorspelde resultaten verwacht mochten worden, wel — dan zou iedereen vóór het volksleger zijn! Zij, die daarvan géén heil verwachtten, doen dat niet omdat zij — zooals scheen te worden aangenomen — niet gaarne algemeene toewijding, kerugezondheid, echte tucht, een heel groot, sterk, goed leger voor weinig kosten en lasten wenschen. Ik kan mij zelfs niemand voorstellen, die tegen de verwezenlijking van deze utopie zou zijn.

De tegenstand tegen het volksleger is alléén gegrond op de meening, dat bovenbedoelde schoone resultaten niet bereikt zullen worden en het voorstel onuitvoerbaar is. *De waarde van een betoog voor het volksleger moet dus uitsluitend gezocht worden in de argumenten voor de praktische uitvoerbaarheid en voor het bereiken van de voorspelde resultaten.*

een van 1904, in 1907 door den V. D. B. aangenomen en hier verder het stelsel 1907 genoemd;

een van 1905, verschenen in *De Militaire Gids*, en het hier voorgedragen stelsel.

Deze verschillen aanmerkelijk.

Zoo duurt de militaire infanterie-opleiding in deze drie stelsels resp. $2\frac{1}{2}$, 4 en 6 maanden en die der bereden wapens in het eerste 3, in het laatste 12 maanden.

Het stelsel-1907 werd voorts verdedigd met het motief, dat *de mogelijkheid van het volksleger geheel afhangt van de dienstitijden van 6 weken en 3 maanden*. Thans zijn veel langere voorgesteld, niettegenstaande in den economischen toestand van Nederland geene gunstige wending gekomen is om die verandering te wettigen.

In het stelsel-1907 was het V. M. O. gedwongen en bij militaire instructeurs — in de beide andere z.g. vrijwilligen bij particulieren.

In 1907 was er géén beroepskader — thans zijn alle opperen hoofdofficieren vakmannen.

In 1907 moest het veldleger alleen uit jonge mannen bestaan — thans vervallen de onderscheidingen naar leeftijd.

In 1907 waren 800 instructeurs voldoende voor de legeropleiding en het geheele V. M. O. — thans zijn er alleen voor het eerste 3360 noodig.

In 1907 werd gerekend op het samenbrengen van groote massa's in groote kampen (in het *Orgaan* werd dit zelfs als een bijzonder groot voordeel geroemd) — thans is daarentegen de oplossing in zelfstandige compagnieën weer buitengewoon voordeelig.

Deze evolutie is van belang, omdat het stelsel-1907 is aanvaard door den V. D. B., mede, zoo niet voornamelijk, op gezag van den inleider, die in 1907 de eenige actief dienende adviseur van dien bond was! 1)

1) Op de vergadering verwierp de inleider deze schijnbare verandering met de mededeeling, dat uit de medewerking aan en de ondertee-

Ook ontbreekt nog steeds een onmisbaar gegeven voor de beoordeeling van de waarde en uitvoerbaarheid van dit stelsel, n.l. de sterkte van de Artillerie. In de voorziening van het leger met artilleriekracht mogen we niet „nationaal” zijn, maar moeten we zorgen, althans niet achter te staan bij de aanvallers. Liefst zouden we naar verhouding daarin zelfs sterker moeten zijn om met den sterkeren aanvaller te kunnen wedijveren althans op artilleristisch gebied, waar de voordeelen voor den verdediger kleiner zijn dan op ander gebied.

In verband met vroegere uitlatingen en de thans verschaftte gegevens taxeer ik de sterkte van het veldleger van den inleider op \pm 700.000 man. Zwitserland, dat als model heeft gediend, heeft op 134 bataljons 75 batterijen, Duitschland \pm 1 batterij per bataljon. Zelfs naar den kleinsten maatstaf, den Zwitserschen, zouden we nog meer dan 350 batterijen noodig hebben.

Ten gevolge van vorenbedoelde wijzigingen is de *begrooting*

kening van het advies aan den V.D.B. geene instemming daarmede volgde, doch dat Z.W.E. dit had onderschreven uit sympathie voor het streven van dien bond. Ik had te voren dit wel eens hooren beweren, maar geweigerd te gelooven. Eene verandering van meening scheen mij veel aannemelijker dan de mogelijkheid, dat stellingen, als in bedoeld advies worden verkondigd, zouden worden onderschreven door iemand, die daarmede *niet* instemde.

Als motief voor deze meening mag ook gelden, dat het voor den V.D.B. er op aan kwam om een *goed* advies te verkrijgen en het dus voor dien bond in alle opzichten preferent was, dat de inleider niet er toe medewerkte om dien bond een minder goed advies uit te brengen, waarin bijv. de oefentijden z. i. *véél* (twee à vier malen) te klein waren, al het beroeps-hoofdofficiers- en stafofficierskader z. i. ten onrechte ontbrak en de kosten begroot waren op p.m. de helft van het z. i. benoodigde. Dit advies had nu bovendien in de oogen van den bond eene waarde, die het niet toekwam.

De V.D.B. had ook overigens geene „veine” met de commissie van advies: de specialiteit voor Marine was het niet eens met hetgeen de Marine betrof, die voor Infanterie niet met het infanterie-gedeelte; voor bereden wapens was er geene specialiteit en met het advies over de koloniën was de bond het niet eens.

Wellicht is de vraag thans geoorloofd, wie in de commissie eigenlijk wél de *verantwoordelijke* man was, nu de onderteekening van het advies niet langer bewijs mag zijn van het aanvaarden der verantwoordelijkheid.

aanmerkelijk gezwollen. In 1907 was zij op 20 miljoen berekend. Nemen we aan, dat zelfs de helft der jongelingen deelneemt aan het V. M. O., dan wordt de infanterie-diensttijd gemiddeld $7\frac{1}{2}$ maand in plaats van $1\frac{1}{2}$. Per maand voor de lichte van 40.000 man 1 miljoen rekenend, bedraagt de vermeerdering 6 miljoen, ongerekend nog de aanwas van den opleidingstijd der bereden wapens.

Voor 800 instructeurs was uitgetrokken 1 miljoen. Thans zijn er 4 maal zoo veel en zal wel \pm 2 miljoen meer noodig zijn. Voor hoofd- en opperofficieren was niets geraamd — in dit stelsel zal daarvoor minstens 4 miljoen noodig zijn. Dien-tengevolge moet ook het uitgetrokken bedrag van f 500.000 voor pensioenen van instructeurs zeker met $1\frac{1}{2}$ miljoen verhoogd worden voor die van instructeurs en beroepskader.

Dit is reeds eene vermeerdering van $13\frac{1}{2}$ miljoen. Dan zijn evenwel nog geene kosten in rekening gebracht voor het V. M. O., noch voor de enorme uitbreiding der Artillerie, die onontbeerlijk is. Ik waag mij niet aan eene schatting der daartoe noodige miljoenen, maar zeker is, dat, met inbegrip van deze posten, *de begroo-ting minstens op het dubbele van die van 1907 gesteld moet worden.*

Het stelsel acht ik niet aanbevelenswaardig, de propaganda bepaald nadeelig.

Het is met het defensie-vraagstuk als met een wagen in de klei: alleen bij samenwerking is vooruitgang mogelijk.

De vraag is nu of die samenwerking zelf mogelijk is, waar schijnbaar zoo groote verschillen van meening bestaan. Naar mijne meening betreffen die verschillen bijna uitsluitend verre toekomstplannen. Wanneer men spreekt over de maatregelen, die allereerst noodig zijn, tot *consolidatie van het bestaande*, is er geen groot verschil, bestaat er zeer voldoende overeenstemming. Allereerst noodig is bijv. verbetering van opleidings-omstandigheden: het verkrijgen van goede oefenterreinen, geregelden gang van de opleiding, e. d. Voorts eene eenheidsopleiding voor de Infanterie van 6 à 8 maanden. Wanneer men niet over een enkele maand strijden wil, bestaat over deze maatregelen

geen verschil. De inleider acht 6 maanden noodig, de redacteurs van *De Militaire Gids* 6 $\frac{1}{2}$ maand; de officieren, die langere dienstitijden willen, zullen in verband met de politieke omstandigheden deze verbeteringen ongetwijfeld dankbaar aanvaarden. Bovendien zou men aan de wenschen van een groot deel der bevolking te gemoet kunnen komen door omzeiling van de blijvend-gedeelte-quaestie met het twee ploegenstelsel, en vermindering van de herhalingsoefeningen door verkorting van den dienstitijd met uitbreiding der contingenten. Men kan buiten het leger werken voor kerngezondheid, toewijding enz. Deze natuurlijke evolutie, waaraan vrij wel ieder kan medewerken, wordt onmogelijk gemaakt door de ontijdige propaganda voor dienstitijden van 40 dagen e. d. Deze trekt den wagen in de klei naar links — onmiddellijk staat gelukkig eene partij gereed om even hard naar rechts te trekken. De wagen kraakt en piept, maar blijft onwrikbaar staan. De propaganda voor de minima maakt aldus den vooruitgang onmogelijk.

Bovendien legt zij den wagen in de klei nog een rem aan.

Zij werkt tegen door ongewettigde verwachtingen te wekken. Zoodra men zich minder bekommert over bereikbaarheid, liggen de grootste schatten voor het grijpen: kerngezondheid, algemeene toewijding, vermindering van kosten en lasten, verbetering, versterking en vergrooting van het leger. De propaganda krijgt aldus eene ongewettigde beteekenis, een biologeerenden invloed. Deze was bijv. oorzaak, dat de V.D.B. doof bleef voor de veroordeeling van nagenoeg alle vakmannen, en het ontwerp van den inleider aanvaardde, hoewel zelfs de van nature overdrijvende *Militaire Gids* dit veroordeelde als te ver gaande. Daardoor ook nam deze bond gewillig genoegen bijv. met de motiveering voor de ingrijpende verkorting van den opleidings-tijd voor bereden wapens tot 3 maanden, voornamelijk met de . . . mededeeling, dat een Zwitsersch Kolonel WILLE gezegd had, dat dit voldoende was.

Men moge nu de gouden bergen verloochenen en zeggen, „dat men dit stelsel niet wil, omdat het goedkoop is” — dat neemt niet weg, dat de volksgunst is nagejaagd met gouden

bergen. In het propagandablad van den V.D.B. wordt vermindering van lasten beloofd. Voor *die vermindering* heeft ieder sympathie — maar dit is iets anders dan „het volksleger willen”, wat men daarvan maken wil. Te meer, omdat blijkens het voorafgaande die gouden bergen *gehéél ten onrechte* zijn beloofd.

Met deze ongerechtvaardigde belofte van gouden bergen heeft de volksleger-propaganda den wagen in de klei een rem aangelegd. Zij doodt eenerzijds de sympathie voor minder verstrekkende veranderingen, voor de eenig mogelijke oplossing van de defensiequaestie: Hoe wil men, dat iemand, die op gezag van Kapitein FABIVS vernomen heeft, dat eene opleiding van 2½ maand geheel voldoende is, nu tevreden is met den opleidingstijd van 6 maanden, die de Kapitein thans verlangt? Zoo gemakkelijk als het is, gouden bergen te beloven — zoo gevaarlijk is dit tevens.

Bij vele anderen daarentegen wordt aldus eene zekere vrees gewekt voor alle verandering, die in het licht van deze propaganda als een begin van afglijden verschijnt.

Deze beschouwing leidt als van zelf tot het verschil in waardeering van de intrede van de politiek. De inleider is daarover zeer warm gestemd. „Er had gejubel moeten opgaan bij allen, die begrepen, dat het gansche volk moet voelen voor zijne weermacht”. „De defensie-paragraaf is ontvangen met spot en hoongelach van tegenstanders, die helaas vrij wel blind geweest zijn voor het heugelijke feit enz.”.

Ik weet niet zeker of het verwijt van spot ook mij treft. Wel ben ik mij bewust, mij spottend te hebben uitgelaten over het *optreden* van den V. D. B. Maar een anonieme persoonlijke aanval heeft mij aanleiding gegeven, mijne motieven in *De Militaire Gids* uiteen te zetten en die motiveering heeft geene weerspraak gevonden. Ik verkeerde dus in de gelukkige meening, dat men zoo al niet mijn gelijk erkende, dan toch mijn standpunt billijkte. Deze uitingen brengen mij weer aan het twijfelen. De inleider heeft wellicht mijn stukje in *De Militaire Gids* van September j.l. niet opgemerkt. Mag ik mij kortheidshalve veroorloven, daarnaar te verwijzen; wellicht zal

de inleider er dan nog kennis van hebben willen nemen vóór de vergadering. 1) Een enkel woord zij mij hierover nog vergund. Niemand ontkent, dat het defensievraagstuk ook eene politieke zijde heeft. Doch de politiek moet m. i. de technische zijde daarin even goed respecteeren als in andere vakken. Niemand verwacht, dat de politiek bijv. eene technische oplossing aan de hand doet voor eene Velsler-Pont-moeilijkheid. Dezen eerbied voor de techniek heeft de V. D. B. op militair gebied geheel uit het oog verloren. De politiek kan bijv. zeggen, dat zij *zoo min mogelijk* beroepskader wil, maar een *leek*, die propageert „afschaffing van beroepskader”, neemt op zuiver technisch terrein eene beslissing, i. c. nog wel tegen het oordeel van alle vakmannen in. Zelfs de inleider is van de meeningen van 1907 ten deele teruggekomen.

Dit is intusschen slechts een technisch bezwaar tegen het optreden van den V. D. B.

In andere opzichten is de intrede van de politiek nog minder gelukkig geweest — ook voor den inleider. Deze is daardoor in den toestand gekomen, dat thans nog op zijn gezag *aan het volk* gouden bergen beloofd worden en de officieren als overtuollig worden voorgesteld, terwijl Z.W.E. *in de vergadering van officieren* mededeelt, deze meeningen niet te deelen.

Voor het leger bestaat allerminst aanleiding tot waardeering. De propaganda heeft wantrouwen gezaaid tegen de officieren en de weermacht.

1) Ten onrechte heeft de inleider op de vergadering dit voorgesteld als eene poging om mijne verantwoordelijkheid voor spot te ontloopen. Dit was allerminst mijne bedoeling — integendeel. Ik achtte echter, nadat ik mijn optreden uitvoerig had gemotiveerd, de verwachting gerechtvaardigd, dat dit optreden niet weder veroordeeld zou worden *zonder tegen-motiveering*. Het feit, dat deze nitbleef in het verslag en daarin „man noch paard” werden genoemd, was aanleiding tot mijn twijfel. Ik betreur dit misverstand, vooral ook omdat dientengevolge in de repliek alleen eene herhaling van het verwijt voorkwam, weder zonder iets wat op eene weerlegging van mijne motiveering geleek. Daar ik te voren door het ter inzage aanbieden van mijne opmerkingen de aandacht van den inleider op deze motiveering heb gevestigd, meen ik thans nog te meer, dat er grond bestond voor bovenbedoelde verwachting.

Voor het land is deze propaganda geen voordeel, want zij belemmert de oplossing van de defensiequaestie terwijl zij bovendien tracht aan de kostbare weermacht hare waarde te ontnemen.

En zelfs voor den V.D.B. was het debuut op defensiegebied niet enkel geluk. Hij moge met de „gouden bergen” wat aanhangers gewonnen hebben, in vakkringen vond hij louter bestrijding en bespotting. Ja, zelfs de eenige actief-officier in de commissie van 1907, de Kapitein FABIUS, is het niet eens met zijn stelsel.

Juist omdat ik mij zoo gaarne wil rangschikken onder hen, die met den inleider „begrijpen, dat het gansche volk moet voelen voor zijne weermacht”, heb ik niet kunnen jubelen, maar integendeel gemeend, te moeten protesteeren tegen eene partij, die uit belangstelling zich op het „sloopings-standpunt” stelt tegenover die weermacht. Door het zaaien van wantrouwen tegen de officieren en de weermacht wordt niet alleen dat voelen voor de weermacht aangetast, maar ook tevens de waarde van die weermacht. Ik zal daarover niet uitwijden: ieder, die de propaganda gevolgd heeft, zal overtuigd zijn, dat juist zij, die op sympathie prijs stellen, allermint reden hadden om over die propaganda te jubelen!

De belangstelling van den V. D. B. heeft voor de weermacht niet dan nadeelen, remt de verbetering en belooft ten onrechte gouden bergen aan het volk — mag men dan nog maar steeds gejubel verlangen?

De inleider heeft bovendien eene eenzijdige voorstelling van dien spot gegeven en uit het oog verloren, dat spot *is uitgelokt* door de insinuaties van den V.D.B. 1).

De *belangstelling* van den V. D. B. is *niet* ontvangen met hoon en spot. Er is in 1904 daaraan algemeen waardeering betuigd en op het stelsel zakelijke critiek geoeffend. Drie jaar later heette het, dat men de tegenstanders liet praten en

1) „Die kaatst moet den bal verwachten”. Verontwaardiging over een teruggekaatsten bal is daarom wat vreemd — vooral in dit geval van militaire zijde — en het is te kort doen aan de billijkheid, het „kaatsen” (i. c. den aanval van den V.D.B.) te verzwijgen, om alleen het terugslaan met groote verontwaardiging te veroordeelen.

inmiddels overging tot vaststellen. Men heet de critiek genegeerd, de tegenstanders hoovaardig op zij gezet of bestreden alleen met excepties.

Belangstelling verdient waardeering, doch waar zij den leek verleidt om op zuiver technisch gebied den weg te wijzen tegen het advies van alle technici in, zal er altijd minstens gespot worden.

Of zou men in den lande jubelen als eene politieke vereeniging wilde doordrijven vervanging van zeeweringen door dijken van „papier mâché” of eene zeer afwijkende hervorming van ons procesrecht, een en ander tegen het advies in van alle vakmannen? Wordt op een schip in volle zee gejubeld als een passagier uit belangstelling de machines wil „veranderen”?

Er is op technisch gebied mogelijkheid tot overeenstemming, als men zich beperkt tot de maatregelen, die binnen afzienbare tijden tot uitvoering kunnen komen en wier waarde met grond beoordeeld kan worden. Mocht eene politieke vereeniging daarbij overeenkomstig de overtuiging in vakkringen mede willen werken, dan zou er reden tot jubel zijn.

Het is zeer goed mogelijk, dit streven te verbinden met krachtige aanmoediging van het werk voor de defensie buiten het leger. Het leger zal dien steun dankbaar aanvaarden, mits de resultaten niet, *nog voor zij bereikt zijn*, moeten opwegen tegen verlies van maanden oefening. Eerst als de resultaten er *zijn*, moet worden overwogen of een stap kan worden gedaan in de richting, waarin de Kapitein FABIUS reeds thans den marsch wil beginnen.

BIJLAGE I.

Zakelijk gedeelte van een schrijven van den 1en Luitenant P. Donk aan Prof. Mr. S. R. Steinmetz te Amsterdam.

Door den heer Kapitein FABIUS is eene lezing gehouden over „Een Nederlandsch Volksleger.”

Daarin wordt o. a. het volgende gezegd:

„Men doet daarom nu niet goed om als eersten eisch voor

een goed soldaat zoo voorop te stellen de krijgstucht. Neen, 't moet de toewijding zijn, wier werk in onverhoopt zwakke oogeblikken wordt voortgezet door de krijgstucht.

„De subordinatie is het wezen en de ziel van de militaire dienst.” Ook deze grondstelling moge waar geweest zijn in een leger van huurlingen, het wezen, de ziel van een volksleger is de *toewijding*. Die toewijding moet zich o. m. uiten in krijgstucht, dat is de toewijding aan de gemeenschappelijke zaak moet ook geuit worden door de toewijding aan het bevel.”

Deze overgang van het ongetwijfeld *wenschelijke* naar het *bestaande* (naar wat *is*) brengt ons op uw gebied. Dit geeft mij de vrijheid, u met de meeste bescheidenheid te verzoeken, mij wel in deze uwe meening te willen doen kennen, n.l. over de vragen :

Of we mogen verwachten, dat binnen afzienbaren tijd toewijding de ziel en het wezen van het volksleger, van het volk zal zijn ?

Of die toewijding zoo groot zal zijn, dat dientengevolge krijgstucht althans ten deele kan worden gemist of van zelf daaruit zal voortkomen ?

Of door opvoeding, al of niet uitgaande van het leger, invloed van voldoende waarde kan uitgaan om vorenbedoelde resultaten te bereiken ?

BIJLAGE II.

Zakelijk gedeelte van het antwoord van Mr. S. R. Steinmetz, hoogleeraar te Amsterdam, op vorenstaand schrijven.

. Binnen afzienbaren tijd zal toewijding zeer zeker niet in het algemeen de ziel van ons volk zijn, zoomin als zij het nu is. Er is geen enkel symptoom, dat ons wettigt, hierin eene snelle en belangrijke verandering aan te nemen. Alleen wanneer een oorlog op buitengewone wijze de algemeene sympathie had, het geheele volk meegesleurd werd, zou dit eenigszins anders kunnen zijn. Ik kan mij zoo'n geval echter

praktisch nauwelijks voorstellen. Maar bovendien, wanneer een oorlog wat lang duurt, neemt het grootste enthousiasme sterk af, eene toewijding tegen die offers en afmatting bestand is zeker bij de bende nauwelijks denkbaar. Naar mijne overtuiging zal dan alleen eene hoog ontwikkelde krijgstucht de goede stemming in den troep handhaven.

De discipline is in hooge mate eene zaak van gewoonte, van praktische en langdurige oefening. De tijdsduur is dus bij hare verkrijging een zeer essentieel element. Het is eene onmenschkundige illusie hare improvisatie mogelijk te achten. Het is volslagen ondenkbaar, dat bij een groot modern leger, gesproten uit de vele kringen van een groot modern volk, de krijgstucht zoo maar zonder meer uit toewijding zou geboren worden.

Opvoeding, welke ook, zal hierin niet veel verandering brengen, behalve juist de opvoeding van de militaire tucht in het leger. Men make zich toch geene illusies over dien invloed der opvoeding. Geenerlei ervaring wettigt dit.

Omtrent uwe eerste vraag heb ik mij reeds uitgelaten in een boekje, dat u misschien interesseeren zal, getiteld: *Kritiek op de proletarische Moraal*, bij Versluys, Amsterdam, 1905. Mijne *Philosophie des Krieges*, Barth, Leipzig, 1907, is u misschien bekend.

De VOORZITTER: Alsnu geef ik het woord aan den Heer POP.

De Heer POP: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal heden avond niet spreken over het Volksleger. De sprekers, welke mij voorafgingen, hebben reeds zoo vele beschouwingen daaraan gewijd, en zij, die nog zullen volgen, zullen daaraan nog wel zoo veel toevoegen, dat „het Volksleger” heden avond ongetwijfeld voldoende behandeld zal worden. Daarom zal ik mij bepalen tot het maken van eene enkele opmerking naar aanleiding van eene legende, welke ik in sprekers voordracht heb aangetroffen, en waartegen ik met een enkel woord wil opkomen.

Ik lees n.l. in het verslag van de voordracht van den Heer FABIUS het volgende: „Voor hen, die de studie van den Kapitein POLVLIET in *De Gids* van December 1905 hebben gelezen, vertel ik zeker geen nieuws, als ik er op wijs, dat de gezondheidstoestand in ons leger zal verbeteren door het verlaten onzer kazernes met hare onhygienische toestanden. Reeds nu is de sterfte in het leger grooter dan bij mannen in de burgermaatschappij, let wel bij de door keuring uitgezochten grooter dan bij de niet-uitgezochten, die ook nog bevatten de afgekeurde militairen. Dat geeft zeer veel te denken.”

Inderdaad, dat geeft veel te denken en, juist omdat het veel te denken geeft, heb ik er eens over nagedacht en heb ik aan de hand van officieele gegevens deze zaak nader overwogen.

Nu zou ik wel aan den inleider kunnen vragen, ons nader toe te lichten, hoe *hij* tot die uitspraak is gekomen, maar dat zou niet heel grootmoedig zijn, daar ik kan beschikken over de cijfers, die het tegendeel bewijzen, terwijl hij blijkbaar heeft voortgebouwd op eene meening, die jaren geleden als juist werd aangenomen, hoewel het nog zeer de vraag is of zij eigenlijk wel ooit geheel juist is geweest, d. w. z. of in het leger de gezondheidstoestanden wel ooit *zoo veel* slechter zijn geweest dan in de burgermaatschappij, als men in zulk eene algemeene uitspraak aanneemt?

Ik heb hier nu vóór mij liggen de cijfers uit de officieele internationale medische statistiek. Daarbij zijn de officieren buiten rekening gelaten, zoodat die cijfers zich alleen bepalen tot het kader en de manschappen. Daarin vind ik nu wel eene splitsing der *sterfgevallen* naar den leeftijd, doch de *gemiddelde legersterkte*, waaruit — in verband met het aantal sterfgevallen — het sterftecijfer berekend moet worden, is niet naar den leeftijd onderverdeeld, zoodat ik, om dat cijfer te verkrijgen, *alle* sterfgevallen in rekening *moet* brengen. Daarbij leggen nu die boven den 30-jarigen leeftijd groot gewicht in de schaal en voeren dus het sterftecijfer op boven het getal,

dat voor onze miliciens, afzonderlijk berekend, zou gelden. Mijne getallen zijn dus stellig niet geflatteerd.

En wat zie ik nu? Dat in de jaren 1902 tot en met 1906 in het Nederlandsche leger de sterftcijfers, d.i. dus de sterfte per duizend militairen, waren 3.16, 2.65, 2.04, 2.54, 2.14, en in het laatst verlopen jaar 1907, 2. Dat is nu niet alleen zoo in het Nederlandsche leger, maar ook elders.

Voor de Pruisische legerkorpsen waren die cijfers voor 1903 1.8 en voor 1904 2.04 $\frac{0}{100}$; voor de Beiersche legerkorpsen in de zelfde jaren 2.15 en 2 $\frac{0}{100}$. Voor het Fransche leger vindt men voor 1903, 1904 en 1905 resp. 4.51, 4.24 en 3.78 $\frac{0}{100}$ en voor het Belgische leger voor 1904, 1905 en 1906 resp. 2.5, 3.24 en 2.61 $\frac{0}{100}$.

Ik heb hier nog wel cijfers omtrent andere legers, maar ik meen, dat degene, die ik reeds mededeelde, voldoende zullen zijn.

Gaat men nu ter vergelijking met de cijfers, die ik zoo even noemde, de sterfte onder de burgerbevolking na, dan vindt men, bijv. bij Dr. HAX RUBNER, voor de 20- tot 40-jarigen opgegeven :

voor Italië	11.3 $\frac{0}{100}$,
voor België	11.9 $\frac{0}{100}$,
voor Oostenrijk	10.6 $\frac{0}{100}$.

Uit de statistiek van den loop der bevolking van Nederland vindt men voor 1890 het sterftcijfer voor de mannelijke Nederlandsche burgers van 20 tot 25 jaar 7.1 per mille, van 25 tot 30 jaar 7.03 per mille en van 30 tot 40 jaar 8 per mille; voor 1900 bedragen die getallen resp. 5.94, 6.10 en 6.45 per mille.

Uit de vergelijking der betrekkelijke cijfers, die — ik herhaal het — den toestand voor ons leger minder gunstig aangeven, dan deze in werkelijkheid is, ziet men dus, dat in Nederland de sterfte onder de burgerbevolking van den leeftijd onzer miliciens ongeveer *driemaal* grooter is dan die in het leger, en dat dus hetgeen omtrent de grootere sterfte in het leger gezegd wordt, niet anders is dan eene legende.

De VOORZITTER: Het woord is thans aan den Heer VAN ROSSUM.

De Heer VAN ROSSUM: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik voor eenige oogenblikken de aandacht dezer vergadering vraag, dan is zulks allerminst om met den geachten inleider in debat te treden of hem te bestrijden. Sedert jaren overtuigd, dat leger en natie één moeten worden, de weermacht heel het volk moet zijn, heb ik hem met schier onvermengd genoegen aangehoord toen hij, een paar maanden geleden, hier zijne denkbeelden ontwikkelde omtrent een Nederlandsch volksleger. Maar ik weet bij ervaring hoe aangenaam het is, niet alleen tegenstanders te hooren, maar ook bewijzen van instemming te vernemen, wanneer men met woord of schrift voor het voetlicht der openbare meening treedt, en hierom wensch ik nog eenig nader licht te doen vallen op enkele punten, door den inleider aangeroord of door andere heeren ter sprake gebracht. Ik teeken hierbij aan, dat ik geen oordeel wensch uit te spreken omtrent hetgeen door den inleider is gezegd aangaande legerformatie en oefening, aangezien ik de hiertoe noodige vakkennis mis.

Vooraf zij het mij echter vergund, den inleider mijn compliment te maken over de wijze, waarop hij zich aanvankelijk van zijne taak heeft gekweten. Het enthousiasme, waarmede hij sprak, legde getuigenis af van eene wel gevestigde overtuiging, de helderheid van zijn betoog liet niets te wenschen. Ik hoop, dat de Heer FABIUS zal voortgaan, zijn talent als redenaar in dienst van onze weermacht te stellen, want zeer zeker zal dit van gunstigen invloed wezen op de organisatie van de natie tot een weerbaar volk. Dit einddoel toch stond den spreker voor den geest, toen hij hier sprak over een Nederlandsch volksleger. Voor dit leger moeten toch niet alleen de vakmannen en enkele belangstellenden, maar allen worden gewonnen, want slechts eene weermacht, door het geheele volk gedragen, heeft voor ons waarde en beteekenis.

De inleider acht verkorte diensttijd de kern van het Nederlandsche volksleger en ofschoon ik zeer goed weet in welken zin hij zulks bedoelt, zoo zou ik toch liever als zoodanig aanwijzen de belangstelling der natie in de weermacht en daarnevens de toewijding van allen, die hiervan deel uitmaken. Die belangstelling ontbreekt echter en er is al evenmin vertrouwen in onze weermacht; ook bij het leger zelf, wat van ongunstigen invloed moet wezen op bedoelde toewijding¹⁾. Te verwonderen is dit niet, want van den aanvang af heeft men aan de Departementen van Oorlog en van Marine bijna uitsluitend rekening gehouden met het direct belang van leger en vloot — ieder op zichzelf! — en zoo min mogelijk gevraagd naar de wenschen, de behoeften en de belangen van het volk. Zoo doende werd voorbij gezien, dat de weermacht er is ter wille van het volk, dat zij is orgaan van de volksgemeenschap en als zoodanig mag noch kan staan buiten het volk.

Dat aanvankelijk aldus werd gehandeld, is verschoonbaar, althans verklaarbaar. De zich snel wijzigende omstandigheden, de maatschappelijke verhoudingen, de nog vasten grondslag missende nieuwe staatsinstellingen, dit alles gaf aanleiding, de weermacht met al wat daarop betrekking had te beschouwen meer als eene zaak van den koning dan van het volk. Dat na 1848 op dien weg werd voortgegaan is echter onvergeeflijk. De beginselen, neergelegd in de Grondwet van dat jaar, welke eene weldaad zijn geworden voor het volk in al zijne lagen en van grooten invloed waren op alle overige takken van den publieken dienst, kwamen weinig aan de weermacht ten goede. Ook na 1848 zien wij mannen optreden als hoofden van de Departementen van Oorlog en van Marine, niet omdat zij persoonlijk meer dan iemand anders aangewezen waren om op die stoelen plaats te nemen, maar uitsluitend omdat deze onbezet waren. Zij waren misschien bekwame of

1) Op verzoek van den Voorzitter werd het volgende voor den druk belangrijk bekort. Hierdoor is de uitwerking minder volledig en misschien ook minder duidelijk geworden.

verdienstelijke personen, maar hoogst zelden ervaren staatslieden. In den regel mannen van wier optreden de natie het beste mocht hopen, nu er geene reden was, bepaald iets te verwachten.

Wanneer men in vogelvlucht die tijdruimte van zestig jaar overziet, dan moet men wel tot het besluit komen, dat onze weermacht aan het einde van dit tijdperk weinig meer voor hare taak berekend is dan zij zulks bij den aanvang daarvan was. Niemand immers maakt zich de illusie, dat zij thans in staat is, Nederland's souvereine rechten daadwerkelijk te doen eerbiedigen, dat zij het grondgebied van den Staat in Europa en elders afdoend kan verdedigen. En toch een volk van 6 millioen zielen kan baas blijven in eigen huis en moet dit ook met beslistheid verlangen.

Wel is er in den loop der vorige eeuw en later zeer veel aan onze weermacht veranderd, maar die veranderingen waren grootendeels van technischen aard of hingen daar rechtstreeks mede samen. De Departementen van Oorlog en van Marine zijn in dit opzicht met den tijd medegegaan en hadden zulks wellicht nog meer gedaan, indien de geldmiddelen het hadden veroorloofd. Eene weermacht, levende in het volk en daarmee samenhangende, werd echter niet verkregen. En toch is dit de eenig denkbare, welke in staat zal wezen, de veiligheid en onafhankelijkheid van den Staat onder alle omstandigheden te verzekeren. Leger en vloot moeten nationaal wezen, aan de sympathie en het vertrouwen der natie moeten zij voor een groot deel kracht en élan ontleenen, maar hierom kan de weermacht als orgaan der gemeenschap niet worden georganiseerd op zichzelf.

Eerst wanneer de leiding der Departementen van Oorlog en van Marine zal zijn toevertrouwd aan staatslieden, doordrongen van den volksaard, die de eigenschappen en behoeften van het volk in al zijne geledingen kennen en daarmee volledig rekening weten te houden, zal het mogelijk wezen, de weermacht te land en ter zee in onderling verband goed te organiseren. Eerst dan zal met beslistheid kunnen worden

voortgegaan op den weg, welke leidt naar een Nederlandsch volksleger; een weg, schoorvoetend sedert ongeveer 40 jaar betreden, maar waarop wij nog weinig gevorderd zijn.

Ik kan toch de naïeve opvatting niet deelen, dat een voor land en volk zoo gewichtig onderwerp als de weermacht, hetwelk zoo grijpt in het sociaal en economisch leven van het geheele volk, naar den eisch zou kunnen worden geregeld zonder afdoend rekening te houden met de eigenschappen van dat volk en zijne wenschen en behoeften. Een aantal willekeurige raderen, hoe volmaakt ieder op zichzelf ook, vormen nog geen raderwerk. En één raderwerk toch moet het landsbestuur wezen.

Is eenmaal de weermacht, zooals het volk wenscht, dan zal ook de onmisbare toewijding zijn verkregen. Immers dan zal beseft worden, dat het algemeen belang nauwgezette vervulling eischt van plichten, opgelegd in het belang en met instemming van het geheele volk. Maar zonder belangstelling van de natie geen volksleger in den waren zin van het woord, geene weermacht, die inderdaad krachtig is. Hierom acht ik die belangstelling de kern daarvan.

De voordracht van den Heer FABIUS gaf aanleiding te zeggen, dat het Nederlandsche volk moeilijk te leiden is, ongaarne aan gestelde machten gehoorzaamt en wars is van eensgezind optreden. Die meening kan ik niet deelen en kom op grond van eigen ervaring tot eene geheel andere conclusie. In moeilijke, ernstige en gevaarlijke omstandigheden heb ik de eigenschappen van ons volk leeren waardeeren en kwam herhaaldelijk tot het besluit, dat men van onze mannen schier alles kan gedaan krijgen. En in deze opvatting sta ik zeker niet alleen. Reeds THORBECKE getuigde, dat de Nederlander geregeerd wenscht te worden door en gaarne de leiding volgt van dengene, die zijn vertrouwen heeft.

En Mijnheer de Voorzitter! wij zien toch allen welk een invloed sommigen hebben op de massa van ons volk; mannen, die niets hebben te geven dan woorden en beloften, welke

zij niet kunnen nakomen. En zouden dan de militaire chefs van alle rangen, die over veel meer dan holle klanken en waardelooze beloften kunnen beschikken en alzoo in veel gunstiger conditie verkeerden, niet in staat wezen, hunne ondergeschikten voor te gaan, te leiden en aan te voeren? Indien deze vraag bevestigend beantwoord moest worden, dan zou dit al een zeer droevige getuigenis afleggen van het gehalte der militaire chefs van hoogen en lagen rang. Dat zich het geval als uitzondering voordoet, wil ik aannemen, maar zulke meerderen toonen dan ook juist hunne volslagen ongeschiktheid. Hunne taak toch is, het hunne ondergeschikten *zoals die zijn* in de hand te hebben; dat zij zulks zouden kunnen indien die menschen anders waren, heeft niet de minste waarde. Geene bekwaamheid of kennis kan dit tekort vergoeden. Hij, die aanvoerder of leider wil wezen, moet de kunst verstaan, de eigenschappen en eigenaardigheden van de massa te exploiteeren voor het bereiken van zijn doel en niet pogen, den volksaard te misvormen, hetgeen nimmer tot het doel kan leiden.

Ons volk moge gebreken hebben, daarnevens staan ook deugden. Ik wensch hier te wijzen op volharding, wilskracht, zelfverloochening, hulpvaardigheid, plichtsbesef, gemeenschapszin, zelfstandigheid, durf en moed. Al deze eigenschappen zijn in bevredigende hoeveelheid aanwezig, sommige zelfs in zeer hooge mate. Daarnevens behoedt nuchterheid voor overijling en volgen van den schijn. In verband met deze karaktereigenschappen kan ik allerminst toegeven, dat speciaal ons volk geene militaire natie zou zijn.

Zoo dikwijls ik dit hoor zeggen, ben ik geneigd te denken aan eene gemeenplaats, welke de een den ander napraat. Wat toch valt te verstaan onder: militaire natie?

Is het voor eene militaire natie bijvoorbeeld noodig, dat in het volk de ridderlijke eigenschappen leven, die FROISSARD en CERVANTES hebben vereeuwigd? Maar die eigenschappen waren nimmer het deel van de massa; die schrijvers teekenden een bepaalde betrekkelijk weinig talrijke groep. Of moeten

standaard wezen de naties, welke wij door de geschiedenis der middeleeuwen en van de zestiende eeuw als de meest militaire leeren kennen? Maar de meest kenmerkende eigenschappen van de volken, die voornamelijk de huurbenden leverden, welke toen op schier alle slagvelden van Europa verschenen, waren roof- en moordzucht, geheele afwezigheid van eerlijkheid en goede trouw en daarnevens grove onkunde. Deze eigenschappen zijn gelukkig allerminst kenmerk van den Nederlandschen stam en geven de reeds bovenvermelde zeker meer waarborg voor de vorming van eene deugdelyke militaire macht.

Zeker, de Nederlander houdt over het algemeen niet van militair vertoon en militair optreden, gevoelt weinig voor strijd en oorlogsgeweld, maar hij heeft dit gemeen met de bewoners van alle landen, waar eene werkzame en rustige bevolking een ordelyk en geregeld bestaan leidt. Het type van den vroegeren militairen staat vinden wij eigenlijk nergens meer in het beschaafde Europa.

Uit die omstandigheid volgt echter nog niet, dat ons volk ongeneigd zou wezen, zware offers te brengen voor de weermacht. Het verlangt echter terecht, dat de lasten niet onnoodig worden opgelegd en het geld doelmatig besteed. Dat de natie zeer wantrouwend is geworden in defensiezaken, is een zeer verklaarbaar gevolg van de wijze, waarop de publieke zaak door de Departementen van Oorlog en van Marine behandeld werd en grootendeels nog behandeld wordt. Hier zal men er zich aan moeten gewennen, de natie klaren wijn te schenken; terecht wil zij kunnen oordeelen over hetgeen vóór alles hare zaak is.

Zooals te verwachten was, heeft het onderwerp, dat ons bezig houdt, aanleiding gegeven omtrent de krijgstucht de meest uiteenlopende opvattingen en beschouwingen te verkondigen. Alleszins verklaarbaar moet het toch worden genoemd, dat met betrekking tot de krijgstucht eene schromelyke verwarring van denkbeelden heerscht.

Wat verstaat men in Nederland onder krijgstucht? Laten

wij maar eerlijk bekennen, het niet te weten; eenvoudig omdat niemand het weten kan, want subjectieve meening is nog niet stellige waarheid. Het woord „Krijgstucht” geeft slechts een zeer vaag begrip weer.

Krijgstucht is uiteraard een afgetrokken begrip en de beteekenis daarvan moet men alzoo leeren kennen door bestudeering van hetgeen hieromtrent gedacht, geschreven en vastgesteld is. Voor die studie komen in de eerste plaats in aanmerking de van kracht zijnde militaire strafwetten als gevende het positieve recht, maar juist deze missen zedelijke kracht. Toen in 1813 de Franschen het land hadden verlaten, meende men, dat ook de militaire strafwetten vervallen waren en om te voorzien in de ontstane leemte, werden met groote overhaasting nieuwe ontworpen en op last van den Souvereinen Vorst ingevoerd. Reeds in 1818 achtte de Commissaris-Generaal voor Oorlog wijziging wenschelijk en het volgende jaar oordeelde hij geheele herziening noodzakelijk. Sedert dien tijd zijn die wetten aanhoudend aangevallen en op de krachtigste wijze veroordeeld, terwijl nimmer een woord van verdediging werd gehoord. Berekend voor de huurbenden van den vroegeren tijd, die niets gemeen hadden met de burgerij, meer de schrik dan de beschermers der ingezetenen waren, moesten zij wel steeds ongunstiger beoordeeld worden. „Gewrocht der duisternis” en „Wellicht het slechtste, wat ooit op wetgevend gebied geleverd werd” zijn dan ook qualificaties, afkomstig van zeer bevoegde beoordeelaars.

De weinige bruikbaarheid der militaire strafwetten was oorzaak, dat de autoriteiten steeds meer de hand moesten lichten met die wetten en zoo verloor de krijgstucht gaandeweg haar wettigen grondslag. Een ieder legde de wet uit op zijne manier, hetgeen op zichzelf weinig geschikt is om eerbied voor wet en voorschrift aan te kweeken.

Na vele vruchteloze pogingen tot verbetering kwamen in 1903 het wetboek van militair strafrecht en de wet op de krijgstucht tot stand. Aangezien de invoering dezer wetten zich nog laat wachten, is de toestand thans zoo ongunstig

mogelijk geworden. De crimineele wetboeken en de reglementen van krijgstucht behoeven nu niet meer bestreden te worden door alleenstaande personen, immers de wetgever heeft reeds vonnis gewezen. De beschuldigten zijn veroordeeld, de executie van het vonnis laat zich alleen nog wachten.

In afwachting hiervan dienen nog als grondslag voor de krijgstucht de oude reglementen, die thans alle zedelijke kracht missen, door een ieder op zijne wijze worden uitgelegd en dientengevolge rechtsonzekerheid scheppen. Deze stand van zaken is van onberekenbaar nadeel voor de weermacht en staat de toenadering van het volk tot de weermacht in den weg. Reeds eene halve eeuw is het geleden sedert de Regeering als hare meening uitsprak, dat onze militaire strafwetgeving aanstoot gaf en onder de oorzaken behoorde van mindere geneigdheid bij de bevolking om zich aan den dienst te wijden en toch laat het zich niet aanzien, dat afdoende verbetering aanstaande is. Teekenend is ten minste het feit, dat onlangs door den Minister van Marine werd bepaald, dat aan aanstaande officieren weer onderricht zal worden gegeven in de oude *en niet langer in de nieuwe* wetten.

Eene militaire strafwetgeving, in overeenstemming met Nederlandsche opvattingen en alzoo spiegel van de rechtsbegrippen, welke in het volk leven, is een eerste vereischte om te komen tot dat leger, waarvan de Heer FABIUS de hoofdlijnen aangaf. Het ware te wenschen, dat zulks meer op den voorgrond gesteld werd door hen, die strijden voor de verbetering van onze weermacht. Het is toch een duidelijk teeken van de onmacht van „Oorlog” en „Marine”, dat, ondanks de verklaring van 1819, de nieuwe militaire strafwetgeving nog steeds in het verschiet is. Zou zulks ook mogelijk zijn geweest indien de natie belang had gesteld in de weermacht of indien de hoofden dier departementen een rechtmatig aandeel hadden gehad in de landsregeering?

Niet aan de eigenschappen van den landgenoot ligt het, dat hij zich onbehaaglijk gevoelt in het militair verband, maar aan het feit, dat het militaire kleed zoo ondoelmatig en slecht

gemaakt is. Zeker, er wordt rekening gehouden met die slechte confectie, maar eene doelmatiger kleeding laat veel te lang op zich wachten. Het is dan ook mijne vaste overtuiging, Mijnheer de Voorzitter ! dat herziening van al onze militaire strafwetten eene eerste plaats moet innemen op ieder program tot weerbaarmaking van ons volk.

Wat is, moest zijn !

Aan deze uitspraak van een beroemd wijsgeer heeft de Heer FABIUS herinnerd en aan de juistheid daarvan wensch ik alle recht te doen. Men moet echter een zóó berustend man zijn, als SPINOZA ons beschreven wordt, om die gevolgtrekking te maken en hiermede tevreden te wezen. Menschen van meer militanten aanleg zullen allicht trachten, de omstandigheden zoodanig te wijzigen, dat een andere toestand wordt geboren. Het gezegde van den grooten denker behoeft daarom niets aan juistheid te verliezen. Wanneer, als gevolg van den strijd voor een Nederlandsch volkslegèr, ons vaderland eenmaal eene weerkracht heeft gekregen, in staat om hare hooge roeping afdoende te vervullen, dan immers zal ook gelden: Wat is, moest zijn !

Fier zal dan echter kunnen worden gezegd, wat thans slechts als blijk van berusting kan gelden.

De VOORZITTER: Ik stel thans voor, gedurende een kwartier pauze te houden.

Daartoe wordt besloten.

Na de heropening der vergadering deelt de VOORZITTER mede, dat het resultaat van de ballotage is, dat de drie candidaat-leden met algemeene (58) stemmen zijn aangenomen, te weten: de Heeren H. J. D. VAN MAANEN, 1e Luitenant der Artillerie, en H. RIEDEL, 2e Luitenant der Genie, te Utrecht, en C. WEBB, 1e Luitenant der Infanterie bij de K. M. A. te Breda.

Hij betuigt zijn dank aan de Heeren EIJSSELL en LATOUR voor de moeite, besteed aan het opnemen van de stemmen,
1907/08. VIII. 50

en geeft hierop het woord aan den Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND.

De Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND:

Motto: „Ik wil alleen maar zeggen, dat wij het zullen hebben over toekomstplannen, idealen.... Wie is nu ooit teleurgesteld door een ideaal, wie niet door de beste werkelijkheid....? Wie nu een beetje billijk is, houdt dit wel in het oog. Maar het is niet gemakkelijk: geestdrift en idealisme zijn zeer aanstekelijk, en op de werkelijkheid is werkelijk zoo heel veel aan te merken.”

S. R. STEINMETZ.

Kritiek op de proletarische moraal van
Mevrouw ROLAND—HOLST, bladz. 2.

Mijnheer de Voorzitter! Ook ik vraag nog een oogenblik uwe welwillende aandacht, wjl er, ondanks het vele goede en rake, hetwelk wij heden avond reeds omtrent de voordracht van den Heer FABIUS hebben mogen vernemen, toch nog iets belangrijks m. i. vergeten is.

Vooraf echter zij het mij vergund, mede in verband met het door den Heer FABIUS voor zijne voordracht gekozen motto en omdat het natuurlijk de grondslag van mijn betoog uitmaakt, met een enkel woord mijn standpunt in algemeenen zin uiteen te zetten.

Wanneer wij op dit oogenblik konden lezen de gedachten van den Heer FABIUS, dan zou de essence daarvan zijn: „Ja, dat had ik wel gedacht! Natuurlijk moest ook deze aarts-conservatief, deze verstokte militairist een duitje tegen mij in het zakje doen!”

Aanstands kan ik verklaren, dat het den Heer FABIUS zal medevallen. Ik *ben* niet aarts-conservatief, ik *ben* geen verstokte militairist, ik sta niet op post „voor een tuighuis vol antieke wapens,” zooals een *Avondpost*-schrijver mij laatst toedichtte, niets is minder waar dan dat! Waartoe ik wel tracht mede te werken, dat is tot het tegenhouden van dóórgaande paarden, om te voorkomen, dat er een algemeene „rush” ontstaat, die ten ondergang voert; dat is tot het opvangen en breidelen

van jonge veulens, opdat zij tot behoorlijk bruikbare paarden wellicht gevormd kunnen worden. En dit mijn trachten, Mijnheer de Voorzitter, vindt zijne oorzaak in de overtuiging, dat ook de marsch der menschheid, waar zoo vele gevaren dreigen, met veiligheidsmaatregelen behoort te worden afgelegd. Ik zal dit in deze militaire vergadering wel niet nader behoeven uit te leggen!

Het gaat niet aan, dit te noemen een voorstaan van dom conservatisme. Prof. W. VAN DER VLUGT, schrijvende o. m. over de oplossing van het sociale vraagstuk 1), zooals die door sommigen wordt aangegeven en bestaande in het leegpompen van de volle brandkast, om daarnit aan te vullen de leege broodkist, merkt zoo terecht op, dat het „voor de belijders dezer wijsheid” niet aangaat, „in het nevelig besef, dat het daarmede beoogde evenwicht wel heerlijk zijn zou, de heerlijkheid *ook van het middel* 2) voorop te stellen, als vanzelf sprekend, en daarom iedere tegenspraak uit te krijten voor verweer van baatzieke behoudzucht-tegen-beter-weten-in.”

Samenvattende „de redelijke gronden, waarop der „liberalen” afwijzing van deze pompgeneeswijze steunt”, herinnert de Prof. ons aan de gedachte van LESSING, „dat in de toegepaste wetenschappen van den mensch de kortste weg er niet steeds aanspraak op heeft, „de rechte” te mogen heeten”.

En over het ontwijken van zakelijk betoog door wantrouwen zaaien, tegen de oogmerken, de drijfveeren der wederpartijders, lezen wij iets verder o. m.: „Behoud van het voorhandene met zijne misstanden, zijne onverdiende ellende naast te vaak tergende overdaad, daarvoor ijvert, daarvoor ook pleit, als zoodanig, *geene partij*, 2) de groepen in het midden, zoo min als op de vleugels.

„Verbetering wil ieder. In dien oneigenlijken zin des woords, als zoekend naar gepaste middelen, waardoor het levenspeil der schare is te verhoogen, zijn *allen* „democraat”. Slechts

1) Zie het artikel: „Voor alles links”? *Onze Eeuw*, September 1907, bladz. 332 en 342.

2) Cursiveering is van mij. B. v. B.

op „de wijze hoe” gaat men uitéén. Dáárover, daarover alleen loopt het geding”.

Men gevoelt, met wijziging van slechts enkele woorden is het bovenstaande toepasselijk ook op den strijd ten opzichte van het militaire vraagstuk en geef ik het in overweging zoowel aan mijne geestverwanten als aan de tegenstanders. *Verbetering wil ieder en slechts op de wijze hoe gaat men uiteen!* En wanneer in dit verband de Heer FABRUS in zijn wapenschild schrijft: „Steeds voorwaarts!”, daar neem ik gaarne tot het mijne het devies van den Hertog van Devonshire, luidende: „Cavendo tutus” d. i. „Veilig, door bedachtzaamheid”!

Zeer zeker, dit is in den grond eene quaestie van karakter, maar toch ook, Mijnheer de Voorzitter, zijn verstandelijke overwegingen bij mij hieraan niet vreemd en wel in hoofdzaak deze: dat de achterstand nog te groot is om anders dan langs lijnen van geleidelijkheid te worden ingehaald.

Hoe dit zoo gekomen is en hoezeer dit wel het geval is, hierop geeft de Heer HASSELBACH m. i. een juist antwoord — al zou er dan ook wel meer van te zeggen zijn — in zijn belangrijk opstel „Militiekader en Kaderplicht”, voorkomende in *Vragen des Tijds*, April 1908, waar hij op bladz. 52—53 opmerkt:

„Ons leger is niet, wat het moet en wat het kan zijn. De volksvertegenwoordiging werpt de schuld op het legerbestuur en zegt, dat het officierskorps de hand in eigen boezem moet steken”.

„Dat zou zeker heel nuttig zijn, maar men zie daarbij niet over het hoofd, dat de hoofdschuldige is: het Nederlandsche volk in zijn geheel en de volksvertegenwoordiging 1) in het bijzonder”.

„Wat heeft de regeering, wat heeft het Nederlandsche volk sedert 1848 voor het leger gedaan? Zij hebben gehandeld als een slechte voogd, die jaarlijks eene zekere som aan zijn pupil spendeert, maar diens opvoeding overigens met de grootste

1) Bedoeld in algemeenen zin.

onverschilligheid laat gaan: Zelfs de groote THORBECKE, die onze heele staatsinrichting hervormde, voelde niets voor het leger, deed er evenmin iets voor; hij zag den staat, de provincie, de gemeente, den waterstaat, de finantiën en al het andere; alleen het leger bestond voor hem niet. Het is een wonder, dat hij niet gezegd heeft: „het leger is geene regeeringszaak”.

„Sedert 1848 heeft de staat, en sedert 1877 heeft de sociale samenleving eene niet hoog genoeg te schatten opvoeding en evolutie doorloopen; het leger bleef daarvan verstoken door de onverschilligheid van de leidende personen en organen. 1) Die verwaarloozing van eene halve eeuw wreekt zich thans. Men verbaast zich er over, dat het legerbestuur, al dien tijd overgelaten aan zichzelf, levende in een toestand van sociale isolatie, niet in staat is gebleken de sociale evolutie bij te houden en thans daarbij achterstaat.”

„Dat is immers niet meer dan natuurlijk! Niet het legerbestuur, maar de regeering in den meest algemeenen zin en het heele Nederlandsche volk dragen er de schuld van.”

De Heer FABIUS zegge nu niet: Nu juist, maar waarom dan toch al die bedachtzaamheid en die lijnen van geleidelijkheid? 't Gaat immers toch al langzaam genoeg! 2) Want dan antwoord ik, dat die bedachtzaamheid noodig is om *erger* te voorkomen dan achterstand en dat groote voorzichtigheid juist en vooral noodig is op het oogenblik van het doorbreken van den dageraad. . . . juist als bij de voorposten!

Intusschen, wanneer wij een en ander aldus inzien of voor

1) Als noot geeft de Heer HASSELBACH hier een leerrijk lijstje wetsvoorstellen, „die sedert 1867 door de Staten-Generaal verworpen werden of die het niet tot eene afhandeling konden brengen”.

2) Langzaam genoeg? Jhr. RAM merkte onlangs zoo terecht op (cursivering is van mij):

„Het jaar 1901 volgde misschien wat *te spoedig* voor een algeheele omwerking van ons legerstelsel; de persoonlijke dienstplicht toch had nog slechts zoo weinig uitgewerkt; *we begonnen nauwelijks te ontwaken tot een beteren dag.*”

„Het militaire Vraagstuk”, door Jhr. J. M. RAM, bladz. 6, *Tijdspiegel* 1908, Jan.

't minst samen overleggen, daar, Mijnheer de Voorzitter, is ruimte voor waardeering.

En ziet, nu ben ik waar ik wezen wilde. Er was — zooals ik straks reeds opmerkte — nog wat vergeten en ik bedoelde hiermede: waardeering. Het mag niet gezegd kunnen worden van de V. K. W., dat zij, waar het betreft de bespreking van nieuwe denkbelden op militair gebied, slechts weet critiek uit te oefenen en niet weet te waardeeren. Voor het minst het moet openlijk uitgesproken zijn en vooral, waar, zooals dit het geval is met de voordracht van den Heer FABIUS, er zoo veel te waardeeren valt.

Het is wat lastig uiteen te zetten en vooral voor den leek op militair gebied is dit een ernstig bezwaar, maar wij deskundigen zien toch al spoedig, dat we de voordracht van den Heer FABIUS moeten verdeelen in twee deelen, n.l. in een bespiegelend en in een concreet gedeelte. Nu betreur ik het, dat de Heer FABIUS ook het concrete gedeelte gemeend heeft te moeten geven, dat hij de toekomstlijn zoo ver heeft dóórgetrokken, wat afleidt van de hoofdzaak en te veel op zijpaden voert, tot schade voor de zaak, wat verwarrend is, omdat het foutievelijk den indruk vestigt alsof de Heer FABIUS al geweest is dáár (in de toekomst) waar hij meent, dat zijne baak moet staan, en nu even teruggekomen is om ons als gids te dienen — wat niet waar is; met even veel recht werpt een ander zich als gids op! — het is het zelfde bezwaar, door mij indertijd tegen het boekwerk van den Heer RUITENBACH aangevoerd, maar wat het bespiegelende gedeelte betreft, hierin ga ik in de groote hoofdzaken met den Heer FABIUS mede.

Waar de geachte spreker zich kant tegen de — óók in het leger — nog al eens voorkomende dufheid, waar hij te velde trekt tegen de zoo laakbare miskenning der werkelijkheid en tegen het — ook in het leger — nog te veel waargenomen gebrek aan toewijding, dáár, Mijnheer de Voorzitter, sta ik volkomen aan zijne zijde. En dit te meer, wijl de Heer FABIUS niet is iemand van alleen maar mooie woorden, niet is een strever naar politieke of andere bijkomstige doeleinden, niet

is iemand, die vandaag zus en morgen zóó praat, maar een eerlijk werker, een man uit één stuk, die in zijn leven ons een voorbeeld is van de goede dingen, waarover hij praat!

Zeker, er zijn vele verschillen tusschen den geachten spreker en mijn persoon! Wanneer ik overneem van hem dat gedeelte, hetwelk ik het bespiegelende noemde, dan knoop ik daaraan vast het grootste gedeelte van de beschouwingen van den Overste VAN TERWISGA, dan plaats ik verder — om enkele zaken ietwat aan te duiden — kaderplicht voorop, verander de 3 maanden oefentijd van den Heer FABIUS in 8 à 12 maanden, stel mij tevreden met een contingent van hoogstens 20000 man en zie met eene zucht van verruiming met de „vergoedingen” de viermaanders in het niet der eeuwen verdwijnen.

Zeker, er zijn vele verschillen en te gelegener tijd zal de Heer FABIUS mij op het concrete niveau zeer zeker nog wel eens ontmoeten, maar dat neemt niet weg, dat het nuttig en noodig mij voorkomt juist als in den ridderlijken tweekamp, van tijd tot tijd een oogenblik aan te geven, waarop het wapen in de linker hand, de rechter handen in elkander vallen en wij elkander in de oogen ziende, herkennen als van een zelfden stam!

We kunnen opmerken de vaagheid van de omschrijving: Volk en Leger één en omgekeerd; we kunnen bedenken, dat de „reeks bewuste en onbewuste indrukken, eensdeels verkregen uit de krijgsgeschiedenis, anderdeels uit de opleidingspractijk”, ons, welke kerngezondheid dan ook bereikt zal worden, met het oog op de eischen van het moderne gevechtsveld, juist doet verlangen naar een langeren oefentijd; wij kunnen het onvolprezen Japansche kader-volksleger met 2 jaren oefentijd stellen boven het Zwitsersche zuivere militie-leger, en zeggen, dat onze regeeringsvorm nog niet in overeenstemming is met dat laatste legerstelsel; wij kunnen het oordeelkundiger achten, met de toepassing, zoo zuiver mogelijk, van de militie-idee te wachten tot de groote mogendheden ons het voorbeeld gegeven hebben; we kunnen bevreesd zijn, dat het den Heer FABIUS met zijne toewijding wel

eenigszins zou kunnen vergaan als ons met de veelbelachen kameraadschap van het dessert; we kunnen veel gevoelen voor de waarschuwing, dat zeer waarschijnlijk wél de 3 maanden oefentijd verkregen zullen kunnen worden, maar dat aan de voorwaarden hiertoe bezwaarlijker zal worden voldaan; — het kenmerk van de geheele voordracht, n.l. *het streven naar werkelijkheid, de strijd tegen schijnvertooning*, i. e. w. *de waarheidszin* ten bate van het leger verheft zich ver boven dit alles.

Dit is voor mij de hoofdzaak hier, omdat het de grondslag van alles moet wezen. Wanneer *dit* niet vóórzit, is elk stelsel verkeerd. Wanneer, om een voorbeeld — eene hoofdzaak — te noemen, onze miliciens nog maar al te veel leeren zwemmen in het gymnastieklocaal en niet in werkelijk water, m. a. w. zoolang de oefeningsterreinen niet overal dusdanig zijn, dat werkelijk en modern geoefend kan worden, zoo lang niet ieder instructeur of aanvoerder, hij zij hoog of laag, in dien zin is opgevoed, zoo lang toewijding en ernst niet als regel, maar als ideaal in de verte tronen, zoo lang moeten wij bedenken, dat het *praten* over oefentijd en toewijding en ernst wrevel opwekken bij hen, die strevende naar waarheid en naar verbetering en willende het goede, opmerken de disharmonie, die nóg en óók in dit opzicht maar al te veel bestaat. Waar de Heer FABIUS ons *dit* weder eens heeft laten gevoelen, daar zeg ik, dat hij een goed werk heeft verricht en reken ik op den bijval van deze vergadering!

Laten wij allen luisteren naar den Heer FABIUS en vooral laten wij hem navolgen in „arbeidskrachtig optimisme” en waarheidszin; wij zullen er onze taak te beter om vervullen en wij zullen er moed en kracht door winnen, die wij zoo noodig hebben, somwijlen, als het moet, tegen den Heer FABIUS zelf.

Er zijn klanken in de voordracht, die ons vastgrijpen en bezielen, zóó, dat wanneer de Heer FABIUS aan het slot de woorden spreekt: Mijnheer de Voorzitter en overige geachte Bestnursleden, wij even opzien en over ons voelen komen iets van het wijdingsvolle: „Mijnheer de Radhen Adhipati,

Regent van Bantam-Kidoel en gij allen, die hoofden zijt . . .” en daár, Mijnheer de Voorzitter, daar vat ook ik dien toon en zeg ik u, dat ik vreugde voel in mijn hart, wijl er in het Nederlandsche leger nog mannen gevonden worden met zoo veel frissche oorspronkelijkheid, zoo veel daadwerkelijke toewijding en zoo veel liefde voor het leger en voor het volk als de Heer FABIUS!

De VOORZITTER: Ik geef thans het woord aan den Heer VAN DER HOOG.

De Heer VAN DER HOOG: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren. De Heer FABIUS, die blijkbaar de discussie gevolgd heeft, welke gehouden is in de vergadering onzer Vereeniging van Februari 1907, naar aanleiding van de voordracht van den Overste VAN TERWISGA, zal wel beseffen, dat ik hier niet sta als zijn tegenstander, maar als zijn medestander. Ook voor mij gaan de wenschen omtrent de samenstelling der Nederlandsche krijgsmacht in de richting van een volksleger en het is alleen waar het de uitvoering betreft, dat ik met den Heer FABIUS nog al van gevoelen verschil.

De geachte inleider is niet in gebreke gebleven om aan te geven, wat hij onder een volksleger verstaat, doch hij was daarbij vrij vaag en eene duidelijke voorstelling omtrent de wijze, waarop hij het door hem gedachte leger wenschte te zien ingericht, heb ik niet gekregen.

Spreker ontveinst zich die vaagheid niet en meent, dat bij andere omschrijvingen van een volksleger te veel is gelet op materieele en militair-technische belangen en te weinig op de idealistische en de maatschappelijke zijde van het vraagstuk.

Dat moge waar zijn, maar dat ontheft de voorstanders van een volksleger er dan toch niet van om voor den dag te komen met reële plannen, geene luchtkasteelen, maar werkelijke huizen, opdat degenen, die voor een volksleger nog maar weinig voelen, niet tot de anderen zullen kunnen zeggen: „Maar maak ons dan eens duidelijk, wat ge eigenlijk wilt!”

Het komt mij voor, dat wie een volksleger wenscht, dient

aan te geven, hoe hij zich dat ongeveer denkt samengesteld op het oogenblik, dat voor hem het ideaal als zoodanig is bereikt en bovendien hoe hij het zich denkt in de verschillende fasen vóór de bereiking van het ideaal.

Volgens den Heer FABIUS zal het door hem gedachte volksleger bestaan uit een veldleger, gesplitst in een Oost- en een Westleger, een grensleger en een bezettingsleger. Maar om eenig idee te krijgen, hoe veel kader voor dat leger benodigd is, welke hulpwapens daarbij moeten worden ingedeeld en tot welke sterkte, hoe de paarden voor dat leger verkregen worden en de treinen dienen te zijn samengesteld, is het toch dunkt mij een matige eisch, dat aangegeven wordt uit hoe veel groote legereenheden, bijv. divisien het veldleger in oorlogstijd zal bestaan. Ik acht dit, op gevaar af van beschuldigd te worden te veel te hechten aan de militair-technische eischen, van meer gewicht dan eene indeeling in een Oost- en een Westleger en een grens- en een bezettingsleger.

Naar eene organisatie in den door mij bedoelden zin heb ik evenwel in de voordracht te vergeefs gezocht.

Hoe zal men nu tot het volksleger, zooals de Heer FABIUS zich dit voorstelt, moeten komen? Zijns inziens zullen de eerste stappen, die daartoe gedaan moeten worden, op het navolgende neerkomen.

Wij houden op voet van vrede onze 4 divisien, dus 48 bataljons. Eén compagnie van elk bataljon krijgt — bijv. in 1909 — eene lichting van 250 man onder de wapenen, die van af het oogenblik, dat zij met groot verlof vertrekken, totdat hun dienstverband eindigt, de oorlogscompagnie blijven vormen. De andere 7 lichtingen dier compagnie worden over de 3 overige compagnieën van het bataljon verdeeld. Op overeenkomstige wijze wordt ook de 3 volgende jaren gehandeld en in 1912 zou men dus per bataljon hebben 4 compagnieën, elk met eene éénjaarlijksche lichting van 250 man, terwijl bij het bataljon 4 lichtingen ter sterkte van \pm 600 man overcompleet zouden zijn. Immers, de sterkte aan miliciens per bataljon blijft ongeveer 1600 man bedragen.

Wat doet nu de Heer FABIUS van af het jaar 1909 met die overcompletee dienstplichtigen? Gaan die eenvoudig naar de depots of worden ze zoo goed en zoo kwaad als dat gaat, ook geëncadreerd en georganiseerd? Maar dan zal hij mij toch moeten toegeven, dat het formeeren van nieuwe onderdeelen uit deze manschappen vrij wat omslachtiger en moeilijker zal zijn dan thans het formeeren van de 5e en 6e bataljons.

De Heer FABIUS smaalt wel op het formeeren van die 5e en 6e bataljons, maar zijne grieven acht ik niet billijk. Tot geschrijf en gewrijf (zie bladz. 390 van het Verslag) behoeft deze organisatie in 't minst geene aanleiding te geven, indien zij in vreedestijd slechts behoorlijk is voorbereid. Elke compagnie staat een gedeelte af ter sterkte van een peloton en twee van die pelotons vormen samen eene compagnie, voilà tout. Bij ons *bestaande* stelsel van legerorganisatie is het verdubbelingssysteem de eenige practische manier om, zonder uitbreiding van het aantal onderdeelen in vreedestijd, het surplus aan manschappen bij het op voet van oorlog brengen van het leger op snelle en regelmatige wijze te organiseeren tot eenheden van lagere en hoogere orde.

Het groote voordeel van de compagnieën te doen bestaan uit ééne lichter van 250 man ziet de Heer FABIUS in den band, dien hij meent, dat zich zal vormen gedurende den tijd, dat deze mannen met elkaar hun recrutentijd doorloopen, doch ik geloof, dat hij zich daarvan veel te veel voorstelt en dat de nadeelen, aan deze organisatie verbonden, veel grooter zijn dan de voordeelen.

Want het zal toch ook zeker wel de bedoeling van den geachten inleider zijn, dat de onderdeelen zoo veel mogelijk lócaal moeten zijn georganiseerd, doch hoe zal nu in dit opzicht de toestand zijn bij compagnieën, die bestaan uit ééne lichter van 250 man?

Ik neem hier voor het stelsel van den Heer FABIUS nog den meest gunstigen toestand aan, n.l. dat men gekomen is tot lichten van 40000 man, waarvan 30000, d. i. $\frac{1}{2}$ % van de bevolking, bestemd voor de Infanterie. Aangezien nu

de gemeenten op het platteland variëeren tusschen de 1000 en 3000 zielen, zal één gemeente per jaar 5 à 15, d. i. gemiddeld 10 man leveren voor de Infanterie en zullen dus $250 : 10$, d. i. 25 plattelandsgemeenten noodig zijn om ééne compagnie op eene sterkte van 250 man te brengen, terwijl wanneer men de compagnie doet bestaan uit 8 lichten, men eene compagnie trekt uit 2 of 3 gemeenten. Zoo zal bijv., om de gedachten te bepalen, eene compagnie uit ééne lichte bestaande, verspreid zijn over de eilanden *Goeree*, *Voorne* en *Putten*, over de halve *Veluwe*, over een vierde gedeelte van de provincie *Utrecht*. Bij lichten van 20000 man worden die rayons uit den aard der zaak nog dubbel zoo groot.

De voordeelen eener gelocaliseerde organisatie gaan dus, voor wat de compagnieën betreft, bij het systeem van den Heer FABRUS — althans op het platteland — geheel verloren; ook acht ik de omstandigheid, dat, behalve in de groote steden, de mannen uit eene zelfde gemeente niet meer tot één, maar tot verschillende compagnieën zullen behooren, niet bevorderlijk voor den innerlijken band in die compagnieën.

Nog een ander bezwaar van de éénlichtingscompagnieën is, dat men op deze wijze compagnieën krijgt van jonge mannen en van huisvaders op gevorderden leeftijd, compagnieën, bestaande uit jongens van 20 en uit mannen van 35 jaar, met daartusschen gelegen schakeeringen. Ik moet ten zeerste betwijfelen of dit in het belang zal zijn van de prestatie der compagnieën in oorlogstijd. Dat er eenig verschil in leeftijd bestaat tusschen de manschappen eener compagnie, acht ik lang niet verwerpelijk; de aan elken leeftijd verbonden goede eigenschappen zullen zich hierbij kunnen doen gelden. Aan de jonge mannen komt de meerdere ernst van de ouderen ten goede en het minder beducht zijn voor gevaren, dat in het algemeen eene eigenschap van de jeugd is, zal aanstekelijk werken op de ouderen.

In het stelsel van de éénlichtingscompagnieën zie ik dus weinig heil.

Ook voor de eskadrons en voor de batterijen acht ik het niet gewenscht. De persoonlijke druk, ten gevolge van den langeren diensttijd bij de bereden wapens, wordt bij dat stelsel onnoodig vergroot, omdat bij het zelfde aantal onderdeelen de lichten der bereden wapens 2 à 3 maal grooter zouden worden dan de tegenwoordige.

Mijn tweede bezwaar is, dat de Heer FABIUS den oefentijd voor de niet-voorgeoefenden stelt op 6 maanden. Het verminderen van den oefentijd, zonder er iets anders voor in de plaats te geven, acht ik bedenkelijk.

Ik ga volkomen met den geachten inleider mede, waar hij zegt, dat de oefentijd van 1 jaar onvoldoende is om die moreele eigenschappen aan te kweeken, die den grondslag moeten vormen van den weerbare man en men geeft ook naar mijne meening aan de woorden van VON MOLTKE: „Die Disciplin soll eingelebt werden” een verkeerden nitleg, wanneer men daaruit wil distilleeren, dat het voor den soldaat noodig is, dat hij een geruimen tijd in de kazerne doorbrengt.

Zeker, „die Disciplin soll eingelebt werden”, VON MOLTKE wist het wel, maar „eingelebt” in de school, op straat, in het ouderlijk huis, in de fabrieken en op de speelplaatsen en „eingelebt sein” wanneer de man als soldaat de kazernepoort binnentreedt.

Doch omdat de tijd van $8\frac{1}{2}$ maand onder de tegenwoordige omstandigheden voor het aanleeren van de noodige tucht of liever voor het in zich opnemen van de vereischte toewijding niet voldoende is, zegge men niet, dat die tijd van $8\frac{1}{3}$ maand nog wel wat verminderd kan worden. Ook heb ik uit het betoog van den Heer FABIUS omtrent de *technische* eischen, die aan den man gesteld moeten worden, niet den indruk gekregen, dat de oefentijd van $8\frac{1}{3}$ maand tot 6 maanden kan worden ingekrompen. Vóór 1901 was de oefentijd een jaar; deze werd met $3\frac{1}{2}$ maand verminderd, omdat men meende, dat in de wintermaanden na de groote manoeuvres de oefeningen zóó weinig uithaalden, dat men die gerust achterwege kon laten. Zoo kwam men tot $8\frac{1}{2}$ maand, doch de ervaring

met dezen oefentijd is dunkt mij nog te kort om dien zonder meer wederom in te krimpen.

Met de bereden wapens is het iets anders. Het programma der oefeningen is daar in een jaar afgewerkt en er zijn m. i. geene overwegende redenen om de detailoefeningen, zooals die in den winter gehouden worden, te herhalen. Van daar dat ik het tijdvak van één jaar den rationeelen oefentijd acht voor de bereden wapens.

Nu leide men uit het vorenstaande niet af, dat ik ook voor de onbereden wapens niet zou willen komen tot een korteren oefentijd in het leger, verre van dien; het is zelfs een eerste eisch om tot een volksleger te geraken, maar ik zou dien oefentijd niet willen verminderen, tenzij er iets anders voor in de plaats wordt gegeven. Wij moeten dus, voor wat de onbereden wapens betreft, m. i. vooreerst vasthouden aan een oefentijd van $8\frac{1}{2}$ maand en dien alleen verminderen voor hen, die vooroefeningen hebben genoten.

Alleen daardoor kunnen we ook de tegenstanders van een volksleger overtuigen, dat het ons, voorstanders, niet te doen is om de eischen van geoefendheid te verminderen ten bate van de getallen, maar dat het alleen het streven is om de zelfde mate van geoefendheid langs anderen weg te bereiken.

Komen zal het volksleger, dat is ook mijne innige overtuiging, maar het moet er komen langs lijnen van geleidelijkheid; het moet tot stand worden gebracht zonder dat ook maar één oogenblik de veiligheid van den Staat in gevaar wordt gebracht door het nemen van maatregelen, die eene tijdige mobilisatie in de waagschaal stellen, de organisatie op lossen schroeven zetten of de oefening en de tucht tot een lager niveau brengen.

Mijns inziens behoort eene deugdelijke regeling van de vooroefeningen, vast te stellen in gemeenschappelijk overleg tusschen de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, een van de eerste maatregelen te zijn om tot een goed Nederlandsch volksleger te geraken.

Hiermede moet gepaard gaan eene wijziging van de militie-

wet in dien zin, dat daarin, met behoud van den oefentijd van $8\frac{1}{2}$ maand voor de niet voorgeoefenden, wordt vastgelegd de oefentijd van hen, die *wel* voorgeoefend zijn, hetzij gedeeltelijk, hetzij volledig.

De tijdstippen van de opkomst der militie moeten voorts zoodanig geregeld worden, dat het geheele jaar door een troep onder de wapenen is en zulks om zoo gunstig mogelijke voorwaarden te scheppen voor het onder dak brengen van de troepen en ten aanzien van het benoodigde vredeskader, welke eisch sterker zal klemmen naar mate de lichtingen groter worden. Bovendien zal men hierdoor kunnen komen tot algeheele afschaffing van het blijvend gedeelte.

En wanneer dan deze maatregelen genomen zijn en door eene onafgebroken bevordering der vooroefeningen het aantal van hen, die voor $8\frac{1}{2}$ maand worden opgeroepen, steeds zal verminderen, dat der voorgeoefenden zal stijgen en alzoo het contingent kan worden uitgebreid zonder het oorlogsbudget te verhoogen, dan zal men er toe over kunnen gaan, het organiek aantal onderdeelen voor oorlogstijd uit te breiden.

Want daar komt ten slotte toch alles maar op aan, om n.l. een zoo groot mogelijk aantal goed georganiseerde en goed geoefende legereenheden te krijgen.

Is het tijdstip aangebroken, dat men de lichteing zal kunnen uitbreiden tot \pm 20000 man, dan zal men er toe over kunnen gaan, 8 divisiën te formeeren, die alle voor het veldleger kunnen worden bestemd, indien althans de landweer dan zoodanig geëncadreerd is, dat voor de bezetting der liniën en stellingen, wat de Infanterie betreft, uitsluitend landweertroepen kunnen worden bestemd.

De Heer FABIUS hecht niet, zooals hij zegt, aan eene in-deeling in militie, landweer en landstorm, maar dat doe ik wel degelijk, niet zoozeer om die namen, als wel aan eene samenvoeging van eenige jaarklassen.

Verschillende omstandigheden zijn er, die het wenschelijk kunnen maken om bij mobilisatie slechts een beperkt aantal lichtingen op te roepen en dit bereikt men het best door een

leger 1e, 2e en 3e linie te formeeren en deze elk uit een zeker aantal lichtingen te doen bestaan, zooals dit bij eene indeeling in militie, landweer en landstorm het geval is.

Ook de omstandigheid, dat, waar men de keuze heeft, men voor de bezettingstroepen liever de oudere en voor het veldleger de jongere lichtingen aanwendt, leidt er toe, eene indeeling in militie, landweer en landstorm te maken, zooals die trouwens nagenoeg overal bestaat.

Gaat men er toe over, 8 divisiën te formeeren, dan zal men deze ook lokaal kunnen organiseeren, indien slechts gezorgd wordt, dat van af een bepaald jaar — ik stel hiervoor om straks te vermelden redenen het jaar 1917 — de militieplichtigen voor de Infanterie uit elk der 48 militiedistricten, die de zelfde kunnen zijn als de tegenwoordige landweerdistricten, indeelt bij één der 48 vredes-bataljons. Na 8 jaren — dus in 1925 — zouden dan, indien er gemobiliseerd moest worden volgens het bestaande stelsel, alle miliciens-verlofgangers uit één district ook opkomen bij één zelfde bataljon, enkele verhuisde miliciens natuurlijk daargelaten. Doch het ligt voor de hand, dat dan ook het tijdstip is gekomen om lokaal te organiseeren en te mobiliseeren, want in plaats dat alle miliciens-verlofgangers zich moeten begeven naar de plaats, waar zich het vrijwillig kader bevindt, zendt men het vrijwillig kader daarheen, waar zich de miliciens-verlofgangers bevinden, hetgeen natuurlijk veel eenvoudiger is. De miliciens, die in opleiding zijn, blijven dan in de garnizoenen achter en vormen daar de depottroepen. In elk militie- en landweer-district zal men dan 2 bataljons militie kunnen formeeren en zal men alzoo totaal 8 divisiën kunnen samenstellen. De vredesbataljons zijn dan van af laatstgenoemd tijdstip niet anders dan opleidings-bataljons.

Deze regeling heeft het onschatbare voordeel, dat men te allen tijde binnen enkele uren gemobiliseerd kan zijn, want er is geen enkel bezwaar om, wanneer er maar 't minste of geringste politieke wolkje aan de lucht is, het kader der opleidings-bataljons, voor zoover dit als oorlogskader is inge-

deeld, naar de oorlogsonderdeelen te zenden. Van mobilisatie-vervoer behoeft dan ook geene sprake te zijn, evenmin van eene dekking der mobilisatie; er zal alleen *concentratie*-vervoer wezen, maar steeds van achteren naar voren, zoodat ook hiervoor geene bijzondere dekkingsmaatregelen behoeven te worden genomen. De noodzakelijkheid van een afzonderlijk grensleger, zooals de Heer FABIUS dit wenscht, zie ik dan ook niet in.

Ik heb het jaar 1925 aangenomen als tijdstip voor de invoering der door mij in groote trekken geschetste organisatie, omdat wij in genoemd jaar — gelet op het tegenwoordige aantal militie- en reserve-luitenants — naar ik vertrouw over een voldoende aantal militie- en reserve-kapiteins zullen kunnen beschikken om te voorzien in de compagnies-commando's, waarvoor geene officieren van de opleidings-bataljons zijn aangewezen.

Hierbij vestig ik er nog de aandacht op, dat tegen genoemd tijdstip ook zijn beslag zal hebben moeten gekregen het kleedingstelsel, dat thans in beproeving is, n.l. het stelsel, waarbij de mobilisatie-kleding door den man bij vertrek met groot verlof wordt medegenomen en dat alsdan nog eenige nitbreiding zou moeten ondergaan in dien zin, dat bij vertrek met groot verlof ook de geweren worden medegegeven.

Wat voor de Infanterie gezegd is, geldt ook voor de Veld-Artillerie; de militieplichtigen voor de Veld-Artillerie uit een divisie-district, d. z. 6 militie- en landweerdistricten, komen dus onder de wapenen, elk bij één der 8 afdelingen Veld-Artillerie.

In geval van mobilisatie worden — te rekenen van het jaar 1925 — in elk divisie-district 2 afdelingen Veld-Artillerie geformeerd, alzoo ééne afdeling in elke 3 militie- en landweerdistricten. Het materieel der afdeling, c. q. met uitzondering van het oefenings-materieel, dat zich bij de opleidings-afdeling bevindt, is in eene hoofdplaats binnen de 3 bedoelde districten opgelegd. Aldaar komt bij mobilisatie het met groot verlof zijnde personeel van de afdeling samen, aldaar worden de gevorderde paarden voor de afdeling bijeengebracht, terwijl

ook het aangespannen oefeningsmaterieel daarheen tijdig is afgemarcheerd, voor zoover het zich althans voor enkele afdeelingen niet ter plaatse bevindt.

Wat de Cavalerie betreft, zou ik willen aanbevelen eene proef met de instelling eener zuivere militie-cavalerie. Slaagt deze, dan worden 8 regimenten militie-cavalerie, elk van 4 eskadrons, geformeerd.

Wat aangaat de kosten, waarmede gepaard zal gaan de instelling van het volksleger, zooals ik dat hier in zijne eerste phase met groote trekken heb aangegeven, deze zullen vermoedelijk niet veel van de tegenwoordige verschillen. Het opleidingspersoneel zal bij de Infanterie minder kunnen zijn dan thans, doch bij de Artillerie nog niet, omdat men daarbij nog niet zoo spoedig over een voldoende aantal militie- en reserve-officieren zal kunnen beschikken; de lichte zal $\frac{1}{5}$ grooter worden, doch wanneer eene regeling is getroffen, waarbij de militie in verschillende gedeelten opkomt, zal men het blijvend gedeelte kunnen laten vervallen. Ik vermoed dus, dat de jaarlijksche uitgaven weinig zullen uiteenloopen; alleen zal men eene som moeten uitgeven voor aanschaffing van meer geschut. Wij kunnen dit toch niet ontloopen, want onze hoeveelheid veldgeschut is zeer gering. Wanneer men bedenkt, dat Rumenië met eene bevolking, weinig grooter dan de onze, volgens het nieuwe legerproject zal krijgen 9 divisien, elke divisie met 18 batterijen, d. i. totaal 162 — zegge honderd twee en zestig — batterijen Veld-Artillerie à 4 vuurmonden, wat maken wij met onze 28 batterijen, zij het dan ook van 6 vuurmonden, daartegenover niet een pover figuur.

Ook voor de organisatie der treinen zullen eenige uitgaven moeten worden gedaan, doch veel behoeft dit niet te wezen. Bij oorlogvoering, op eigen bodem zullen wij bij de meeste treinafdeelingen gebruik kunnen maken van gerequireerde voertuigen. Hoofdzaak hierbij is, dat alles in tijd van vrede zoo zorgvuldig mogelijk wordt voorbereid. Wanneer dit geschied is, dan zal men bij eene legeruitbreiding, voor wat de treinen betreft, alleen eenige aanschaffingen hebben te doen van

materieel voor de telegraafafdeelingen, de pontontreinen en enkele korpstreinen.

Het volksleger in zijne eerste phase hebben wij op die wijze, dunkt mij, vrij scherp omljnd vóór ons. Is die organisatie tot stand gekomen en ingeleefd, dan kan weder verder worden gearbeid en gestreefd naar de bereiking van het ideaal in de verte, n.l. lichten van ± 40000 man, iedereen vóór hij in dienst treedt zoo veel mogelijk voorbereid en allen georganiseerd tot een groot krachtig leger, dat dan uit 12 sterke divisien zal kunnen bestaan.

De bereiking van dat ideaal zal wel niemand van ons, zooals wij hier bijeen zijn, beleven, maar dat behoeft ook niet.

Voor al geene haast! Indien steeds maar het einddoel in het oog gehouden wordt en de maatregelen, die met betrekking tot de legervorming en de legerorganisatie genomen worden, daarmede in overeenstemming zijn, dan zijn en blijven wij op den goeden weg.

En dan zal er, hopen wij, nog eens een tijd aanbreken, dat de verzuchtingen over het traditioneele moeras niet meer worden gehoord.

De Voorzitter: Als nu is het woord aan den Heer DE GELDER.

De Heer DE GELDER: Mijnbeer de Voorzitter, Mijne Heeren. Het is mijn voornemen, slechts enkele punten te bespreken uit de voordracht van den Heer FABIVS. Allereerst het gestelde op bladz. 421. Wij lezen daar: „Nà de afschaffing van het 3e dienstjaar in Duitschland werd in een Duitsch militair tijdschrift een danklied aangeheven over die afschaffing, omdat... de krijgstucht daardoor was vooruitgegaan". Hieraan wordt in eene noot toegevoegd: „Het einleben schijnt niet te lang te mogen worden voortgezet (sic)!

Stelt u voor eene gezonde streek, waarheen de zwakke kinderen worden gezonden om levenskracht op te doen, maar welke streek zij moeten verlaten na 2 jaar, daar anders de sterfte zou toenemen. Wat een gezond oord!"

Deze voorstelling is zeer onzuiver. Wil men hier het beeld der kinderen bezigen, zoo zoude het moeten luiden: Stelt u voor scrofuleuze kinderen, na 2 jaar nog niet genezen, die in het 3e jaar *anderen* besmetten. Wat was toch de zaak? 1)

Oorspronkelijk werden, van de \pm 80 recruten per compagnie, in het 3e jaar de vijf besten met groot verlof gezonden. Toen men nu later, met het oog op de legeruitbreiding in Frankrijk, ook in Duitschland het contingent ging vergrooten, moest dit tot eene enorme stijging van het budget aanleiding geven en paste men als tegenwicht, dus om het budget te ontlasten, het navolgende toe. Na 2 jaar dienst werden zoo velen met verlof gezonden, dat slechts *twaalf* man per compagnie hun derde jaar dienden. En, daar men niet alleen de besten meer kon wegzenden, zocht men allerlei bijzondere redenen als: oudsten in leeftijd, benoodigd zijn in het gezin enz. In ieder geval bleef echter de kapitein met de minste elementen achter en toen nu, om aan de algemeene klacht hierover tegemoet te komen, werd bepaald, dat ook enkelen van de *besten* hun 3e dienstjaar moesten blijven, werd dit door dezen eene groote onbillijkheid geacht.

Men hield dus bij de compagnie ontevreden en mindere elementen, die op de nieuwe recruten ongunstig inwerkten; en daarom, maar ook daarom alleen, was men verheugd, toen dit laatste twaalfstal verdween en dus de oefentijd voor allen twee jaar werd.

En thans wil ik, in de tweede plaats, even uwe aandacht vragen voor eene zinsnede op bladz. 349 en voor eene andere op bladz. 350. Zij luiden:

„Napoleon overwon o. a. te Lützen en Bautzen met geheel versch gelichte recruten” en „Waar is toch wel het overtuigend materiaal uit de krijgsgeschiedenis, dat de korte of de relatief korte oefeningstijd het heeft afgelegd tegenover den langeren oefeningstijd.”

Deze beide zinsneden geven zeer onvolledig weder datgene,

1) Zie o. a. de brochure van VON BOGUSLAWSKI, „Die Nothwendigkeit der 2 jährigen Dienstzeit” (1891).

wat in de *mondelinge* voordracht werd betoogd. De Heer FABIUS wees toen immers op de beteekenis van de kortgeoeffenden in het Fransche leger van 1813, op het feit, dat zij, na slechts één maand in de depots te hebben doorgebracht, te velde werden gezonden en als oefening slechts 2 patronen per man hadden verschoten, terwijl hunne gesloten oefeningen tot het eenvoudigste waren teruggebracht. Voorts vermeldde spreker NAPOLEON'S loftuitingen over deze jonge conscrits.

Nu schuilen in dit gesprokene en nog meer in het geschrevene groote onvolledigheid en daardoor ook groote overdrijving. Vooropgezet zij, dat het Fransche leger in 1813 niet heeft voldaan en dat het dus nimmer een gelukkige steun kan zijn voor sprekers denkbeelden. Moge het ook, o. a. dank zij de overmacht in getalsterkte en den genialen aanvoerder, aanvankelijk succes hebben behaald, daarentegen bleek, vooral in de 2e periode, toen werkelijk de kortgeoeffenden in grooten getale te velde kwamen, na elken tegenslag, hoe gering de samenhang was en hoezeer de vereischte tucht en manoeuvreervaardigheid ontbraken. Men denke aan de Katzbach en Dennewitz en vergelijk, met de houding der Fransche troepen na deze nederlagen, eens die van de Russisch-Pruisische legers na hunne nederlagen bij Lützen en Bautzen.

Geen wonder dan ook, dat NAPOLEON zich later nitte: „Avec une jeune armée on peut enlever une position formidable, mais on ne pent pas suivre jusqu'au bout un plan, un dessein.”

Maar zal men zeggen, het bulletin van Lützen dan, door den spreker aangehaald! Ik zou kunnen herinneren aan het bekende „Gelogen als een bulletin”, waaruit de veelal geringe geschiedkundige waarde dezer stukken reeds valt af te leiden. Wat staat echter in dit bulletin?

„Uwe goede wil en dapperheid hebben het ontbrekende aangevuld.” 1) Ook in NAPOLEON'S oogen ontbrak er dus veel, doch natuurlijk achtte hij het onpractisch, na eene overwinning, verwijten te gaan richten tot hen, van wie nog zoo veel

1) „Vous avez supplée à tout par votre bonne volonté et par votre bravoure.”

zou moeten worden gevergd en die zelf toch bezwaarlijk verantwoordelijk waren te stellen voor hun gebrek aan oefening.

In „La Grande Armée de 1813” van ROUSSET, 1) een werk, dat de spreker blijkbaar wel heeft ingezien, doch dat eene doorlopende gedocumenteerde aanklacht is tegen de snelproductie van legers, vindt men de hoofdstukken: les faux-blessés, les déserteurs, men vindt er de rigoureuse bepalingen tegen de marodeurs, kortom men vindt er veel, wat spreker te denken had moeten geven en wat zeker niet onvermeld had mogen blijven. Juist in den korten oefentijd van velen uit het leger van 1813 schuilt toch de oorzaak der groote marsch- en gevechtsverliezen (ook „vermisten”). Waar een onvoldoend geoefend en gedisciplineerd leger eene overwinning behaalt, kost deze onnoodig veel bloed; ondergaat het eene nederlaag, zoo ontaardt deze in eene débâcle. Dat leert ons de krijgsgeschiedenis.

Laat ons thans echter eens nagaan *hoe lang* en *hoe er* inderdaad geoefend was vóór Lützen en Bautzen. Vooral met het oog op de overvulling der depots (250.000 recruten kwamen

1) De schrijver geeft dit als een vervolg op „Les Volontaires de 1792”. Hij zegt in zijne voorrede: „D'un côté, ce sont des révolutionnaires qui, à propos des institutions militaires, comme de toutes les autres, suppriment lois, réglemens, usages, traditions, exemples, qui, en deux mots, effacent le passé et font du présent table rase. Pour eux l'élan démocratique remplace tout, suffit à tout, triomphe de tout; le sublime de la guerre c'est la levée en masse; et quoique leur idéal n'ait point de succès, quoique les faits donnent de continuel démentis à leurs visions, ils tiennent ferme, ils égarent l'opinion, ils faussent la vérité, ils créent la légende.” Van den Keizer zegt hij: „pour parer aux défants de ses jeunes troupes, il les fait tous les jours plus nombreuses. Cependant vient l'heure où les vices d'origine, qui avaient été dissimulés d'abord et convertis par l'éclat des premiers succès, ne peuvent plus être ignorés; le génie du grand capitaine ne suffit plus à réparer les fautes, volontaires ou forcées, de l'organisateur. Les échecs se succèdent, l'armée s'abîme dans une épouvantable catastrophe, et le grand vaincu de Leipzig s'éloigne en murmurant: „Il me faut des hommes et non des enfans . . . Il faut des hommes pour défendre la France.” Ainsi l'Empereur NAPOLÉON a échoué comme ont échoué les révolutionnaires, et de ce double exemple résulte cette commune conclusion, qui est la vérité même: On n'improvise pas des soldats; on n'improvise pas des armées.”

op), zeker *niet* omdat zij voldoende geoefend geacht werden, gingen, eind Januari, de recruten, ook die minstens *een* maand onder de wapenen waren (velen waren het sinds October) naar de korpsen. Daar werden zij nog tot einde April in gevechtsexercitiën geoefend, terwijl 2 keer per week werd schijfgeschoten. Ofschoon nu de exercitiën tot het eenvoudigste waren teruggebracht, leest men aangaande de eerste gevechten herhaaldelijk van verwarring bij de uitvoering, niet snel formeeren van de carré's enz. Zij werden dus onvoldoende gekend. Dit was nu het resultaat bij 4 (en meer) maanders, opgeleid volgens een eenvoudig systeem en op goede oefeningsterreinen, namelijk te velde.

Nu zou men zich echter vergissen, indien men meende, dat deze kortgeoefenden de *meerderheid* vormden in het Fransche leger (190.000 man), dat einde April den veldtocht begon. De meeste conscrits toch waren slechts opgenomen in de reservelegers, die eerst in den herfstveldtocht verschenen.

Wel trof men in dit leger aan, naast de beschikbare kaders:

1. een deel van de overgeblevenen uit den veldtocht van 1812, (waaronder 10.000 ruiters, als onberedenen teruggekeerd);

2. verschillende regimenten en bataljons, welke in het Rijk verspreid hadden gelegen, alsmede de contingenten der bondgenooten;

3. de achtergebleven divisieën LAGRANGE en GRENIER (36 bataljons);

4. de garde municipale van Parijs en andere steden (5000 man);

5. de marine-bataljons (8000 man);

6. de cohorten (80.000 man), welke sedert 14 Maart 1812 geoefend waren;

7. 3000 gepasporteerde garde-soldaten, welke op nieuw in dienst traden;

8. een groot deel van de 40.000 man, kader en veteranen, uit het leger in Spanje ontboden, enz.

Wil men dus zeggen, dat het Fransche leger bij Lützen en Bautzen uit zeer heterogene bestanddeelen was samengesteld,

ik zal het niet weerspreken. 1) Doch het voor te stellen als gevormd uit „geheel versch gelichte recruten” is niet geoorloofd. Wel treft men de 4, 6, 8 en 10 maanders 2) in overwegend grooten getale aan in het leger van den herfstveldtocht, doch dit leger heeft, behalve Dresden, slechts nederlagen gekend.

En thans een slotwoord. Dat het den kortgeoefenden aan moed, noch aan goeden wil zal ontbreken, kunnen wij ook thans nog aannemen. Dat deze eigenschappen echter in vervanging zouden kunnen komen van oefening en vakkennis is eene onwaarheid, waarvan de gevolgen, zoodra het tot oorlog komt, aan den lijve gevoeld worden. En het is daarom, dat wij niet *mogen* toegeven aan hen, die ons volk voorspiegelen, dat met minder opoffering van tijd, van geld, van moeite kan worden volstaan, of dat kaderfiguranten het kader kunnen vervangen.

Men zegt het niet in dezen vorm, wellicht voorziet men de gevolgen zelfs niet, doch *onze* plicht blijft het, de natie eerlijk voor te lichten en voor een onberaden stap te waarschuwen.

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Het woord is aan den Heer VAN SOETERMEER VOS.

De Heer VAN SOETERMEER VOS: Na hetgeen ik heden avond van mijne voorgangers gehoord heb, zal het den Heer FABIUS niet moeilijk vallen, stof te vinden voor eene ruime toelichting op zijne voordracht, al schakelt hij ook de beschouwingen van een mijner voorgangers uit over de bekwaamheden van ministers en onzen aller lieveling SPINOZA. Aan hetgeen ik de vorige maal in het midden bracht, zoo kort als doenlijk was om in weinige oogenblikken critisch eene

1) Zie ook: WILHELM, „Die französische Armee im Jahre 1813”.

2) Moet men die als „geheel versch gelichte recruten” betitelen? Het is mij wel, doch past minder in den gedachtegang van den spreker.

beschouwing van uren samen te vatten, zou ik weinig meer toe te voegen hebben, indien ik toen een antwoord op mijne tegenwerpingen had ontvangen, niet op uwe fictie, wat ik had kunnen zeggen, maar niet beweerd heb. 1)

Bij het nalezen van het verslag trof me weder, wat ik toenmaals opmerkte en dat heden avond ook door verscheidene andere heeren is aangegeven, het vage van uw willen en wenschen; de beloofde en gegeven uitbreiding in dit verslag uwer lezing van 24 Januari l.l. bracht hierin geene verandering, de hoofdpijnen van uw *Nederlandsch* volksleger zijn even nevelig als internationaal gebleven. U zult me dus permitteeren, U straks eenige duidelijk geformuleerde vragen voor te leggen; uit de positieve antwoorden, die ik dan hoop te krijgen, eene conclusie te mogen trekken omtrent de practische waarde uwer voorstellen.

Voor en aler ik daartoe overga, wil ik echter eerst eenige zaken releveeren uit uw antwoord aan mij; ik veronderstel, dat het verslag van 24 Januari door de aanwezigen hier gelezen is.

Ten eerste gaf ik uiting aan de zoo algemeen bekende en zeker ver buiten de militaire wereld verspreide opinie, dat ons volk, door gebrek aan gevoel voor tucht en opofferingszin voor het algemeen belang, in eene afzienbare reeks van jaren nog geene stof zal leveren voor een volksleger, waarin — onze beschouwingen evenals die van den Heer VAN DER HOOG, gingen hier parallel — elk individu van huis en school uit deze eigenschappen moet medebrengen. Andere „sombere” of „bittere uitlatingen” zijn door mij over dit volk niet geuit, ze bestaan in uwe fictie evenals „het treurig tafereel opgehangen over den man, die niet als vrijwilliger tot de weer-

1) Ditmaal hoop ik het antwoord aan mij uit het gedrukte verslag te lezen, daar het bijna geheel, zeker uit gebrek aan tijd, achterwege bleef. Evenals de vorige maal verstaan wij onder een volksleger het type Zwitserland en ook dat van den Heer FABIVS, dus met kort eerst dienstverband en herhalingsoefeningen tot op rijperen leeftijd, in tegenstelling van het militie-leger, al of niet gebaseerd op algemeen dienstplicht.

macht toetreedt". Uit uw *gedrukt* antwoord las ik dit onder bijvoeging van de, minstens genomen, niet zeer beleefde opmerking „waarom zoekt de Heer Vos geen ander vaderland met betere menschen."

Wanneer een iegelijk uit den lande moet worden gebannen, die vermeent, dat tucht aan het Nederlandsche volk ontbreekt, dan ga ik in goed gezelschap; eenige maanden geleden sloten zich te Amsterdam een vijftigtal vereenigingen aaneen om ons volk die tucht te geven; onder die leden vindt men van onze uitstekendste rechtsgelerden tot den ambachtsman van Patrimonium, en hier werd geconstateerd, dat men in deze veel van den algemeenen dienstplicht verwacht om dit euvel te bestrijden. De eenige stem, die tegen die tuchteloosheid protest aantekende en vermeende, dat het Nederlandsche volk een voorbeeld van orde was, alle schuld in deze op overheid en gezag schuivende, was die van uw mede volksleger-enthousiast, den Heer GRAAFLAND; ik meen, dat zijne stem in deze vergadering die was van een roepende in de woestijn.

En wanneer ge uzelf als voorbeeld stelt, zeggende, dat gij in vreedstijd „nooit verzet" vindt bij die inlijving, dan zullen dit wel bijna alle Nederlandsche officieren kunnen zeggen, in dit opzicht zijt gij geen unicum, want ondanks het gemis aan ziel- en opvoedkunde, wat ons de Majoor van het Indische leger RUITENBACH toekent, mogen we toch zeggen, dat officieren en kader vrij handig, nooit hardhandig, met dit personeel omspringen en in het glazen huis, waarin de militaire wereld in Nederland woont, zouden insubordinaire of autoritaire feiten niet verborgen blijven. Maar hier gaat het niet om, het is de quaestie of een Nederlandsch burger, desnoods met alle fysieke eigenschappen toegerust, als het gevaar dreigt, na enkele maanden dienstplicht, alleen uit natuurlijk plichtgevoel zal gehoorzamen, en hier wees ik op de onder-vingingen, met den Nederlandschen stam in Zuid-Afrika opgedaan. Waar gij met verontwaardiging in uw volksleger het idee tuchteloosheid verwerpt, omdat gij dit door toewijding

hebt vervangen, daar vermeen ik, dat men toewijding mag *eischen* van elken vrijwillig dienenden officier of soldaat, kan *verwachten* bij een deel der dienstplichtigen, maar nog bij eene breede rij van Nederlanders door onderwerping aan de discipline zal moeten worden opgewekt in vreedstijd om in oorlogstijd door toewijdende vaderlandsliefde te worden vervangen.

Het was dan ook zeer handig van U, Mijnheer FABIUS, om in uw volksleger het begrip tucht en discipline door het surrogaat toewijding te vervangen; die toewijding die het u zal mogelijk maken om in 3 maanden 250 landskinderen in eene oorlogscompagnie te converteeren, aangevoerd door drie-maandelijksche kapiteins, luitenants en kader, 1) zeker doorkneed in ziel- en opvoedkunde (ook in welsprekendheid voor de volksvergaderingen, waarin u ons wilt laten optreden). Ondanks mijzelf komt het oude roovertje spelen uit mijne jeugd mij voor den geest.

Zie, Mijnheer RUITENBACH, met alle lessen over ziel- en opvoedkunde, die onze Nederlandsche onderwijzers aan de Normaalschool ontvangen, staan zij toch machteloos tegenover den Nederlandschen knaap, omdat het hun niet gegeven is, den dikwerf kunstmatig van huis uit aangekweekten geest van verzet en ongehoorzaamheid te dooden. Tuchtcholen zijn eene specifiek Nederlandsche instelling evenals Maandaghouden; zoo lang ze groeien en bloeien om onze straten te beschermen, is dan ook de veronderstelling niet gewaagd, dat het kind van heden, de man van straks, geen individu is, dat gehoorzaamheid en plichtgevoel als het gevaar rijpt met zich in het leger brengt.

Ergens in zijne voordracht heeft de Heer FABIUS zich het recht voorbehouden, den volke en vele anderen hunne feilen te toonen en hiervan een rigourens gebruik gemaakt: waar hij mij dit recht op poene van verbanning ontzegt, daar wil ik niet haatdragend zijn, maar kwaad met goed vergelden. Ik bied u hier aan de bekende plaat, waarop de Nederlandsche jeugd in volle werking is, van een u zeker niet onsympathiek weekblad, *de Groene*, zeker brandschoon van militarisme of aristo-

1) Zie bladz. 424 der lezing van 24 Januari 1908. Ook de andere verwijzingen hebben op deze lezing betrekking.

cratische neigingen. Als contraprestatie voor deze vriendelijke daad zult u mij wel permitteeren, uwe eigen woorden aan te halen. „En wij Nederlanders” (en ik haast mij hier bij te voegen een Nederlander, voor wien, volgens uwe woorden, eene wet slechts 24 uur duurt, is voor mij even goed een losse bootwerker als uw zoogenaamde „hoogerestands tramvecht-lustige”) zegt u in *De Gooilander*, „hebben meer neiging tot verzet tegen banden, tot te doen en laten wat ons persoonlijk in den zin komt.” Waar gijzelf ons volkskarakter zoo juist definieert, daar heb ik slechts bij te voegen, dat er geen sterker band denkbaar is, dan die, welke alle landskinderen in het militaire kleed, gedwongen of ongedwongen aangetrokken, bindt: waarin men alles moet geven, arbeid, werkkraft, leven; misschien zijn eigen ik. Een volk, dat volgens u zich tegen elken band verzet, leert die opoffering, tucht, deze overgave slechts in eene omgeving, 1) waar voor allen, van welken rang

1) Om Uw ideaal, het volksleger, met ideale voorgangers een scherp relief te geven, hebt U deze *omgeving* zoo zwart mogelijk geteekend, met weinig andere bewijzen dan Uwe eigen opinie, hebt ge de hooge plaats Uzelf toegedacht, „de schouders van Uwe voorgangers”, niet gebruikt tot verruiming van Uwen gezichtskring, maar om naar beneden te trappen, wat ge kunt. De beschuldigingen, tegen het Nederlandsche officiers- en onderofficierscorps geuit, van „dufheid”, „sleur”, „het ontbreken van een hooger plichtsgevoel”, „egoïsme”, „geene zorg en belangstelling om der wille van hen, die geleid, beschermd en bestuurd moeten worden, maar nit.... eigenbelang” bereiken het toppunt in „wannecr de aardache zaken aan bod komen, dan hebben de officieren en in den regel ook de hoogere onderofficieren de kazerne verlaten”, „Etterende wonden aan de krijgstucht bij het aardappelschillen” (onaangenaam voor de dames, die zich daarmee willen belasten), de zelfde wonden, opgemerkt in Uw eenzaam achtermiddagverblijf in de kazerne, bij het „broodhalen”; waarschijnlijk zal dit bij het met toewijding gehaalde brood beter zijn, hier mogen wij constateeren, dat *nooit* een Nederlandsch soldaat zijn brood te *kort komt*, dat bij geen maaltijd of aankoop van levensmiddelen de officieren ontbreken, dat van de reveille tot de taptoe de Nederlandsche officier in de kazerne is, en noch in menschlievende behandeling, noch in hartelijke belangstelling voor het lot van zijne minderen voor één officierscorps ter wereld onderdoet, van onze slechte, veelal uitgewoone kazernes uit een oogpunt van comfort en hygiëne tracht te maken, wat hij met de bescheiden middelen kan.

of stand, van den hoogste tot den laagste de woorden gelden : „trouw aan de Koningin, gehoorzaamheid aan de wetten. onderwerping aan de krijgstuicht.”

Juist het karakteristieke van uw en elk ander volksleger, ook dat, wat de socialisten bedoelen en volkomen identiek is

Zien we rond, hoe in andere legers corruptie, vervalsching van levensmiddelen en wapentuig hoogtij viert, hoe nog eenige jaren geleden in een volksleger malversatiën tot in de hoogste administratieve rangen voorkwamen, dan herhaal ik, dat in eerlijke belangstelling met het lot zijner soldaten de Nederlandsche officier voor de natie niet de oogen behoeft neer te slaan, de tucht met zachtheid door hem gehandhaafd wordt.

Eene olievlek begint langzamerhand op ons korps te kleven: dat velen onder ons eene toekomst zoeken buiten het leger, soms ten koste van het leger.

Waar gij U verheugt, dat de politiek zich met de defensie bemoeit, daar betreur ik het, dat van af dit tijdstip de politiek de kazerne is binnengedrongen. Jacht maken op populariteit bij zijne minderen en kiezers, het opwekken tot reclame voor elke vermeende terugzetting, het inkrimpen van eischen van dienstplicht en oefening, speculeeren op den geest van ons volk, op een deel van de pers, zelfs in 's lands vergaderzalen, door van den Nederlandschen soldaat een geplaagd, onrechtvaardig behandeld en nutteloos wezen te maken, het komt meer en meer voor.

Een officier, als elk staatsambtenaar, blijve op godsdienstig en politiek gebied neutraal in de uitoefening zijner functie; de ondervinding in deze op onderwijsgebied komen zeker het staatsonderwijs niet ten goede. Waar gij Uwe manschappen naar socialistenvergaderingen wilt drijven omdat Uwe theorieën hun in te prenten, heeft elke partij recht van reclame.

De scherpe politieke strijd over defensiezaken wordt het hardst aangewakkerd door vele officieren, die vermeenen geroepen te zijn der natie voor te lichten, maar al te dikwerf die voorlichting regelen naar de eischen van een kiezerskorps en daardoor de oorzaak zijn, dat het vertrouwen in leger en officierskorps geschokt, het vasthouden aan technische eischen met „militairisme” bestempeld wordt en de klove tusschen volk en weermacht vergroot.

Ook hieraan hebt gij U in deze technische vereeniging schuldig gemaakt door niet te geven, wat we het recht hadden hier te verwachten: een scherp omlijd defensieplan, maar op deze wijze als woordvoerder op te treden van hen, die streven naar een ideaal, dat met alle idealen gemeen heeft, dat het nooit bereikt wordt, hem, die er naar streeft, kan verheffen, maar het staren er op doet verblinden, blind maakt voor het goede van anderen en voor de eischen van het practische leven.

met het uwe, 1) al zegt u het tegendeel, is een zeer kort eerste dienstverband; in dezen tijd moet de grond gelegd worden niet alleen voor militaire bekwaamheden, maar ook voor de militaire opvoeding van den jongen burger om hem tot soldaat te maken, d. w. z. iemand, boven alles doordrongen van plichtgevoel, den grooten factor voor elke discipline. Hier-voor is tijd noodig, doorgebracht in dat eerste dienstverband, om „zijne neiging”, zooals u zegt, „om zich tegen elken band te verzetten”, te leeren overwinnen.

Dat juist die partijen, welke deze inwerking van den Staat op het volk niet wenschen, het volksleger met een kort eerste dienstverband voorstaan, als bewijs haalde ik hiervoor de „absolute resolutie”, unaniem aangenomen door het socialisten congres te Stutgart, aan; tegenover deze duidelijk uitgesproken meening, dat deze *internationale* partij (zie verklaring van den Heer SCHAPER te Arnhem verleden week) het volksleger wil, omdat men rekent een oorlog te voorkomen door desertie, dienstweigering, opstand en revolutie, geeft u als tegenbewijs eenige theorieën over het Hervéisme, noemt deze resolutie n.b. vaag, doet de mededeeling, dat de Heer Mr. TROELSTRA wenscht te overlijden, waar Z.W.E Gestr.'s wieg eens stond, dat Mevrouw ROLAND HOLST volkswapening wenscht, om u eindelijk hartelijk te verheugen in de hoopvolle verwachting, dat de S. D. A. P. eene defensie-paragraaf aan het programma zal toevoegen. Ook ik ben ontzettend benieuwd naar de defensie-paragraaf der Heeren SCHAPER en TROELSTRA; tot nog toe gold het *loyaal* volgehouden „geen man, geen cent” des Heeren VAN DER ZWAAG in deze, nogmaals onlangs te Arnhem door den Heer SCHAPER en heden door het Volk bevestigd („wie nu nog voorgaat met de natie ader te laten ten behoeve van

1) Niet dat van den Heer VAN DER HOOG, waarin hij het nu vigeerend eerste oefeningsverband (alleen gewijzigd voor de bereden wapens), permanent minstens een lichter onder de wapens en algemeenen dienstplicht opneemt; een *dergelijk volksleger* zal misschien met kleine technische verschillen wel onze aller wensch en streven zijn, maar dit is volstrekt niet identiek met het voorgestelde.

deze volkomen nuttelooze instelling, hij heeft andere bedoelingen dan hij voorgeeft. Hij dekt, met de vlag van landsdefensie, de lading van de kapitalisme-defensie").

Een tweede bezwaar tegen het volksleger voor ons land was, dat juist de groote opoffering van tijd voor de dienstplichtigen, zoowel voor als na het indiensttreden, vooral op rijperen leeftijd voor ons koloniseerend en zeevarend volk, een groot bezwaar scheen. Hoe of u hieruit hebt kunnen of durven concludeeren, dat ik een vrijwilliger-leger wensch, ik heb het woord vrijwilliger zelfs niet gebruikt, maar wel uitdrukkelijk verklaard, dat elk eerste dienstverband rekening moet houden met stijgende, fysieke en geestelijke ontwikkeling van individu en volk; (bladz. 451) absoluut kan men niet verklaren, dat men een militieleger wensch; hoe of u mij dus een vrijwilliger-leger toedicht, dit is mij een raadsel. Waarschijnlijk wenschtet u de aardigheid te plaatsen, dat volgens mijne organisatie (die ik niet gaf) een groot deel van het Nederlandsche volk uit de couranten zou lezen hoe of een klein deel voor hen vecht of werd uw antwoord gemaakt na eene fictieve domheid, die ik had kunnen zeggen, maar niet uitsprak?

Nergens is door mij een vrijwilliger-leger verdedigd noch bedoeld; U sommeert mij eene organisatie te geven, daar ge nergens hoofdlijnen hebt kunnen ontdekken; dat was dien avond uwe taak, waarin ge in gebreke zijt gebleven, niet de mijne, aan ons de critiek. Al ben ik bereid, eene organisatie aan te geven, waarin naar mijne bescheiden meening rekening kan worden gehouden met de verschillende belangen der volksklassen en wapens, ik wil het verwijt ontgaan af te breken zonder op te bouwen, daarvoor is heden avond plaats noch tijd, nogmaals *aan u* was het om hier eene organisatie met *scherpe* hoofdlijnen te geven.

Juist die druk van voor- en herhalingsoefeningen in volkslegers van uwe leest, ik wees hierop reeds door een voorbeeld uit Zwitserland aan te halen. Dit wordt aardig geïllustreerd door het onlangs verschenen rapport der weerbaarheidscommissie. Niet oneigenaardig gaf een onzer groote bladen (*De Nieuwe*

Courant) als commentaar op de eischen van deze heeren (allen toongevende, erkende specialiteiten in hun vak in de burgermaatschappij): „dat de meesten liever een paar maanden langer zouden willen dienen, dan al dien tijd (en indirect dus geldelijke opofferingen) te geven om zich voor te bereiden.”

Wat de directe uitgaven voor een volksleger betreft, ik verwees naar de Zwitsersche oorlogsbegrooting, een derde van het budget, naar de Belgische begrooting van dit kostbaar oorlogswerktuig, 331 millioen fr. en ik drukte mijne bevreemding uit, dat eene partij, die militaire bezuiniging wil, krachtens haar verkiezingsprogramma een volksleger in hare vanen schreef. Toen was uw antwoord, dat deze partij, c.q. de vrijz. democratische, nooit bezuiniging op het oorlogsbudget gewild had (de ondervinding leert, dat de meest noodzakelijke legerbehoefte niet alleen van bewapening, maar zelfs van huisvesting, hygiëne of verpleging door deze partij worden afgestemd). Zeker mag ik hier wel eenige regels uit het werkprogramma van den vrijzinnig-democratischen bond voorlezen d.d. 1903, bladz. 10, § q. „organisatie van de weermacht van het volk, zoodanig, dat *alle weerbare* mannen in vredestand de noodige oefening verkrijgen, met een zoo beperkt en zoo kort mogelijk verblijf in de kazerne en *ingrijpende beperking* van uitgaven.” In het gedrukt antwoord las ik, dat u mij verwijst naar de bekende 20 millioen begrooting van den voorzitter van den V.D.B.; deze is door anderen en beteren dan ik reeds zoo dikwijls aan eene scherpe en onweersproken critiek onderworpen, dat we hierover onder technische mannen niet veel meer behoeven te zeggen. 1)

Uwe eigen „geldelijke gevolgen”, bladz. 431, bevatten niet veel anders dan de problematieke baten, die zullen voortvloeien uit het afschaffen van wat gij luxe noemt, in andere oogen behoort tot veraangenaming, goede verpleging en aan-

1) We nemen ad notam, dat Uzelf verklaart dit programma te hebben helpen opmaken, geteekend hebt, maar het niet geheel onderschrijft. Slechts het doel is U dus sympathiek in dit programma, maar we hebben nooit gehoord, dat slechte of ondeugdelijke middelen het doel heiligen.

voering van den soldaat of behoorlijke geldelijke controle, terwijl door het gelijkstellen van de uitgaven voor eene lichte van 40000 man, die wel is waar voor eerste oefening slechts 3 (of 6) maanden onder de wapens blijft, maar toch twintig jaar lang gekleed, bewapend, soms geoefend en gevoed moet worden, aan die voor eene veel kleinere lichte, die slechts 8 jaar ten laste van den Staat blijft, met veel minder herhalingsoefeningen, bittere teleurstellingen zullen volgen. De ondervinding in het buitenland leert, dat het volksleger zoowel voor Staat als individu het duurst en drukkendst is; de vraag om meer licht hier is zeker niet misplaatst; we wenschen geene details, slechts een bewijs van mogelijkheid voor Nederland's finantiën, voor Uw Nederland's volksleger met zijne vloot, kustverdediging, twee vestingstelsels en eene legersterkte van een half millioen man.

Onwillekeurig denken we hier aan die oorlogsbegroting der vrijzinnig-democratische partij van 20 millioen (sic) als een lokaas, om Nederland een defensie-systeem op te dringen, sympathiek aan vele kiezers door een kort verblijf in de kazerne, dat later zal falen door onthouding der finantieele middelen ter uitvoering. 1)

En nog stelde ik de vraag heeft Nederland zulk een sterk leger noodig en ik wees er op hoe of de taak van leger en vloot voor kleine Staten geene andere kan zijn dan die tot handhaving der neutraliteit. Een volk steeds in zijn geheel tot de tanden te willen wapenen en oefenen op een mogelijken verdelgings-oorlog, qui trop embrasse mal étreint, het zou niet de eerste maal zijn, dat grootdoenerij in militaire zaken de vloek bleek voor een klein volk, in vreedstijd de beste krachten en sappen daarvan verslond. Indien één groote natie ons *alleen* ten ondergang kon doemen, dan zal het weinig baten of ons leger 250 of 450 duizend man sterk is, het zou een verdelgings-

1) Een Zwitser betaalt per jaar hiervoor per hoofd 8,65 fr., voor niet dienenden verhoogd met eene weerbelasting, max. 3000 fr. per jaar. Een Nederlander, die een belastingbiljet van f 1500 voor militaire doeleinden t'huis krijgt, zal dit na de volksmetamorphose met toewijding betalen?

oorlog worden, die, volgehouden tot het bittere einde, Nederland's ondergang onafhankelijk maakt van eenige duizenden meer, tegenover honderd duizenden, de verdelging slechts meer volkomen doet zijn, met des te minder hoop op herleving. Nederland's behoud en kracht ligt in zijne strikte, eerlijke neutraliteit d. i. in de bezetting van die strategische punten, wegen, kusten, havens en liniën, voor de groote oorlogvoerende machten van integreerend belang; u vraagt mij met een sneer welke die „enkele punten” zijn, die ik in ons „klein land” wil vasthouden: nominatief gaf ik deze reeds de vorige maal; wanneer men geen vreemdeling is de militaire literatuur, dan ziet men die dagelijks haast ter sprake brengen in de periodieken.

Wat de taak van ons leger is bij de handhaving der neutraliteit? hier in deze vereeniging is het door den Heer TONNET reeds zoo duidelijk uitgesproken, de artikelen onlangs in *Le Temps* van den Generaal LANGLOIS, ze toonden hoe juist dit beeld was van het uitbalanceeren der groote Europeesche strijdkrachten en welke groote waarde aan die bezettingen door het Belgisch en Nederlandsch veldleger van Maasdal, kusten en havens gehecht werd en hoe of men wel degelijk deze tegenwoordige sterkte in staat acht om de evenwichtsschaal te doen overslaan mits dat bezettingsleger door zijne qualiteit het vertrouwen der mogendheden heeft, geene schijnbezetting is van gewapende burgers, schutterij of landstorm, te verjagen of weg te manoeuvreren door eene kleine colonne van keurtroepen, maar eene wacht van goed geoefende soldaten (zie o. a. de Noordzeeverklaring). De laatste oorlogen leerden weder, dat de best gedisciplineerde, best geëncadreerde en best geoefende troepen de zege mede naar huis voerden, dat quantiteit nooit een surrogaat is voor qualiteit en juist die qualiteit van volkslegers verzocht ik u door de historie te demonstreeren en ik wees op het Boeren-leger.

Als er ooit termen zijn geweest om een volksleger te doen slagen dan was het dit; een groot deel van het volk, opgegroeid in strijd tegen natuur en menschen, aanvoerders ge-

kozen om hun moed of beleid, een land, bondgenoot van den inwoner, vijand van hen, wier operatiebasis mijlen ver over zee lag, en toch . . . ondanks dat elk strijder overtuigd was van recht en belang in dezen oorlog, was het toch onmogelijk, deze kinderen van Nederlandschen stam zelfs in het meest uijpendste gevaar tot gehoorzaamheid te bewegen. Hier willen we een krans leggen op het graf van hen, die daar vielen; nuttelooze offers slaan schrijnende wonden, maar laat toch voor ons die smartelijke proef, waarin voor het eerst een volksleger van dien Nederlandschen stam in het vuur kwam, niet om niet geweest zijn. Ze worde met vurige letters in 's lands vergaderzalen als een «mene thekel upharsin» opgeschreven. Ze moge ons behoeden voor een sprong in het duister, waarbij onze beste krachten in de waagschaal, zij het niet in een *bodemloozen put*, worden geworpen. 1)

1) Door gebrek aan tijd was het onmogelijk, de vroeger door mij beloofde vragen te stellen en moest ik afbreken voor en aler ik eenige conclusies kon nemen; in dit geval verkeerden meer sprekers dezen avond, zoodat men dan ook moeilijk dit debat als een afgesloten geheel met resultaten kan beschouwen.

De bedoeling mijner vragen was om een meer omljnd organisatieplan van den spreker te verkrijgen, een positief bewijs voor de bruikbaarheid van het gegeven ideaal. Waar in zijn plan elk dienstplichtige absoluut voor éene taak, voor éene bestemming wordt opgeleid en aangewezen, daar hadden wij zoo gaarne de percentsgewijze verhouding gekend van het deel tot dekking der mobilisatie (les enfants perdus der militaire grenzen), de bezetting der beide liniën, de beide veldlegers en de kustbezetting (veel honden zijn den haas zijn dood, op vrij zekere gronden mogen wij aannemen, dat met elk partje geene verdediging per M² zal kunnen gevoerd worden, zooals de spreker wenscht) en eindelijk de verhouding der hulpwapens, inzonderheid die der Cavalerie en Veld-Artillerie tot de beide veldlegers. Het fundament, waarop de Heer FABUS bouwt, 40000 dienstplichtigen per jaar, is ten eenemale ondeugdelijk (bij onze keuring, volgens sprekers zin nog lang niet streng genoeg, worden er per jaar 26000 jongelieden goed bevonden voor den militairen dienst; bij eene ietwat verscherpte keuring en met vrijstelling van kostwinners zijn we nu reeds niet ver meer van den algemeenen dienstplicht af). Conclusies omtrent de levensvatbaarheid van sprekers legerformatie vallen hieruit dus nog niet te trekken. Berekenet men bijv. de voorgestelde grensbezetting over eene strook van 15 K.M. breedte (met zeer mobiele

De Heer FABIUS: Mijnheer de Voorzitter en overige geachte toehoorders.

De belangstelling van het door mij behandelde onderwerp, waarop de Voorzitter reeds wees in zijn openingswoord op den 24en Januari, is er niet op verminderd.

Van vele zijden heb ik, zoowel kort na het houden van de voordracht, als na het uitkomen van het gedrukte verslag, groote blijken van belangstelling ontvangen en heden avond is de belangstelling betoond, door de aanwezigen in 't algemeen en door de geachte woordvoerders in 't bijzonder, weer zeer groot geweest. Deze belangstelling moet ten slotte ten goede komen aan de zaak, die wij met elkander trachten te bevorderen.

en uitlandige bevolking), dan komt men volgens de gegevens der landweervet en jaarlijksche militie (dus 20—35 jaar) op 14500 man, gedислоkeerd over ± 750 K.M., juist door *deze dislocatie* op geen enkel bedreigd punt, een hinderpaal, zelfs voor kleine troepenafdeelingen, op vredessterkte; het doordringen naar het hart van het land, het bezetten der knooppunten van spoorwegen op tijden, dat volgens dit stelsel niets onder wapens is dan 16 eskadrons Cavalerie, zal dan ook moeilijk door deze militaire grenzen belet worden. Het volksleger zou uit elkaar geslagen zijn voor het leger werd, een leger, dat dan nog slechts geëquilibreerd zou zijn door onvoldoende toebedeeling aan Cavalerie en Veld-Artillerie (zie bijv. bladz. 437). Hiermede staat of valt beter gezegd dit stelsel.

Tevens hadden we eenige finantieele gegevens gewenscht, in elk geval de berekening wat eene lichter kost aan kleeding, bewapening, voeding, oefening enz. van wieg tot graf (in militairen zin), dus bijv. van 20 tot 40 jaar. Deze basis mag men veronderstellen bij den spreker bekend te zijn, daar hij dit als baten in zijne „geldelijke gevolgen” aanvoert. We vreezen, dat de cijfers, die wij ter gelegener tijd zullen publiceren, heelemaal niet „batig” zullen blijken.

Laten we de platonische bewondering voor sprekers theorieën van den Kapitein ter zee VAN ROSSUM buiten beschouwing, dan was de Heer VAN DER HOOG de eenige, die dezen avond den Heer FABIUS bijviel, maar tevens met veel meer klem dan ik dit nu deed, de omissie aan een „geraamte van het huis” kenschetste. Om in de bouwwereld te blijven, de Heer FABIUS plantte in gedachte reeds „den sparretak op het dakgebint”; we vreezen, dat het gebrek aan „geraamte” zich ook tot het dakgebint zal uitstrekken, het geheel zal maken tot een luchtkasteel, met alle stabiliteit eigen aan deze fundamentlooze, monumentale gebouwen.

Dat niet minder dan 9 sprekers te zamen gedurende langen tijd het woord gevoerd hebben, maakt het voor mij moeilijk, om in een kort bestek van antwoord te dienen.

Twee omstandigheden echter vergemakkelijken mijne taak aanmerkelijk.

Vier sprekers 1) hebben de ridderlijkheid gehad, mij tijdig inzage te verleen van hunne beschouwingen, die ze heden avond voor U hebben ontwikkeld.

Ik herhaal hier in uw midden mijn hartelijken dank daarvoor. Het zou mij zonder die vriendelijkheid niet mogelijk zijn geweest, zoo rijk eene stof in enkele oogenblikken tot een antwoord te verwerken. Dit in de eerste plaats.

In de tweede plaats hebben op enkele punten de sprekers elkaar beantwoord en kan ik, voor wat die punten betreft, derhalve volstaan met hoogstens eene korte verwijzing naar die punten.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN heeft den 24en Januari hier alleen wat kachelwarmte opgedaan, die niet eens van den spreker, maar van het Bestuur kwam, bij den Heer BENTEIJN daarentegen heb ik mooie snaren doen trillen.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN is teleurgesteld en ontstemd huiswaarts gekeerd en thans toont hij in 't debat tot 2 maal toe zijne geringschatting voor mijne verzekering, dat ik niemand heb willen kwetsen en daarvoor, dat ik bij voorbaat mijne verontschuldigen aanbod, voor het geval dit wel 't geval geweest ware; ik had maar moeten weten, zegt mijn bestrijder, dat ik ontstemmen zou, ja nog sterker, volgens dien spreker heb ik zelfs de uniform, die wij dragen, bezoedeld.

Nu de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN mij zoo'n grievend verwijt naar 't hoofd werpt, nu, Mijnheer de Voorzitter, heb ik zeker wel het recht, hier mede te deelen, dat ik ook van zeer hooggeplaatste personen in het leger voor mij zeer vereerende sympathiebetuigingen heb mogen ontvangen.

En ook van niet meer actief zijnde hooggeplaatste officieren en van vele anderen mocht ik soortgelijke bewijzen van sym-

1) De Heeren VAN DER HEGGE ZIJNEN, DONK, BENTEIJN en VAN DER HOOG.

pathie ontvangen. Verschillende sprekers van dezen avond zeggen mij dank voor 't gesprokene, de Heer BENTEIJN reikt mij zelf de hand over den afgrond, die ons scheidt. De Heer BEELAERTS was zeer hartelijk in zijne sympathiebetuiging en velen uwer hebben hunne instemming daarmede te kennen gegeven. Dat alles ware zeker onmogelijk, indien de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ook in 't minst maar gelijk had. Deze spreker houde mij dan ook ten goede, dat ik dat harde, onverdiende verwijt onder protest naast mij nederleg.

Als een door 't Bestuur uitgenoodigd spreker door de mededeeling van enkele feiten ontstemt, dan is het m. i. toch niet zoo heel veel geverg'd, dat ook eens een oogenblikje gedacht worde: die spreker zal zoo iets toch niet zeggen, als hij niet meende, dat het waar is en dat het noodig is, dat het gezegd worde. En bij die gedachte is ook wel ontstemming mogelijk, maar dan niet als gevolg van fouten van den spreker, doch wel als gevolg van den indruk, die onaangename feiten nu eenmaal moeten maken.

Niet de brandroeper ontstemme, maar de brand zelf. Het gaat toch immers niet aan, om, zooals men dezer dagen in Venezuela deed: den dokter, die het eerst een geval van builenpest ontdekte, in de gevangenis te werpen.

Het vernemen van sociale misstanden zal mogelijk eerst ontstemmen, maar daarna moeten opwekken tot actie, die zich ten doel stelt, die misstanden te doen verdwijnen.

Van de verkeerd gerichte ontstemming van mijn geachten bestrijder zal ik mij dan ook niets aantrekken. Is zij soms een gevolg van zijn aangekondigden cerbied voor de meening van andersdenkenden? Dan is men zelfs in Duitschland thans reeds verder met de daadwerkelijke huldiging van het vrije woord. Oberst SPOHR bijv. schrijft in de *Jahrbücker für die deutsche Armee und Marine* van Jan. j.l:

„Zwei Vorwürfe werden der Armee gemacht, wenigstens habe ich sie öfter gehört und gelesen, der eine lautet: „Die Armee drillt, aber sie erzieht nicht“ und der andere: „Die Armee züchtet Sozialdemokraten“.

„Beide sind schwere Vorwürfe, aber sind sie ungerechtfertigt, wenn sie auch nicht überall und bei jedem zutreffen; prüfe jeder bei sich selbst, aber freilich und ohne Beschönigung der eigenen Fehler, in wie weit sie ihm gelten". 1)

Deze regimentscommandant heeft zijne uniform niet bezoeeld, maar als ik het eens gezegd had in uw midden. . . !

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN had verwacht, dat ik een mysterie zou oplossen; dat ik dat niet gedaan heb, heeft hem teleurgesteld. Ik acht ook dit verwijt onbillijk. Ik heb mij toch niet aangemeld aan het Bestuur en ik heb toch niet gezegd: „ik zal een mysterie oplossen, nu zal je hooren, wat je nog nooit gehoord hebt", neen, na lange aarzeling heb ik eene uitnoodiging van het Bestuur uwer Vereeniging, waarvan ik geen lid ben, aanvaard, beginnende met mijne verontschuldiging aan te bieden over het onvolledige en gebrekkige in mijn werk.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zegt, dat ik die ontstemmende beschouwingen minstens had kunnen bewaren tot na de behandeling van het meer omvangrijke gedeelte, de Heer BENTEIJN daarentegen stelt zich geheel op mijn standpunt, dat een debat over de organisatie niet loonend kan zijn, zoo lang we nog zoo sterk verschillen in waardeering van de grondslagen, waarop eene organisatie moet berusten.

Ik zal die verschillen bij de sprekers niet nader aangeven, zij komen gedeeltelijk nog wel van zelf ter sprake. Ik zal trachten eerst de verschillende sprekers te zamen en daarna ieder hunner meer in bijzonderheden te behandelen.

Men kan het vraagstuk, hetwelk wij behandelen, van twee zijden naderen, t. w. van de zijde der militaire wetenschap en van de zijde van den Nederlander, die Nederlander wil blijven. Nu moge men theoretisch tot het zelfde eindpunt komen, practisch is dit niet het geval.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN onderschrijft den wensch, liever een leger van 100000 man, die 8 maanden zijn geoefend, dan een van 200000, die slechts 4 maanden dienden.

De tegenstelling als zoodanig latende rusten en in 't voorbij-

1) In deze aanhaling zit nog veel meer studiemateriaal voor ons onderwerp.

gaan slechts even zachtkens aanstippende de welwillendheid tegenover een diensttijd van 8 maanden, die eenige jaren geleden nog zoo *geheel* onvoldoende werd geacht door velen, dan wil ik doen uitkomen, dat een dergelijke zin — afgescheiden van de meerdere waarde van zijn inhoud — niet door mij zou kunnen worden gezegd. Hij heeft voor mij geene beteekenis.

Indien eenmaal de strijd om de onafhankelijkheid van ons volksbestaan zal moeten worden gevoerd, dan kan dat m. i. nooit anders zijn dan eene reusachtige worsteling van onze zijde, waarin het Nederlandsche volk zich met al zijne gaven, met al zijn kennen en kunnen heeft geworpen. Die worsteling zal niet ten nadeele van ons kunnen eindigen, voordat het gansche volk inderdaad is overwonnen. Voor die worsteling moeten we bereid en gereed zijn, opdat de kans, dat zij moet worden aanvaard, zoo klein mogelijk worde.

Ik zie de geheele militaire wetenschap van af dat standpunt; zij heeft voor mij noch waarde, noch bekoring, indien zij niet dient voor onze zaak. Ik kan dus ook nimmer zeggen, een klein en goed leger is beter dan een groot en minder goed leger, omdat zulk eene uitspraak wel militair-wetenschappelijke waarde heeft (indien we als Mars slechts 't vak als zoodanig bekijken), maar geene waarde heeft voor het Nederlandsche Volk, dat zich gereed moet maken voor de worsteling om zijn zelfstandig bestaan, want daarvoor baat zelfs geen puik leger, als dat niet omvat alle gezonde jongelingen en mannen. Ik kan me geen strijd om ons volksbestaan denken, die door een gedeelte wordt gevoerd namens de anderen, zooals bijv. in den ouden tijd de 3 Horatiërs tegen de 3 Curiatiërs.

Elke Nederlandsche man heeft 't recht, aan de worsteling deel te nemen, en 't gaat niet aan, hem van rechtswege buiten de weermacht te plaatsen, en hem te dwingen, lijdelijk toeschouwer te zijn van een strijd, die om zijne eigen belangen gaat. Een echt volk wordt niet overwonnen bij decreet, maar alleen door de onafwijsbare daad, en als gezonde man kan men zich geen briefje laten t'huis sturen met de mededeeling, dat de zaak verloren is, en men eene andere nationaliteit heeft

aan te trekken ; 't was geen voetbalwedstrijd, waarheen een elftal werd gezonden, dat naar huis schrijft : verloren met 0—3.

Ik zou niet kunnen berusten in het feit, dat we een *elftal* hebben, dat wel is waar *puik* gcoefend en *krachtig* gedisciplineerd is, dat uitgerust is met het *beste* en *nieuwste*, wat te verkrijgen is, en dat bestand is tegen de groote psychische invloeden van een internationalen wedstrijd, enz., maar dat dan toch ook nooit hooger kan komen, dan te zijn een elftal, een deeltje van 't geheel, en niet het geheel zelf.

Vandaar mijn eisch : *volk en leger één*, leger en volk één ; welke eisch niet alleen eene morcele beteekenis, maar ook eene materieele beteekenis heeft. Dit o. a. tot den Heer BENTEIJN, die dezen zelfden eisch ook vervulbaar acht bij eene weermacht, welke niet allen omvat.

Ik geef den Heer BENTEIJN toe, dat ook van een klein leger op echten psychologischen toewijdingsgrondslag eene nuttige wisselwerking zou kunnen uitgaan op het volk, maar die werking zou slechts een gedeelte kunnen bedragen van de groote werking, die zou uitgaan van de theoretische en practische opvoeding in het *Allen weerbaar*.

Van mijn standpunt bezien, kan die worsteling ook slechts dan met hoop gevoerd worden, indien alle weermannen zich met toewijding geven aan de zaak. Ook hierbij kan en mag ik niet berusten in eene krijgstucht, die niet is opgevoerd tot een *Ebenbürtige* van toewijding.

Die toewijding is noodig, daarom moeten we haar opwekken, waar ze sluimert, haar versterken, waar ze zwak is, en haar leiden, waar ze dwaalt.

Met zeer veel genoegen hoorde ik van den Heer BENTEIJN, dat de betooging voor de noodzakelijkheid van een psychologischen toewijdingsgrondslag onaanvechtbaar is. Uit dat oogpunt bezien, zou ik zeer dicht bij den Heer BENTEIJN staan, ware het niet, dat deze zoo pessimistisch is gestemd over het heden, dat hij mijne beschouwingen feitelijk terugbrengt tot het rijk der idealen.

De Heer BENTEIJN spreekt van eene kloof tusschen heden

en toekomst, die moet worden overbrugd, maar voor welke brug de materialen aan de andere zijde liggen. Dit beeld is m. i. onjuist. Er is een akker, die nog niet overal ontgonnen is, hier en daar zelfs verwaarloosd en welke niet die vruchten voortbrengt, die hij zou kunnen voortbrengen. Dat beeld is m. i. juist. Ik zal op deze plaats niet twisten over de hoegrootheid van het ontgonnen deel, noch over de oorzaken van de verwaarloozing, maar ik wil er wel op wijzen, dat we dadelijk aan den arbeid kunnen gaan: hier om te ploegen, daar om te wieden; op dit gedeelte, om te zaaien en te pooten, op dat gedeelte, om wellicht reeds te oogsten of vruchten te plukken van den arbeid onzer voorgangers. En waar de Heer BENTEIJN spreekt van eene psychologische misvatting, denkende aan de kloof, die overbrugd moet worden met niet bereikbaar materiaal, daar acht ik zijne somberheid misplaatst, waar ik denk aan den akker, die wacht op onzen arbeid en die ons, al arbeidende, steeds toenemende blijheid zal geven, bij den arbeid.

Mag ik den Heer BENTEIJN vooral nog eens wijzen op die nuttige wisselwerking, die ik reeds in mijne voordracht heb aangegeven?

Volk en Leger zullen elkander opvoeden. We behoeven niet te wachten tot het volk geheel veranderd zal zijn, het arbeiden in de goede richting zal opvoedend werken. Aan die wisselwerking gelooven wij op bijna elk gebied, zoowel van de gemeenschap als van 't huisgezin. Ben ik in mijne voordracht (mondeling en schriftelijk) zoo onduidelijk geweest, dat voornamelijk de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN 't recht heeft, om 't te doen voorkomen, alsof ik de krijgstuicht overboord gooi?

Werkelijk, Mijnheer de Voorzitter, van dit gedeelte der bestrijding begrijp ik niet veel.

Ik wil de tucht opvoeren tot de hoogte van toewijding; opvoeren, dat wil zeggen: vergrooten, verhoogen, veredelen. Laat men daarop antwoorden, dat hier te idealistisch wordt gedacht over het mogelijke en bereikbare, goed, dat bezwaar kan ik begrijpen, maar hoe ik nu verdacht kan worden van

eenig pogen tot het verzwakken der krijgstucht, is mij een onbegrijpelijk raadsel.

Heb ik ergens doen doorschemeren, dat die toewijdingstucht van zelf komt, zoo niet, waarom haalt de Heer DONK dan de tucht van vrijwillige vereenigingen aan, en waarom beroept hij zich dan op een gevraagd oordeel van den Heer STEINMETZ, waarin zulks ook valt te vermoeden?

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN gaat zoo ver, dat hij 't zelfs noodig acht, te herinneren aan onzen eed: gehoorzaamheid aan *de krijgstucht*. Volgens dien spreker wiegel ik de grondvesten los en geef er niets voor terug dan phrases en geklikkak met woorden.

Mijnheer de Voorzitter, die uitspraak is kras en ik verklaar haar beslist voor onjuist. Noch in mijne loopbaan, noch in mijne voordracht heb ik de grondslagen der krijgstucht aangetast. Wederom moet ik zoo ijdel zijn, mij tegenover zulk eene krenkende toespeling te beroepen op de talrijke sympathiebetuigingen uit het *leger* met het door mij gesprokene. Die sympathiebetuigingen zijn niet in overeenstemming te brengen met het loswiegelen van *de krijgstucht*.

Nu zal de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN 't misschien wel niet zoo erg bedoeld hebben, maar dan vraag ik: aan wiens adres die beschuldigende woorden dan wel gericht zijn, als ze niet voor mij, den spreker, die bestreden wordt, bestemd zijn. Dan zou ik het verwijt van vaagheid moeten terugkaatsen naar den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN en dit in eene kiesche zaak als deze.

Na deze ietwat persoonlijke verdediging kom ik weer tot de zaak zelve. De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN doet eene uitspraak over *de krijgstucht*, welke uitspraak nu inderdaad de diepe klove aangeeft tusschen zijn standpunt en het mijne. Voor die uitspraak ben ik dankbaar, omdat het onderscheid tusschen de verschillende richtingen nu eens scherp wordt aangegeven en niet weggedoezeld met de algemeene platonische liefdesbetuigingen voor de z.g. nieuwe richting, waarvoor de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ook wel voelt, als ze maar

niet met zulke onvoldragen denkbeelden aan kwam zetten. Juist het goed scherp aangeven van onze zeer uiteenlopende gronddenkbeelden zuivert den toestand en de verhoudingen.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zegt letterlijk :

„In het volsleger zal het *toewijding* moeten zijn, die de ziel en het wezen vormen. Mij goed, maar zoo lang we nog dienen volgens een Inwendigen Dienst en nog onderwerping zweren of beloven aan de krijgstucht, heb ik met al die ethische beginselen niets te maken,”

en

„Zoo lang ons volk nog met iets anders moet geregeerd worden dan met zachtheid en vaderlijkheid, zoo lang hebben we althans in het leger noodig eene tucht, die krachtig is, gestreng, rechtvaardig en eerlijk, zonder aanzien des persoons.”

Z.E.G. vindt het niets barbaarsch of hardvochtig, te zeggen: „*je zult je zaken doen, daarvoor betaal ik je*” en hij weigert vooralsnog de spreekwijze te aanvaarden: „*vergeet je zaak niet, al spant het er om.*”

Met die uitspraken is de diepe kloof tusschen mijn geachten bestrijder en mij scherp geteekend. Zoowel van af een algemeen militair standpunt als van af mijn U aangeduid standpunt als Nederlander bezien, sta ik beslist tegenover den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN.

Van uit een algemeen militair standpunt bezien, dan komt 't mij met alle bescheidenheid voor, dat de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ietwat vergeet, dat noch hij, noch ik uitmaken, met welke beginselen wij als officier te maken hebben, maar dat wij slechts hebben op te volgen de wetten, voorschriften en bevelen, die door het allerhoogste bestuur zijn of worden uitgevaardigd. Welnu, uit het geheel van bestaande bepalingen volgt m. i. uitdrukkelijk, dat wij als opvoeders in krijgstucht en handhavers van krijgstucht reeds nu veel te maken hebben met ethische beginselen, nog sterker, dat we juist krachtens ons ambt die ethische beginselen hebben te bestudeeren.

„Een ieder moet met genoeg en zonder morren zijnen plicht doen”, zoo spreekt de WET op de Krijgstucht, „zich tot eigene en anderens verbetering, en tot voorkoming van elkanders misstappen bevljigten; de ongemakken geduldig verduren, elkander wederkeerige achting toedragen, en eenstemmig tot het welzijn en de eer van een ieder in het bijzonder en van een corps in het algemeen, en dus ook tot het welbetrachten van 's Lands dienst medewerken.”

Gaat deze grondslag voor onze tegenwoordige krijgstucht uit van ethische beschouwingen of niet?

„H. M. de Koningin wil, dat de ondergeschiktheid zacht en vaderlijk zij.” Is dit niet het mooie ethische beginsel der krijgstucht in enkele woorden geheel weergegeven?

„Wij dienen voor de jeugdige miliciens, die tijdelijk aan de ouders worden ontnomen, in den waren zin opvoeders te zijn”. Geeft ook deze zin uit den Inwendigen Dienst ons niet tot taak, ons krijgstuchtelijk leven te doen berusten op ethische beginselen?

Leest dat beteekenisvolle rondschrijven van den M. v. O. STAAL over het bevorderen van een goeden geest in het leger, waarin Z. E. ons officieren vooral als plicht voorhoudt: „te trachten bij onze ondergeschikten dat vertrouwen, die toegene- genheid en die toewijding op te wekken, welke bij hen, onafhankelijk van wettelijken dwang, de begeerte en den drang in het leven roepen om onze bevelen met de uiterste inspanning van hun wil en van hunne beste krachten ten uitvoer te brengen.”

„De meerdere doe blyken van zijn vertrouwen in, van zijne genegenheid voor, van zijne toewijding aan zijne ondergeschikten.” „Wat van hem uitgaat 1) moet opwekken tot het hoogste en tot het beste.” „Aller doel moet zijn om den goeden geest in het leger te bevorderen en om daartoe mede te werken, dat de dienst in het leger door een ieder met liefde en opgewektheid worde verricht.”

Z. E. noemt zijn eisch van toewijding den grondslag van onze tegenwoordige bepalingen.

1) Ik onderstreep dat veelzeggende woord *uitgaan*, dat op deze plaats slechts in ethischen zin beteekenis heeft.

Waar zoo onze hoogste leger-chef spreekt en beveelt, hebben wij officieren daar 't recht, te zeggen, dat we met al die ethische beginselen niets 1) te maken hebben??

We zweren trouw aan **de Krijgstucht**, zegt mijn geachte bestrijder, terwijl hij het woordje «**de**» 2 maal onderstreept.

Wil hij daarmee zeggen, dat er maar één krijgstucht is voor alle tijden en in alle landen? Bij WALLENSTEIN in den dertigjarigen oorlog de zelfde als bij de Japanners in den jongsten oorlog; bij de Zoeloes, gelijk bij ons, enz. enz.??

Is z. i. de krijgstucht eene soort oerbegrip, dat reeds in de grijze oudheid als 't ware voldragen ter wereld is gekomen?

Nu, ik aarzel niet in dezen „kring van vakmannen” te verklaren, dat ik dat oerbegrip, dat door alle tijden en voor alle streken en volken onveranderlijke begrip nog niet ontdekt heb. Mag ik o. m. verwijzen naar de, voor mij zoo leerzame, reeks artikelen over het wezen en den aard der krijgstucht in *De Militaire Gids*. 2)

Reeds in mijne voordracht bracht ik mijne nederige hulde aan de krijgstucht der Japanners, waarvan een onzer hoofd-officieren — ooggetuige — onlangs vertelde: „*De geest onder de troepen was uitmuntend en aardig was het, de gemoedelijke wijze gade te slaan, waarop officieren en manschappen met elkander omgingen, terwijl ter zelfder tijd toch eene uitstekende tucht heerschte en alle gegeven bevelen onmiddellijk stipt werden uitgevoerd.*” 3)

Hoe kon de Overste DE GREVE deze opmerking maken, nog wel tegen een burger, als de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN gelijk had met zijn argument: wij zweren trouw aan **de** krijgstucht, en daarmee bedoelende: verdere beschouwingen zijn dus overbodig.

Mijne theoretische beschouwingen over de opvoering van de

1) In het mij toegezonden schriftelijk debat sprak de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN eerst van „weinig”, thans verscherpt hij het tegenover U nog door te zeggen „niets.”

2) Jaargang 1903 afl. 3, 4, 5 en 6, jaargang 1907 afl. 7, 10 en 12.

3) Verslag *Nieuwe Rotterdamse Courant* 19 Januari 1908.

krijgstucht tot een *Ebenbürtige* van toewijding vond ik zoo mooi terug in een werk van een Japansch officier, die den jongsten oorlog heeft medegemaakt. 1)

„De Russische geest van gehoorzaamheid is in oorsprong geheel afwijkend van de waarachtige harmonie en vriendschappelijkheid en de echte, vrijwillig geschonken gehoorzaamheid door alle rangen in het Japansche leger.”

Waar blijft nu hier het steeds onveranderlijk begrip „de krijgstucht”?

Van de Russen sprekend zegt die zelfde schrijver :

„Hoe konden officieren en aanvoerders achting en gehoorzaamheid afdwingen en getrouwe plichtsvervulling van ondergeschikten vragen, aan wie zij hunne vriendschap niet schonken en voor wie zij geene zorg droegen? Andere diensten kunnen op andere wijzen verzekerd worden, maar de getrouwe vervulling van militaire plichten, als het op het slagveld om dood en leven gaat, is slechts mogelijk, als de officieren hunne minderen liefhebben als hunne kinderen, en als de manschappen dezen eerbiedigen als de eigen ouders”.

Wederom hier geen doodoener met een dubbelen klemtoon op de krijgstucht.

Neen, deze schrijver speurt inderdaad naar de verschillen in krijgstucht. Zoo verklaart hij de dengden en gebreken van de Russische krijgstucht uit de omstandigheid, dat „de oude verhouding uit de middeleeuwen tusschen adel en slaven bewaard is gebleven tusschen de Russische officieren en de manschappen”.

En ten slotte nog dit :

„Ja, de Russen waren hardnekkig in hunne verdediging en aanval, tegelijkertijd echter waren zij zeer voorzichtig voor hun leven. Deze twee eigenaardigheden zijn strijdig met elkaar. Hun groot beginsel schein „beter te leven als een waardeloze steen, dan gebroken te worden als een kostbare steen”. Het Japansche ideaal daarentegen was „eerder een heerlijke dood dan een schandelijk leven””.

1) Padayosh Sakwiar.

„*Er is een niet te overbruggen kloof tussschen dit en het Japansche ideaal, en het Japansche besluit, om met eere te sterven, maar nimmer smadelijk te blijven voortleven.*”

Al aantoonende, dat de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zich er niet mede kan afmaken met te zeggen „de krijgstucht”, ben ik van zelf genaderd tot mijn standpunt als Nederlander, van waar af ik de beschouwingen van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ook wensch te bezien.

Zooals ik reeds mocht opmerken, de geheele militaire wetenschap heeft voor mij slechts één doel, dat is: mede te helpen, Nederland een vrij land te doen zijn. Dat doel — door den aard van haar wezen een ethisch doel — geeft voor mij aan de militaire wetenschap eene ethische beteekenis.

In den aan mijne zorgen toevertrouwd jongen man zie ik steeds den Nederlander, die zich komt voorbereiden voor een hoogen en heiligen staatsplicht. Kan ik tegenover zoo iemand volstaan met te zijn „*krachtig, gestreng rechtvaardig en eerlijk*”? Heeft de gemeenschap mij niet een hoogeren plicht opgelegd, toen het de weerbaarmaking van een harer zonen aan mij toevertrouwd? Heb ik, hem opvoedende in tucht, 't recht, de ethische beginselen, krachtens welke alleen hij mijn leerling is, als overbodig te beschouwen? Hoe kan ik ooit tot zoo'n mede-vaderlander zeggen: „*je zult je zaken doen, daarvoor betaal ik je*”. Kan zoo iets kouds ooit de niting zijn van mijn *vaderlijken* plicht, die H. M. de Koningin mij tegenover den soldaat oplegt??

Neen, Mijnheer de Voorzitter, elke handeling tegenover onze ondergeschikten, die niet in haar wezen gedragen wordt door ethische beginselen, vloekt in mijn oog met den grondslag van den plicht als meerdere, vloekt met eene getrouwelijke opvolging van den Koninklijken Wil.

En nu heeft men mij toegevoegd, dat de miliciens nog niet vatbaar zijn voor die ethische begrippen. Ik ontken dat als algemeen verschijnsel. Maar laat ik ook hierin te idealistisch zien, dan verandert dat toch aan mijne taak als opleider en opvoeder niets. Ik mag dan betreuren, dat ik bij mijne leer-

lingen niet de goede snaren kan doen trillen, omdat zij nog niet gelijk gestemd zijn, maar daarom mag ik toch niet het doel uit het oog verliezen. De opvoeding, en zeker de militaire opvoeding, is zeer moeilijk, en de taak, die de gemeenschap ons hierbij oplegt, wordt moeilijker en minder voldoening gevend, naar mate de leerlingen verder van ons ideaal afstaan, maar die taak verandert niet daardoor van wezen of van aard.

Indien de opvoeders in het leger jaar op jaar met hunne ethische begrippen met woord en daad op de duizende miliciens inwerken en steeds het geloof, dat hen bezielt, doen uitstralen, ook in het gewone leven, dan zal de arbeid als opvoeder van hen, die na ons komen, steeds meer 't doel doen naderen.

Voor de worsteling om ons volksbestaan is de toewijding nu eenmaal onmisbaar; zoo lang die er niet is, blijven wij weerloos. Die toewijding is niet te vervangen door een surrogaat.

Moge de *leerling* al geneigd zijn, schijn voor wezen te geven, de *opvoeder* mag zich nooit daarmee laten paaien. De gehoorzaamheid vragen wij bij onze opvoeding niet om zichzels wil, als *Ding an sich*, maar om den geest, die tot de gehoorzaamheid leidt, te vermooien. Ik heb eene zwakke poging gedaan, de opvoeders op te wekken, om niet zoo spoedig tevreden te zijn met valsche diamant. Als weerslag daarop zou het kunnen luiden: „ge vergist u, 't is echte diamant,” of: „heb geduld, de vervanging kan slechts zeer geleidelijk plaats hebben”; die tegenwerpingen zou ik kunnen begrijpen, maar ik herhaal 't hier nog eens: hoe men mij verwijten kan, dat ik met mijn aandringen op echt edelgesteente de algemeene zaak benadeel, is mij onbegrijpelijk.

Naar mijne meening vergist de Heer DONK zich, waar hij denkt, dat ik de rollen van tucht en toewijding omkeer. Ik wil de tucht voor de zwakke oogenblikken. Maar de zwakke oogenblikken zijn niet die, waarin een beroep wordt gedaan op het allerhoogste, maar juist die, waarin erge gewone dingen moeten worden gedaan. Als bijv. een vader — om in

het beeld van den Heer DONK te blijven — zeer vermoeid zijnde, midden in den winter uit bed wordt gehaald, om zijn kind te „helpen”, dat huilt van wege een ongelukje, dan — voor zoo ver hier van tucht sprake kan zijn — overwint de tucht. Als het zieke kind de laatste krachten der afgetobde moeder vraagt, dan overwint de toewijding. Ik geloof, dat de Heer DONK en ik ten slotte in deze wel zullen overeenstemmen.

Nog eens, ik ben van meening, dat we niet mogen rusten vóórdat de toewijding de draagster zij van onze weermacht.

In het zelfde boek van den Japanner staat nog zoo veel op dit gebied, bijv. het verhaal van den afgekeurden dienstplichtige, die smeekte: „*Kunt ge me ten minste niet ergens voor gebruiken. Ze hebben mij zoo hartelijk weggebracht en gebenzaid. Ik kom hier, besloten, om niet terug te gaan. Hoe kan ik de schande ondergaan, om tot mijn dorp terug te keeren, zeggende, dat ik een onbruikbaar man ben,*”

of:

„*Maar in dit gevecht was het niet voldoende, bereid te zijn het leven te laten; hier was noodzakelijk het besluit, om te sneuvelen. Inderdaad, we waren ten doode gewijden en deze nieuwe naam was ons eene groote aansporing.*”

Kan men zulk eene toewijdingstucht ook maar een oogenblikje toeschrijven, zoo als de Heer DONK doet, aan het bekende „exerceeren”, waarvoor ik uwe aandacht gevraagd heb, of aan een 3-jarigen opleidingstijd in het leger, zoo als de Heer BENTEIJN doet vermoeden?

Nu wordt tegen mij aangevoerd, vooral in de principieele bestrijding der grondslagen door den Heer BENTEIJN, dat ik geene rekening houd met de werkelijkheid, ons volk idealiseer, en daardoor het gebouw onzer weermacht wensch te stichten op los zand.

De mensch — en dat niet alleen in ons land — zou steeds meer gaan lijden aan eigen-ik-topzwaarte en daarbij o. m. gemeenschapszin inboeten.

Ik onderschrijf den Heer BENTEIJN, waar deze zegt, dat wij ook van het volk, dat wij lief hebben, de zwakheden

moeten opzoeken en dat, waar 't geldt eene zoo groote levensvraag, wij de waarheid, niets dan de waarheid en de geheele waarheid moeten zoeken.

Maar met veel of met weinig zwakheden, 'tNederlandsche volk, zoo als 't is, zal toch den strijd moeten voeren. Het is m. i. niet goed, om, met die noodzakelijkheid voor oogen, zich door die zwakheden te laten ontmoedigen. Wij moeten streven naar het verminderen dier zwakheden, 't zal me een genoegen zijn, daarbij met den Ritmeester BENTEYN te mogen samenwerken, maar, verbeterd of nog niet verbeterd, 't *Allen weerbaar* moet reeds nu ons doel zijn. Ik wil geene onberaden stappen doen, ik wil geleidelijk overgaan, maar ik wil reeds nu het einddoel vaststellen en als marschrichting aannemen, daardoor zal o.m. de wisselwerking intreden: het volk zal het leger verhoogen, 't leger 't volk. Dat kan ik niet gevaarlijk achten, integendeel, gevaarlijk acht ik de propaganda voor een stelsel, dat niet op een psychologischen grondslag rust, zoo als dat van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN.

Al nemen mijne geachte tegenstanders 't nu maar niet zoo voetstoots aan, ik kan hun verzekeren, dat ik volstrekt niet blind ben voor de vele eigenschappen, die nadeelig werken op het verwezenlijken der geschetste idealen. Ik heb toch reeds in mijne voordracht gezegd:

„Het is overbodig u te zeggen, dat ik heel goed weet, welk een reuzenarbeid er nog valt te verrichten, eer de sparretak op het dakgebint zal kunnen worden gespijkerd”. Maar al die nog te overwinnen bezwaren ontmoedigen mij niet, noch doen mij bij de pakken neerzitten.

Het streven naar ontvoogding, naar medezeggenschap voert inderdaad hier en daar tot sterke eenzijdigheid of overdrijving. 't Kan niet anders, de slingerwetten zijn ceuwig, en veel schuld van de groote afwijkingen valt op hen, die den slinger zoo ver aan de andere zijde vasthielden.

Dat ons volk nog niet rijp is voor het volksleger, het is te betreuren, maar ook in deze valt niet op het volk de schuld te werpen. Voor zoo ver er in historischen zin schul-

digen zijn, dan zijn 't zij, die verzuimd hebben, tijdig tot het volk te gaan. Laten wij als mannen van het leger ook hieromtrent eens geheel onbevangen de hand in eigen boezem steken en vragen, of wij reeds veel hebben bijgedragen tot de volksopvoeding en de bevordering van de volkstoewijding voor de algemeene zaak?

Naast toenemend individualisme valt echter niet minder sterk te wijzen op toenemenden gemeenschapszin. Is het niet merkwaardig, dat onlangs Prof. KRABBÉ juist tegenover het toenemend collectivisme het goed recht van het individu heeft verdedigd. Volgens dien hooggeleerden heer dreigde er zelfs gevaar van de zijde van het collectivisme.

Ziet o. a., wij kunnen over de beginselen van de S. D. A. P. oordeelen zoo als we willen, maar niet ontkend kan worden, dat in hare partij-organisatie eigenschappen te voorschijn komen, die minder somber doen denken over de gevaren van de eigen-ik-topzwaarte bij ons volk.

Moge eenerzijds het streven naar materialistische voordeelen toenemend zijn — in vroegere tijdperken was dat streven m. i. niet veel minder, al was de uiting anders — het valt niet te ontkennen, dat steeds meer veld wint de behoefte, om met en voor elkaar te leven. Heel ons maatschappelijk leven getuigt ondubbelzinnig van dat edel streven.

Eenige dagen na mijne voordracht kwam een mijner kameraden bij mij oploopen met een verslag van de vergadering van de Commissie voor de Tucht-Unie te Utrecht, mij half lachende en half ernstig uitnoodigende, om nu eens te lezen, hoe de feitelijke toestand is. Ook de Heer BENTEIJN wijst op die Tucht-Unie-Commissie en op het bekende verhaal van den verslaggever van het *Handelsblad*, die een wandelrit met eene officiersklasse had medegemaakt. Het zal mijne geachte toehoorders misschien verwonderen, dat ik noch door het *Handelsblad*-artikel, noch door de vergadering der Tucht-Unie-Commissie ook maar eenigszins aan 't wankelen ben gebracht in mijne overtuiging omtrent den weg, dien we moeten bewandelen.

Reeds meer dan 2 jaar geleden wist ik, dat die commissie

komen zou, omdat ik het voorrecht heb gehad, met een der geestelijke vaders lang over dat onderwerp te spreken en ook daarover briefwisseling te voeren. Op dit oogenblik, Mijnheer de Voorzitter, heb ik de eer, deel uit te maken van die Tucht-Unie-Commissie.

Reeds in mijne voordracht wees ik op mijne artikelen in *De Gooische Huisvriend* over dit onderwerp; als de heeren die artikels gelezen hadden, zouden zij mijn standpunt gemakkelijk begrijpen.

Ook deze tuchteloosheid van de jeugd is een der hindernissen, die genomen moet worden, maar zij is geene afsluiting, die den doorgang belet. De Ritmeester BENTEIJN heeft herinnerd aan zijne mededeeling omtrent het gedrag van de Zwitsersche schoolkinderen bij het voorbijrijden der vreemde officieren. Die kinderen bleven echter niet uit zichzelf staan, de lof komt dus aan de onderwijzers toe. Mijn geachte bestrijder deelde mede, dat de voor kinderoogen zoo aantrekkelijke ruitersstoet nooit aanleiding gaf tot, zij 't dan ook waardeerend, medehollen of toejuichen en dat de overigens begrijpelijke kinderneigingen werden ondergeschikt gemaakt aan gehoorzaamheid en orde. Welnu, als Nederlandsche kinderen nu wel eens gehoor hadden gegeven aan hunne kinderneigingen en waardeerend hadden medegehold, of den ruitersstoet hadden toegejuicht, zou dat dan een bewijs van tuchteloosheid zijn geweest? M. i. niet. En och, als wij den Zwitserschen Kolonel WILLE hooren over de tuchteloosheid der Zwitsers, welke schrijver weer door tegenstanders van het Zwitsersche stelsel wordt uitgespeeld, dan zegt het staaltje van den Heer BENTEIJN me niet zoo veel.

Niemand minder dan ik kan afkeuren het schandelijk gedrag tegenover de ruiters in Amsterdam, maar hoeveel $\frac{0}{10}$ der Nederlandsche kinderen doen aldus, en wilden we dat feit goed beschouwen in zijne waarde voor ons vraagstuk, dan zouden we het stelselmatig moeten ontleden en onbevangen naar de verschillende oorzaken speuren. Misschien zou dan minstens één der oorzaken er ons toe brengen, de hand in eigen boezem te steken.

In Amsterdam — in den Haag even goed — zijn 10 duizende en 10 duizende kinderen gedwongen, de straat te beschouwen als speelplaats. Zij moeten daar echter derven: gelegenheid tot spelen, leiding bij 't spel, opvoeding, alles. Het is zeker niet aan ons, welgestelden, om op die misdeelden steenen te werpen, als zij, jammer genoeg, maar begrijpelijk, vermaak gaan zoeken in grove straatschenderij, waar hen zoo veel onthouden wordt, wat aan onze kinderen gegeven wordt.

Dat die tuchteloosheid typisch Nederlandsch zou zijn, geloof ik maar niet zoo. De Franschman heeft eene uitdrukking, die wij zelfs in 't Nederlandsch niet bezitten: „l'age sans pitié.” Wij ontleenen ook dikwef aan hem de uitdrukking: „il faut que jeunesse passe”.

Dezer dagen las ik het navolgende berichtje over de Londensche straatjeugd:

„Volgens de *Westminster Gazette* rijdt de Londensche straatjongen vrij en ongehinderd achter op cabs, en zelfs achter op motorwagens mede, terwijl de politie daartegen niet optreedt, omdat het geenszins strekt tot verhooging van hare waardigheid, wanneer een volwassen agent een kleinen jongen nazit . . . en niet te pakken krijgt, en het publiek den straatjongen zoo veel mogelijk uit den weg blijft, uit eerbied voor de bejegening, waaraan het zich zou blootstellen.

Geregelde straatgevechten worden door de Londensche jeugd ook geleverd. Eergisteren toch had in Bowstreet tusschen jongens een gevecht plaats op . . . revolvers. Twee jongens kregen schotwonden, toen kwam de politie er bij en pakte de belhamels, die zij krijgen kon.”

Van een klein Engelsch meisje sprekende, vertelde me onlangs een familielid: „ze loopt niet meer met bloote kuiten, dat kun je in Londen niet doen, omdat de straatjongens daartegen met modder gooien.”

Is de mededeeling van den Engelschen Minister LLOYD GEORGE in het Lagerhuis, bij gelegenheid van de behandeling van de nieuwe vergunningswet: „De Engelsche natie gebruikt jaarlijks 4 milliarden aan alcoholische dranken en gemiddeld

worden in Engeland (buiten Wales en Ierland) 200.000 veroordeelingen volgens dronkenschap geregistreerd", niet teekenend?

Over kinder-rechtbanken in Amerika en Duitschland handelende, schrijft Mr. ANNIE DE WAAL in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 27 Februari j.l.: „Nog steeds neemt de criminaliteit van jeugdige personen beangstigend toe, zelfs niettegenstaande de door het „Fürsorge Erziehungsgesetz" veroorzaakte detentie in speciale inrichtingen, 1) waardoor duizenden van hunne vrijheid van beweging beroofd zijn. En de statistiek over het afgelopen jaar toont nog weder eene stijging."

Ik denk niet, dat men spoedig uit Amsterdam of Rotterdam een berichtje zal lezen, als niet lang geleden uit Napels werd gemeld:

„Napels, de stad der camorra bij uitnemendheid, is in geweldige opschudding door een camorristen-drama, afgespeeld tusschen twee bekende camorra-aanvoerders".

„De een, de Eenoogige bijgenaamd, werd beschuldigd een politie-spion te zijn — voor een camorrist de grootste belediging, die denkbaar is. De Eenoogige, die zeer de sympathie van het volk geniet, ging zijn beleediger, het Varken, opzoeken, en sloeg hem in het gelaat. Deze, een woesteling, en weinig bemind, trok, in plaats van op ridderlijke wijze en zoo als de aloude gebruiken van de camorra dit voorschrijven, deze belediging in een messen-duel nit te vechten, een revolver en schoot den Eenoogige à bout portant neer".

„De heele Napolitaansche bevolking liep daarop te hoop; het Varken moest vluchten in een politiebureau om niet gelyncht te worden. De menigte echter, met een aantal camorristen aan het hoofd, trachtte nu de deur te forceeren, zoodat de agenten een geregeld gevecht moesten leveren. Men slaagde er ten slotte in, langs achterdeuren en stille straatjes het Varken op te bergen in de gevangenis."

Mijnheer de Voorzitter, ik mag ook op dit onderdeel hier ter

1) Deze en de vorige aanhaling ook voorloopig aan het adres van den Heer VOS, die het Nederlandsche volk een volk van tuchtsholen en maandaghondors noemt.

plaatse niet nader ingaan, maar alvorens tot een volgend punt over te gaan, wil ik toch nog op eene merkwaardigheid wijzen. Als de tuchteloosheid der jeugd een ernstig bezwaar was tegen het tot stand komen van het door mij geschetste volksleger, welke angstige zorgen voor de krijgstucht van het Nederlandsche en van het Ned.-Indische *officierskorps* moeten dan wel doorlopend de bewindvoerders hebben gevoeld bij het hooren van de krasse staaltjes van tuchteloosheid, die door aanstaande officieren als cadet en als hoofdcursiaan zijn uitgehaald tegenover hunne leermeesters. Wat ik heb bijgewoond, doet het Amsterdamsche staaltje verbleeken, en voor ons golden geene verontschuldigungen als hierboven, maar wel veel verzwarende omstandigheden.

Als ik door tal van oudere of jongere kameraden met zeker genoeg de bakjes hoor ophalen, dan blijkt mij van dien angst voor de tucht van onze officieren niet veel. Dat ook ik — thans — van die tuchteloosheid een vijand ben en hare nadeelen zeer hoog aansla, ontnemt m. i. niets aan hare beteekenis voor de vergelijking, die ik beoogde.

In de frissche brochure van den Luitenant der Jagers VAN GEMERT, welke, naar verluidt, de sympathie heeft van mijn geachten tegenstander DONK, treft ons vooral een warm pleidooi voor de waarde van den Nederlandschen stam. Met zeer veel genoeg zou ik uit die brochure menigen zin hier aanhalen, ware het niet, dat de uitgebreidheid van mijn verweer daardoor belangrijk zou toenemen.

De echte soldaat GRAAFLAND is over de beteekenis der Nederlandsche tuchteloosheid voor onze weermacht niet zoo somber gestemd als anderen.

Na deze algemeene beschouwingen, waarin ik naar mijne bescheiden meening reeds veel heb weerlegd van de bezwaren mijner geachte tegenstanders, wil ik thans in volgorde ieder hunner nog in het bijzonder behandelen.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN 1) verwijt mij horhaal-

1) Zie voor beschouwingen tegenover dezen spreker ook de bladz. 767 e. v., 772 e. v., 781, 803, 804, 805, 806, 809 en 815.

delijk, dat ik zoo zeer te kort ben geschoten in de uitvoering van mijne taak, ja, als men goed tusschen de regels doorleest, dan was, hetgeen ik te berde bracht, beneden 't peil van de vakmannen, voor wie ik de eer had op te treden.

Feitelijk, Mijnheer de Voorzitter, zijn deze verwijten gericht tot U en de overige geachte bestuursleden, die zich zoo schromelijk vergist hebben in den spreker, dien ze uitnoodigden voor een onderwerp, dat zoo ver beneden zijne krachten gaat. Mij kan alleen daarvan treffen het verwijt, dat ik, toen ik als niet-lid de vercerende uitnoodiging tot spreken aannam, niet meer overtuigd was van mijne zwakte. Daarvoor bied ik dan ook gaarne mijne verontschuldigen aan.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de geachte spreker zal, vermoed ik, noch U, noch de andere bestuursleden hebben willen treffen, doch slechts mij, en zoo zal ik het geheele vrachtje dan ook maar op mijn kruiwagen leggen.

Mijn titel deugt niet, deze had moeten luiden: „*Over ethiek en psyche in legerzaken en vroegere en hedendaagsche beschouwingen over vorming en opleiding in het leger*”.

Mijn geachte bestrijder voegt er echter bij, dat deze titel *minder bescheiden en minder pakkend* zou zijn geweest. Ik vrees, dat ik, bij het kiezen van een nog minder bescheiden titel, nog meer te kort zou zijn geschoten in deze vergadering van vakmannen; over 't meer of minder pakkende van den nieuwen titel doe ik geene uitspraak. Ik heb er echter geen enkel bezwaar tegen, dat de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN op zijn verslag den ouden titel doorslaat en er den nieuwen voor in de plaats stelt. Alleen geef ik hem in overweging, om dien titel dan toch te verlengen met de woorden: „een en ander als grondslag van een weermachtstelsel”, want anders zou bijv. geen zin hebben noch de instemming van den Heer VAN DER HOOG, noch de bestrijding van den Heer BENTEIJN, welke laatste in het door mij voorgedragene grondslagen heeft aange troffen — zij 't dan ook z. i. niet aannemelijke grondslagen — voor een nieuw gebouw, zoodat ook deze 't voorloopig onnoodig vindt, om over de eigenlijke organisatie van gedachten te wisselen.

Ik ben erg vaag geweest volgens den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN, maar Mijnheer de Voorzitter, dat is geen nieuwtje, ik zelf heb zulks aan 't begin en aan 't slot mijner voordracht duidelijk gezegd. Ondanks de groote uitgebreidheid van het verslag heb ik volgens mijn eigen oordeel slechts „*eene causerie gegeven over een gedeelte der vele onderwerpen, die te zamen vormen het vraagstuk van het Ned. volksleger*”. Had ik volledig willen zijn, ik had het verslag nog eenige malen dikker moeten maken. Ik had weg kunnen laten óf de grondslagen óf de organisatie, in beide gevallen was ik echter óók onvolledig geweest.

Ten opzichte van het verwijt der onvolledigheid, vooral met het oog op deze vergadering van vakmannen, verwijst ik nog eens naar hetgeen de zoo bekwame deskundige PLANTENGA in deze Vereeniging heeft gezegd, toen hij, sprekende „*Over Militielegers, in verband met Ned. toestanden,*” vooraf zeide: „*verwacht echter niet van mij eene breed uitgewerkte proeve van eigen organisatie. Daartoe schat ik mijne krachten niet hoog genoeg.*” Waar de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN 't zelfde verwijt gericht zou moeten hebben tot dien grooten voorganger, daar voel ik me nog al in goed gezelschap. Ja, ik zou mijn bestrijder willen vragen: wie heeft in deze vergadering ooit het geheel gegeven?

Had ik gezegd: „*zietdaar Heeren een volledig uitgewerkt plan mot begrooting enz.*”, dan zeker had de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN 't recht gehad, om de vaagheid aan te toonen in mijne beschouwingen, nu is dit verwijt niets anders dan een napraat van mijzelf.

Ondanks die vaagheid biedt echter mijne voordracht zoo veel aanknoopingspunten voor eene gedachtenwisseling ten bate van onze groote zaak, dat het Bestuur dezen debatavond uitschreef en 9 sprekers, zeker niet alleen met vragen, tegen mij in het toernooiveld komen. Wat wil de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN nog meer, 't is nu al zeer krap met den tijd. Ook hij zegt immers, dat hij helaas heeft moeten eindigen, al wenkte hem nog veel. Misschien had de geachte spreker daarom beter gedaan, door iets meer te nemen van hetgeen

hem wenkte uit hetgeen ik wel gezegd heb, dan zijn tijd te gebruiken tot het als verwijt herhalen van hetgeen ikzelf reeds gezegd had.

Onder de beschouwingen van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN treft mij eenige malen de opmerking, dat hij in het gedrukte verslag uitdrukkingen mist, die door mij in de voordracht wel zijn gebruikt. Hij geeft echter dadelijk — en terecht — de schuld daarvan aan de omstandigheid, dat ik den ganschen avond voor de vuist gesproken heb. Waar de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN enkele weggevalen uitdrukkingen opdiept, die hem bij de mondelinge voordracht bijzonder getroffen hebben, daar wensch ik te verklaren, dat geene bedoeling bij de weglating daarvan uit het gedrukte verslag heeft voorgezeten.

In de eerste plaats zou ik gezegd hebben, dat wat meer critiek gewenschd ware.

Zeker, Mijnheer de Voorzitter, dat heb ik ook gezegd en ik herhaal het hier nog eens, voor het geval, dat iemand daaraan nog twijfelt na de lezing van de bladz. 334 en 335 van het gedrukte verslag, waarin o. a. deze zin voorkomt: *Gezonde critiek is de zuurstof voor het leven, zonder die zuurstof treedt onvermijdelijk verslapping, verdooving, versuffing in.*

Trouwens, wat vindt de geachte bestrijder toch voor merkwaardigs in dat aandringen op meer critiek; hij, die zelf zegt: *Ik houd van critiek?* Tegen verkeerde critiek — hij, die onder U zonder zonde is, werpe den eersten steen op mij — heb ik zelfs een voorbehoedmiddel aangegeven.

In de tweede plaats heb ik in het gedrukte verslag niet gesproken van de *sokkeninspectie*, die de theorieën over vaderlandsliefde enz. voorafging. Het spijt mij, dat dit woord door mij niet is opgenomen, omdat het beter dan het woord wapeninspectie aangeeft de nuchterheid der oogenblikken, waarin het hoogere moest worden behandeld.

En als ik die uitdrukking bij voorkeur gebruik, dan doe ik dat op het voorbeeld van zoo vele honderde oudere en

jongere kameraden, die mij bijna altijd eenstemmig hebben verklaard, liever een geheel dag te willen marcheren, dan een Zaterdagmorgen-gehangjas in de kazerne te moeten bijwonen met die vuile-sokken-inspectie.

Ik mag niet aannemen, dat al die kameraden steeds in den kameraadschappelijken omgang zich anders voordoen dan zij zijn.

Reeds in mijne voordracht heb ik er op gewezen, dat ik zoo zelden in vergaderingen en besprekingen den klank herken, „*dien ik in den troep meen te hebben hooren klinken.*”

Dien klank ontdek ik ook nu weer zoo weinig in de bestrijding van mijne geachte tegenstanders VAN DER HEGGE ZIJNEN, VOS en DONK.

Daar waar die heeren de werkelijkheid gebruiken, om hun standpunt te verdedigen, krijg ik steeds den indruk, dat die heeren nooit het voorrecht hebben gehad, met tal van kameraden in en buiten de kazerne de werkelijke toestanden te bespreken of daarover briefwisseling te voeren.

Eene derde uitlating, die de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN uit het geheugen opdiept, is: „*elke cent komt niet in het goeie gaatje*”. Die uitdrukking herinner ik mij niet gebezigd te hebben, maar als mijn geachte tegenstander haar heeft gehoord, dan is het feit voor mij vastgesteld. Doch daarbij wil ik hem toch verklaren, dat ik dan daarmede niets anders bedoeld kan hebben als met de synonieme uitdrukking: „dat we onvoldoende waar voor ons geld krijgen,” welk vermoeden door heel wat hoogereren in den lande is uitgesproken.

Maar de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN plaatst vóór de aanhaling van dien zin de qualificatie: „*van het allooï als.*”

Die voorvoeging geeft mij te denken, want heb ik het goed, dan heeft het woord „*allooï*” eene zoo ongunstige beteekenis, dat de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN daarmede aan mijn zin: „*elke cent komt niet in het goeie gaatje*” eene zeer ongunstige beteekenis toeschrijft. Ik vraag, Mijnheer de Voorzitter, of ik in mijne voordracht het recht heb gegeven tot de meening, dat ik met dien zin iets verdachtmakends, iets vuils heb bedoeld?

Ik zelf acht 't overbodig, mij hieromtrent te verdedigen.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN acht 't ontstaan van de onderofficiersvereeniging *Ons Belang* een slecht teeken des tijds; ik voor mij geloof integendeel, dat die Vereeniging een nuttig werk doet en onder de leiding van een Bestuur met hooge idealen reeds nu gunstigen invloed uitoefent op de verheffing van den onderofficiersstand, op verhooging van het echte plichtsgevoel bij die dragers van het gezag en op het tot stand komen van gezonde verhoudingen in het leger.

Zeker, ook die Vereeniging zal in hare eerste levensjaren wel eens minder gewenschte dingen doen, gelijk dat in elke vereeniging plaats heeft, zoo lang de juiste samenwerking nog niet is gevonden tusschen den warmen hartslag, die tot daden drijft, en het koele verstand, dat de leiding moet hebben.

Wie onzer ondervond dat nooit aan zichzelf? Het komt mij verdacht voor, als iemand nooit dwaasheden heeft begaan.

Zoete kinderen zijn niet immer gezonde kinderen.

Over al die andere grieven van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zal ik niet lang uitweiden, omdat zij op zichzelf reeds een onderwerp van studie zouden kunnen uitmaken.

In mijne voordracht heb ik trachten aan te toonen, dat het geklaag over den achteruitgang in onzen tijd niet in overeenstemming is met de geschiedenis. De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN doet geene enkele poging, om mijne bewijsvoering te weerleggen, hoewel een zuiver geschiedkundig inzicht toch van veel belang in. Integendeel, de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN voegt de noodige klachten over vermeenden achteruitgang bij de reeds bestaande. Al dat opsommen van zoogenaamde teekenen van achteruitgang zou mijne instemming kunnen verkrijgen, inden het werd benut, om de hand in eigen boezem te steken. Hierin openbaart zich een kenmerkend verschil tusschen den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN en mij. Ik kan hem de verzekering geven, dat ik bij het waarnemen van gebreken de neiging heb, mijzelf af te vragen: welk aandeel ik heb gehad in de oorzaken.

Naar aanleiding van mijne beschouwingen 1) over de tegenstelling tusschen het voorgeschrevene en het uitgevoerde, o. a. in zake het toebrengen van den militairen groet, zegt de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ietwat bitter:

„Het eerbiedbetoon (ik zeg nog niet eens hebben) in het leger gaat achteruit, let maar eens op de houding, die tegenover meerderen wordt aangenomen.”

Ook hierbij zelfs geene poging van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN tot het vinden der oorzaken, die vermoedelijk in deze aangelegenheid nu niet juist alle diep verscholen zullen leggen.

Dat ook aan het slechte groeten van heden geene reden mag ontleend worden voor beschouwingen over achteruitgang, dat kan ik zonneklaar aantoonen, met eene bijdrage uit den tijd, toen mijn kameraad VAN DER HEGGE ZIJNEN kortelings in het officierskorps was opgenomen, dus zeker van af een voor hem verwijderd vergelijkingspunt. Het staat in *De Militaire Gids* van dien tijd 2).

Denk aan dat traag ophalen van den rechterarm van velen onzer soldaten en het tikken met een enkelen vinger tegen de muts, wanneer de meerdere eigenlijk reeds voorbij is; aan dat achteloos groeten met de linkerhand, als de rechter een pakje omvat of den arm eener geliefde; aan het als een stok lui optrekken van het geweer en het schouderen gedurende enkele seconden; aan het niet (of niet onmiddellijk) opstaan van de zitplaatsen bij het voorbijgaan of binnentreden van meerderen, enfin dan nog zooveel meer wat ons dikwijls het bloed naar de wangen jaagt van ergernis, vooral wanneer het publiek er getuige van is.

Ik zeg nog eens: voor de bitterheid van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN tegenover 't heden blijkt ook in dit opzicht geene plaats. In 1885 reeds eene klacht over *bloed naar 't hoofd*

1) De uitdrukking doen „doorschemeren” is wellicht minder juist bij den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN.

2) *De Militaire Gids* 1885, 2e afl.

jagende ergernis; en de oorzaak van die ergernis was zeker niet in 1885 voor het eerst *ontstaan*.

Eigenaardig is in dit voorbeeld de bijvoeging: „als het publiek er getuige van is.”

Mijn geachte bestrijder zal maar niets in 't midden brengen tegen mijne beschouwingen over 't exerceeren, hoewel hij voldoende doet blijken, dat hij 't niet met mij eens is. „*Dat de tijden achter ons liggen, dat de gesloten exercities in groote verbanden eene te groote plaats innamen in het opleidingsplan van den soldaat, is zóó bekend, dat hierover uit te weiden, tijdverspilling is*”, aldus de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN.

Sedert wanneer is dat overbodige opgeruimd; en tot welke grens en door wiens invloed? In welke grootheid van verband wordt het exerceeren een kwaad? Zietdaar eenige vragen, die mij zeer veel belang inboezemen. Zulk eene stilzwijgende verdwijning binnen enkele jaren van een nog kort geleden *zeer gewichtig* onderwijsdeel geeft veel te denken aan ieder, die over de lengte van den oefeningstijd zijne gedachten laat gaan. Over enkele jaren roept men mij of een medestander misschien wel toe, dat het tijdverspilling is, om zelfs te praten over het vroegere exerceeren in sectie-verband. Dingen van waarde kunnen echter maar niet zoo geheimzinnig verdwijnen, zonder aankondiging, als schaamden de oude bezitters zich thans voor het vroeger bezit.

De Heer DONK doet zich ook kennen als een voorstander van het exerceeren, voornamelijk als tuchtmiddel.

Diens beelden acht ik al zeer ongelukkig gekozen.

Een violist doet elken dag vingeroefeningen, zeker, maar ik dacht, dat dit gymnastische oefeningen waren, die niets te maken hadden met tucht. Ook de dagelijksche gymnastische oefeningen ten bate der schietvaardigheid staan toch ganschelijk buiten het dagelijksch exerceeren als tuchtmiddel. De vraag is deze, is het exerceeren, zoo als ik dat ontleend heb aan de practijk, tot op heden noodig voor den oorlog of niet? Is het noodig, dan bepaalt de mate van noodzakelijkheid in verband met de moeilijkheid van het vak, of al of niet dagelijks herhalingen moeten plaats hebben, bijv. zoo als met het schieten het geval

is. Maar als de Heer DONK dat exerceeren op zichzelf niet noodig acht voor den krijg, dan is eene dagelijksche herhaling gelijk te stellen met het dagelijks eenige malen open en dicht doen van de vioolkist door een violist. Ik verwacht van dergelijke herhalingen slechts achteruitgang.

Het exerceeren als tuchtmiddel wordt door den Heer DONK hoog gehouden. Ik heb bij dezen geachten bestrijder niets nangetroffen omtrent eene weerlegging van de rangorde, die ik aan dit tuchtmiddel gaf. Dat het ook een tuchtmiddel is, ik heb 't duidelijk genoeg gezegd, maar tevens heb ik eene poging gedaan, om uiteen te zetten, dat het een zeer klein middel is, dat daarenboven den schijn aanneemt van te zijn een zeer hoog staand middel, dat schijn met wezen verwacht, dat de aandacht afleidt en dat . . . echte oorlogsoefeningen voor de Infanterie in het duister hoeft helpen houden. Ik heb den strijd aangebonden tegen het aankweeken van krijgstucht met middelen, die te zwak zijn, om iets krachtigs voort te brengen, die dus schijnuitkomsten moeten geven. Daar tegen had de Heer DONK m. i. zijne tegenbewijsvoering moeten richten. Thans handhaaf ik onverzwakt mijne meening.

De gymnastische ordeoefeningen zijn als tuchtmiddel van de zelfde waarde als 't exerceeren, bij de opleiding van den toekomstigen weerman wordt dus geen tijd uitgetrokken voor zulke eenvoudige dingen. Waarom een burger bij die ordeoefeningen geene tucht kan leeren is m. i. onbegrijpelijk.

Gunstige uitkomsten heb ik van het exerceeren nog niet mogen zien. Ik heb wel in alle rangen steeds hooren mopperen over 't geestdoodende en 't vervelende exerceeren, maar 't is me nog nooit gelukt, iemand aan te treffen in eene verhoogde stemming ná 't exerceeren; tenzij 't een commandant was, zoo als ik dien heb genoemd in mijne voordracht.

De Heer DONK schrijft zelfs het winnen door de Engelschen toe aan hunne exerceerkunst. Deze uitspraak is me wel wat machtig. Vermoedelijk hebben de eerste verslagen Engelsche troepen het exerceeren beter verstaan dan de later overwinende aanvullingstroepen met zeer korte opleidingstijden,

maar al ware dit niet het geval, ik vind het nog al boud, om bij een strijd tusschen twee in getalsterkte zoo ontzaglijk verschillende machten, eenvoudig maar te beslissen, dat 't de exercceerkunst is geweest, die de beslissing gaf. Reeds in mijne voordracht heb ik gewezen op de wenschelijkheid, om uit zoo veel mogelijk oorlogen en slagen de feitelijke oorzaken der nederlagen gezuiverd te voorschijn te brengen.

Dat de Boeren geene goede tucht hadden, was een der oorzaken, waarom zij — ondanks hunne kleine getalsterkte — niet gewonnen hebben. De Boeren konden echter nog geene krijgstucht hebben, omdat zij nog niet gevormd waren tot eene eenheid als volk.

Om de Japansche krijgstucht, zoo als ik die aan de hand van een Japansch officier mocht schetsen, toe te schrijven aan 't exercceeren, zoo als wij dat kennen, lijkt me nog bouders dan 't toeschrijven van de nederlaag der Boeren aan de Engelsche exercceerkunst.

De Overste DE GREVE zegt w. i. terecht, dat de mooie krijgstucht der Japanners wordt verkregen door de opvoeding, voornamelijk door die der moeder.

Is het niet zeer merkwaardig, dat reeds in den jare 1830 voor de Fransche aspirant-officieren in een officieel leerboek geschreven werd: „*dat in den tegenwoordigen staat der krijgskunde, zoowel als voor derzelver verbeteringen, de regelmaat, welke men in parade-exercitiën vordert, nimmer van eenig nut in den oorlog is geweest en alleen kan dienen, om den soldaat tegenzin in te boezemen.*” Zoo kort na de Napoleontische oorlogen, onder het ministerschap van een groot Maarschalk van NAPOLEON, GOUVION ST. CYR, werd dit reeds gezegd!

In 1884 werd in het *Oesterreichische Militärische Zeitschrift* in een artikel „Die erste Ausbildung der Soldaten” voorgesteld, de methode van „*Marsch-Eins-Zwei*” geheel te verlaten en als grondslag aangegeven: „Sowie die Recruten eingerückt sind, gebe man ihnen das Gewehr in die Hand, lehre sie dasselbe zu handhaben und gehe mit ihnen ins Terrain hinaus.”

In het leerrijke werkje „Ein neues Wehrsystem” werd reeds 1907/08. VIII.

20 jaar geleden eene geheel andere opleiding aangegeven.

Men leze thans eens de kentering in het Duitsche leger, merkwaardig vooral, omdat het 't Duitsche leger betreft. Hierbij is 't niet te doen om de absolute verandering in de leerstof, maar wel om de mogelijkheid van zulke ingrijpende veranderingen.

Terugkeerende tot den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN, vestig ik de aandacht op diens erkenning, „*dat een der grootste rampen, waarvan veel regimenten te lijden hebben, is die van geheel onvoldoende oefeningsterreinen.*” Veel regimenten van de 12, om van de andere wapens niet te spreken, hebben dus *geheel onvoldoende oefeningsterreinen*. Met die uitspraak komt de strijd over wat maanden meer of minder oefeningstijd *op die geheel onvoldoende oefeningsterreinen* in een ietwat ander licht. Ik mag zeker wel vragen, waarom dat dan zoo blijft, en waarom niet elken dag de couranten gevuld zijn met artikelen over dien onhoudbaren toestand, gelijk bijv. wel geschiedde, zoodra men maar dacht, dat de inkrimping het blijvend gedeelte ten nadeele zou komen van een gedeelte der opleiding.

Het komt mij voor, dat mijne „humoristische” uitlating over de nuchterheid van den Waalsdorper weg dan toch wel een diepen zin had, al wordt zij wat geringschattend beoordeeld door mijn geachten tegenstander. Ik gaf juist deze voor de hand liggende tegenstelling, om te strijden voor echte velddienstoefeningen.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN gaat bij dit ontzettende euvel van het tegenwoordige stelsel eenvoudig over tot de orde van den dag 1), gelijk hij dat bijv. ook doet bij de nadeelen van het verkniptstelsel, die ik z. i. geheel onnoodig heb opgesomd.

Wat zegt mijn geachte tegenstander over de meening in deze van een zoo degelijk officier als de Heer VAN GEMERT, die ons oefeningssysteem 't slechtst denkbare acht? Ook hierbij eenvoudig overgang tot de orde van den dag, zonder meer.

1) Als de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN ergens krachtig voor de opheffing dier z. i. onbruikbare garnizoenen heeft gestreden, dan heb ik in dit onderdeel — tot mijn genoegen — groot ongelijk.

Wil de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN in die permanente kampen de geheele opleiding doen plaats hebben, dan staat hij aan mijne zijde en heet ik hem op die plaats, zij 't dan ook maar voor een oogenblikje, welkom. Als hij bedoelt, die vele regimenten daar slechts kort in te laten, dan komt hij tot een zeer verkorten oefeningstijd, óf hij moet dien maatregel toch slechts een zeer onvoldoend genesmiddel achten.

De Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zal mij ten goede houden, dat ik zijne vele vragen op het gebied der organisatie onbeantwoord laat; de redenen, die mij in mijne voordracht tot vaagheid brachten, zijn thans nog niet veranderd. De beantwoording zou eene nieuwe voordracht kunnen vullen. Maar bovendien, deze bestrijder staat aan de zijde van de Heeren VOS, BENTEIJN en DONK, en daarbij met den Heer VOS zelfs heel ver van mij af, zoodat het weinig loonend moet zijn, om met hem te strijden over eene organisatie op grondslagen, die hij ten eenenmale afkeurt en zelfs verderfelijk vindt.

Als de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN eens uitvoerig en scherp wil aangeven, wat in het bestaande stelsel nog niet in orde is, wat wel, dán zal het tijdstip aangebroken zijn, om stelsel tegenover stelsel te plaatsen. Omtrent de bezwaren van het tegenwoordige stelsel, *waarop dan toch op dit oogenblik de veiligheid van den Staat rust*, wordt eenvoudig overgegaan tot de orde van den dag; die van het door mij geschetste beeld, dat slechts dient tot gezichtsverruiming, worden breed uitgemeten en op eene wijze, als ware het zoo'n beetje laakbaar van mij, dat ik dat beeld heb geschetst.

En... de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN „*moet het Nederlandsche volksleger van den Heer FABIUS beschouwen als den reeds heerschenden chaos nog te vermeerderen.*” Uit dit vonnis-bijvoorbeeld blijkt daarentegen duidelijk, dat mijne verdediging toch geheel overbodig zou zijn; vrijspraak is reeds vooraf uitgesloten.

Voor zoo veel ik den Heer BENTEIJN nog niet volledig beantwoord heb in mijne algemeene beschouwingen, of zijne opmerkingen later nog niet in verband zal brengen met die

van andere sprekers, wil ik hier op enkele onderdeelen van zijn betoog in het bijzonder ingaan. 1)

Ik ben 't niet met hem eens, dat het denkbeeld volksleger het meest werkelijke sympathie heeft bij de intellectueelen, integendeel. Juist de kleine luiden hebben de meeste sympathie getoond voor 't *Allen weerbaar* en voor *Volksweerbaarheid*, en daarvoor 't meeste geofferd in tijd en geld. Dit ook aan 't adres van den Heer DONK, die denkt, dat 't juist voornamelijk de meer ontwikkelde jongelui zijn, die zich thans reeds vrijwillig voorbereiden.

De vergelijking van mijn stelsel met vrijwillig belasting betalen is m. i. ondeugdelijk.

Ik zeg niet: die wil, kome tot ons, om geoeffond te worden; neen, ik zeg: *ge zult komen*.

De juistheid van het beeld van den Ritmeester BENTEIJN, dat ik de ruiteropleiding zou willen staken op het oogenblik, dat de jongeling van zijn paard valt, ontgaat me. Mijn bestrijder gebruikt dit beeld, om te doen uitkomen, dat ik struisvogel-politiek toepas in zake krijgstucht, door voor te stellen: de miliciens naar huis te zenden, als hunne onkrijgstuchtelijkheid bloot komt. Hoe nu, zoo vraag ik, wil ik op krijgstuchtgebied schijndoekjes, *caches misères* toepassen?

Of heb ik integendeel gezegd: weest toch niet tevreden met de schijn-krijgstucht, die reeds aanwezig blijkt bij onze eenvoudige tuchtmiddelen, maar onderzoekt, of de krijgstucht inderdaad in het vuur verguld is, of dat slechts met goudvernis werd gesmeerd op ondeugdelijk materiaal. Neen, ik ben zeker hierin een vijand van struisvogel-politiek. Ik had vermeend, dat ik althans op dit punt duidelijk genoeg geweest zou zijn.

Ik heb gesproken over de nadelige psyche, die inwerkt op de jongste lichte, de Heer BENTEIJN zal me zeker wel willen gelooven, wanneer ik verklaar, dat ik het nadeel daarvan zeer groot acht. Ik wil niet den milicien naar huis sturen, opdat ik zijne onkrijgstuchtelijkheid niet zal zien, doch, vierkant

1) Zie verder de bladz. 767, 768, 769, 771, 772, 780, 782, e. v., 787, 797, 802, e. v., 807, 810 en 815.

front makende tegenover de voorstanders van 't *einleben* van krijgstucht, wil ik den gevormden jongeman onttrekken aan nadeelige en negatieve invloeden.

De Heer BENTEIJN en ik verschillen in onze verklaringen omtrent de psychologische verschijnselen bij de recruten, ik hoop, dat ons debat zal bijdragen, dat velen zich op de bestudeering hiervan zullen willen gaan toeleggen.

Ik stel met genoeg vast, dat ook hij aanneemt het groote verschil in psyche tusschen oude en jonge recruten. Tot nu toe werd ook deze meening niet met open armen ontvangen. Hieronder sprekende over de lengte van den opleidingstijd, ga ik op dit onderdeel nog nader in.

Aan het slot van zijne beschouwingen over mijne voordracht steekt de Ritmeester BENTEIJN over de klove heen, die ons scheidt, mij de hand toe. Ik ben zeer getroffen door die ridderlijkheid bij een tegenstander, die van oordeel is, dat wij in denkbeelden zoo zeer verschillen. Ik grijp die hand met dankbaarheid aan. Met dergelijke ridderlijke tegenstanders wordt de arbeid, ook ondanks zoo veel verschil van meening, een blijde arbeid.

Ik ben thans genaderd tot den Heer DONK 1).

Deze heeft 't oordeel ingeroepen van Professor STEINMETZ. Daarover wenschte ik wel eens iets in 't midden te brengen. De Heer DONK heeft dien hooggeleerden heer *twee*, zegge 2, alinea's uit mijne zoo lijvige voordracht toegezonden. Op die twee alinea's berust thans het oordeel van Professor STEINMETZ. De Heer DONK houde mij ten goede, dat ik voorshands om dat oordeel niet veel kan geven.

In de enkele regels van Professor STEINMETZ geeft deze beschouwingen, die zelfs aan mijne grootste tegenstanders wel 't bewijs zullen leveren, dat deze hooggeleerde heer mij niet heeft gelezen. Hoe anders toch zou deze kunnen schrijven: „*het is eene onmenschkundige illusie hare improvisatie mogelijk te achten.*” Waar heb ik die improvisatie ook maar aangeduid?

1) Zie vorder de bladz. 767, 773, 779, 780, 786, 790, 793, 797 en 798.

Waar? En verder: „*het is volslagen ondenkbaar, dat de krijgstuclit zoo maar zonder meer 1) uit toewijding zou geboren worden.*” Nog eens: waar heb ik daarop ook maar gezinspeeld? Neen, de Heer DONK had wellicht billijker gedaan, die antwoorden t'huis te laten.

Mocht de Professor mij de eer aandoen, mijne geheele voordracht ter zijner tijd te lezen, dan zal zijn oordeel daarover voor mij groote waarde gaan verkrijgen; maar ook dan zal ik me trachten te hoeden voor berustend autoriteitsgeloof. In de jaren, dat ik officier ben, heb ook ik ruimschoots gelegenheid gehad, om een onderdeel van het studieveld van den Heer STEINMETZ te bearbeiten, terwijl ik te gelijktijd praktische studiën kon maken in den troep. Zeer zoude ik het op prijs stellen, als ik den Heer STEINMETZ na de lezing van mijne voordracht eens mocht laten studeeren onder mijne leiding in het boek der practijk.

Maar nu de Heer DONK eenmaal het oordeel van den Professor STEINMETZ in het debat heeft gebracht, nu wil ik enkele punten daarvan iets meer op den voorgrond brengen.

„*Opvoeding — aldus de Heer STEINMETZ —, welke ook, zal hierin niet veel verandering brengen, behalve juist de opvoeding van de militaire tucht in het leger. Men make zich toch geen illusies over dien invloed der opvoeding. Geenerlei ervaring wettigt dit*”; en „*De discipline is in hooge mate eene zaak van gewoonte, van practische en langdurige oefening 2). De tijdsduur is dus bij hare verkrijging een zeer essentieel element.*”

De eerste vraag, die opwelt, is: hoe staat juist mijn geachte bestrijder DONK tegenover die uitspraak, hij, die een 6 m. opleidingstijd mogelijk acht?? Of bedoelt de professor met die langdurige oefening en met dat essentieele tijd-element soms ook maar 6 m.? Nu, dan heeft die uitspraak heelemaal geene beteekenis in ons debat. En bedoelt hij daarmede iets van een paar jaar, waar blijft dan de meening van den Heer DONK in deze?

1) Ik onderstreep.

2) De opvoeding niet?!

Maar laat ikzelf de vroegere meening van den Heer DONK — van hoe veel beteekenis ook als bestrijder van mij — weg, dan blijft de vraag over, hoe lang moet dat essentiele element inwerken? Ik heb reeds gezegd, dat aan begrippen omtrent opleidingstijdperken geen touw is vast te knoopen, noch aan die in de verschillende landen, noch aan die in de verschillende tijden, noch aan die voor de verschillende wapens. In het eene land is de Vesting-Artillerie bijna het moeilijkst, in het andere het gemakkelijkst op te leiden, enz. Zoo spreekt ook de Heer DONK van een „hevigen strijd onder de vakmannen” over de lengte van den opleidingstijd.

Ik wil nog een teekenend staaltje aanhalen uit den reeds genoemden leercursus van 1830 voor de Fransche cadetten. „Men moet derhalve zes maanden bij de troepen te voet en tien bij die te paard 1) rekenen van het oogenblik, dat eene lichter besloten is, totdat, waarop zich de door dezelve opgebrachte manschappen voor den vijand kunnen vertoonen. Deze tijd kan ongetwijfeld wel bekort worden; dus kan wel eene gerecruteerde Cavalerie na eene levendig voortgezette oefening van 6 m., hare recruten in het eskadron doen overgaan; genoegzame voorbeelden bewijzen zulks, doch men merke op, dat de Cavalerie spoedig zal vervallen en aanmerkelijke verliezen ondervinden, wanneer hare recruten niet ten minste gedurende eenigen tijd gemanoeuvreerd hebben.”

Men lette er weder op, dat dit werd geschreven in een officieel leerboek onder den indruk der Napoleontische oorlogen, toen nog geen twijfel werd geuit aan de beteekenis der Cavalerie.

Teekenend is uit de uitspraak van niet minder dan NEY, die den oorlog zeker wel kende:

«Je n'avais, disait-il, que des bataillons de conscrits, et j'ai lieu de m'en féliciter. Je doute que j'eusse pu faire la même chose avec les vieux grenadiers de la Garde. J'avais devant moi les meilleures troupes des ennemis, toute la Garde prussienne. Nos plus braves grenadiers, après avoir échoué deux fois, n'auraient peut-être pas emporté le village (à Lutzen);

1) Ik onderstreep.

mais j'y ai ramené cinq fois ces braves enfants, dont la docilité, et peut-être l'inexpérience, m'ont mieux servi que des courages éprouvés, *l'infanterie française n'est jamais trop jeune.*"

En waar heeft de langdurige oefeningstijd dan toch wel zulke hooge krijgstucht als vrucht afgeworpen?

Heeft Professor STEINMETZ ook soms bestudeerd de uitlating van de Duitsche compagnies-commandanten na 't verdwijnen van de derde jaarklasse, wier verdwijning de tucht zoo deed *verbeteren*? Hierover straks nog iets naders aan den Heer DE GELDER.

Waar blijft eene gedocumenteerde bewijsvoering over de zoo veel betere tucht, toen wij nog een langdurig verblijf in de kazerne hadden? Zijn de verschillende sterke fouten op tuchtgebied, nu en dan zelfs massaal, in de laatste jaren bij de Cavalerie bedreven, soms niet geschied bij een wapen, dat den langsten opleidingstijd heeft? Hebben we niet de toenemende getuigenis kunnen lezen en hooren, hoe de miliciens zoo veel beter zijn dan vrijwilligers, zelfs bij de Cavalerie; en vooral dit wapen voelde vroeger toch niet veel voor miliciens. Waarom waren die vrijwilligers dan toch zulke anti-tuchtelementen? Gebrek aan opvoeding, neen, dat kan 't niet zijn volgens Professor STEINMETZ.

Mijnheer de Voorzitter, met hoe veel nadruk de geachte Heer DONK den Heer STEINMETZ in 't debat heeft gebracht, diens mededeeling aan den Heer DONK heeft mij niet bekeerd.

Maar nu iets anders, ik begrijp niet, hoe de Heer DONK er toe gekomen is, den Heer STEINMETZ om advies te vragen. Toen hij dat deed, had hij zeker nog niet gelezen 't door hem aangehaalde werk „Die Philosophie des Krieges”, want daarin staan tal van uitspraken, die mij volkomen steunen. Den Heer STEINMETZ kunnen we niet leeren kennen uit enkele regels, maar wel uit zijn werk. Ik zal niet bladz. voor bladz. voorlezen, alleen enkele punten. 1)

1) Daar het Bestuur mij heeft verzocht, beknopt te zijn, spreek ik me hier van aanbalingen, hoe ongaarne ook.

Ondanks de tegen mij aangevoerde bezwaren blijft voor mij de opvoeding *het* element, en mijne verschillende bestrijders hebben mij dan ook in deze niet bestreden, *omdat* ik van de opvoeding als zoodanig veel verwachtte, maar omdat dit toekomst-muziek was. Dat is echter een bezwaar van eene geheel andere natuur.

De Overste DE GREVE zegt m. i. dan ook terecht, dat de Japansche tucht juist aan de opvoeding moet worden toegeschreven.

Trouwens, op welke wijze moet toch wel gedurende de opleiding de militaire tucht inwerken als 't niet langs den weg der opvoeding is? En dan verder, moet militaire opvoeding gedurende 8 maanden (VAN DER HEGGE ZIJNEN) of 6 maanden (DONK) opwegen tegen de burgerlijke opvoeding gedurende 20 jaar? Het is mij wat duister? Wat wil dan toch in de laatste jaren zeggen de strijd over „*Drill und Erziehung*” en over „*Drill oder Erziehung*”? Op welke wijze werkt die militaire tucht dan toch wel in op die 20jarigen, die in de avonduren en op de Zondagen weer geheel opzuigen de burgerlijke begrippen van het volk? Alleen isoleering gedurende jaren zou op dit gebied producten kunnen doen verkrijgen, die, als in den ouden tijd, eene andere psyche hadden dan de burgers. Maar let wel, die eigenaardige vervorming zou bij den groot-verlofganger wellicht spoedig tot het tegenovergestelde overslaan, *chassez le naturel, il revient au galop*.

De 100.000 achtmaanders van den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN — 't spijt me, 't hem te moeten voorhouden — zullen niet hooger komen dan het peil van het volk en ik ga geheel mede met den Ritmeester BENTEIJN, als deze zegt, dat ook zulk een leger moet rusten op eene psychologie van toewijding.

Reeds veel heb ik nu en vroeger over den opleidingstijd gesproken.

De geachte heeren bestrijders brengen me echter er toe, om op nieuw daarop in te gaan.

Zoo o. a. de Heer BENTEIJN. Ik neem van diens verklaring acte, dat wij te kort geschoten zijn als middelbaar- en als

hooger onderwijzer en ik noodig de verschillende heeren met bescheidenheid uit, tegenover deze verklaring niet over te gaan tot de orde van den dag, maar eens onbevangen te zoeken naar de oorzaken van zulk een ernstig verschijnsel. Op dit verschijnsel toch hebben zeker niet kunnen inwerken de nadeelige invloeden, die ons, volgens verschillende heeren, doen achternithollen. Met sympathie begroet ik in deze de opwekking van den Heer BENTEIJN, om de hand in eigen boezem te steken

Als we dat doen, dan zal, hoop ik, de lengte van het opleidingstijdperk in een ander licht verschijnen.

De Heer BENTEIJN wijdt cenige bladzijden aan mijne opmerking over het verschijnsel, dat de jonge miliciens beter zijn dan de ouderen. Zijne verklaring heeft de goede eigenschap, eene wetenschappelijke niteenzetting te bevatten. Hij onderzoekt stelselmatig en maakt daarna zijne gevolgtrekkingen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat ik 't daarom met hem eens ben. Hij denkt de jonge miliciens zoo goed, omdat zij onder een bevangenden indruk verkeeren. Mij komt het voor, dat deze onderstelling niet rijmt met de eigenaardige schildering, die deze zelfde geachte bestrijder, en anderen met hem, geeft van de gevoelens, die in het Nederlandsche volk zetelen. Zou nu in 1908, na al die afbrekende critiek, na al dat wantrouwen zaaien, enz., enz., volgens den Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN e. a., de milicien nog zoo vreeselijk onder den indruk van ons, meerderen, in de kazerne treden, let wel van meerderen, die hij op de meest schandalige wijze als kind en knaap heeft uitgejouwd en met steenen geworpen? Ik heb dat niet als algemeen verschijnsel gemerkt en daarenboven steeds mijn best gedaan, om reeds van den eersten dag af eene dergelijke bevangenheid te doen verdwijnen. Maar gesteld nu eens, dat de Heer BENTEIJN gelijk had, dan rijst de vraag, hoe lang blijven de jonge miliciens onder die bevangenheid? De Heer BENTEIJN spreekt van enkele dagen, maar mijne tevredenheid over die jonge miliciens is niet tot zoo korten tijd beperkt geweest. Voor hun achteruitgang in belangstelling heb

ik daarenboven altijd zeer goede en begrijpelijke oorzaken gevonden.

In dat zelfde blad *Ons Belang*, dat zoo zeer de antipathie opwekt van den Heer VAN DER HEGGE ZEIJNEN, worden de onderofficieren te recht krachtig opgewekt om er naar te streven, opvoeders te worden. Ik juich dit zoo van harte toe, omdat het gebrek aan opvoedkundige bekwaamheid — ik spreek hier nog maar van de lagere school, in den geest van Ritmeester BENTEIJN — de oorzaak is van zoo veel toestanden, die wij allen graag geheel anders willen hebben.

Afgescheiden van het bovenstaande, vraag ik mijn geachten bestrijder BENTEIJN, hoe hij met die bevangenheid verklaart de groote belangstelling der jeugdige miliciens voor de oefeningen?

Bevangenheid is een negatief affect, belangstelling een positief affect in de psychologic. Met die bevangenheid kan ik o. m. niet verklaren, hetgeen mij nog dezer dagen een luitenant schreef over de belangstelling onzer miliciens bij de oefeningen: *kruipende, sluipende, geen vuil, geene vermoeden ontziende, al die jonge kerels met oogen schitterend van ambitie.*

Als dergelijke warme belangstelling verdwijnt, dan ligt dat aan de omstandigheid, dat wij de leerstof laten verschalen, of dat wij te kort gaan schieten als opleider en als opvoeder bij 't voortschrijden van het onderwijs. Hier ga ik geheel mede met den Heer BENTEIJN, maar zou deze dan ook niet mede kunnen gaan met mij, waar ik o. a. op dit feit — hier maar niet sprekende over die geheel ongeschikte oefeningsterreinen — mijne meening grond, dat wij de verbetering der opleiding niet behoeven te zoeken in de lengte van de opleiding, maar wel in de verdieping daarvan.

De Heer BENTEIJN doet het eventjes voorkomen, alsof ik het blijvend gedeelte verward heb met een langdurigen opleidingstijd. Die fout heb ik echter naar mijne meening niet gemaakt. Ik heb dat noch vleesch, noch visch zijnde gedeelte — zoo als de Heer BENTEIJN 't zeer te recht kenschetst — als overbodig voorgesteld, zelfs als schadelijk voor de opleiding

van de jongeren. Om misverstand te voorkomen zeg ik hier, dat ik 12 maanden opleidingstijd heel wat liever zie dan 8 maanden opleidingstijd met aangeplakte 4 maanden blijvend gedeelte.

Ik ga dan ook geheel met dezen geachten bestrijder mede, waar hij van eene langere, deugdelijke opleiding op zichzelf betere uitkomsten verwacht dan van eene kortere; als ik daar ooit aan getwijfeld had, dan zou ik zoowel de opleiding tot officier, als tot dokter, als tot schrijnwerker, als tot welk beroep, of tot welke kunst ook, tot eenige maanden beperkt willen zien. Nu, die dwaasheid heb ik nooit voorgestaan. Maar daarom gaat het niet. Het is niet de vraag, of ik aan een milicien in 2 jaar meer zou *kunnen* leeren dan in 2 maanden, maar wel is de vraag, in hoe veel maanden ik hem voor zijne taak als weerman geschikt kan maken, gelet op allerlei andere belangen, die niet mogen worden verwaarloosd en die ook door niemand uwer buiten rekening worden gelaten.

Het is mij niet gelukt, eene tegenstrijdigheid te ontdekken tusschen mijn artikel in *De Militaire Gids* van 1905 en mijne voordracht in 1908 in zake de wenschelijkheid, om in het leger een krijgstuchtelijken band te leggen. Ik heb ook in mijne voordracht voortdurend gewezen op dien band, ik denk niet minachtend over 't verblijf in 't leger, zoo als de Heer DONK doet voorkomen, dan immers was mijne geheele voordracht onzinnig.

Wel heb ik, ook aan de hand van mannen, wier namen in deze Vereeniging een zeer goeden klank hebben, doen uitkomen, dat ik aan dat langdurig verblijven in het leger tot het *einleben* van krijgstucht niet geloof en dat ik, zoo als de toestanden nu zijn, zelfs groote nadeelen verbonden acht aan dat langdurig verblijf, dit laatste niet het minst daardoor, dat het bij zoo vele meerderen zoete doch ijdele verwachtingen opwekt.

Als de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN liever 100.000 man heeft van 8 maanden dan 200.000 man van 4 maanden, dan zou ik hem ook kunnen vragen: en wilt U ook liever 50.000 van

16 maanden, of 34.000 van 't Duitsche aantal maanden? Of schuilt het criterium in die 8, zegge *8 maanden*? Als we eens eenige jaren geleden geweten hadden, dat 8 maanden 't criterium zouden vormen, wat had dat veel strijd bespaard!

Als nu de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN voor 8 maanden is, dan kan de Heer BENTEIJN toch ook hém vragen, of een milicien van 12 maanden niet meer kan te weten komen dan een van 8 maanden, enz. enz. Wij komen er zoo niet uit, bij geen een standpunt in zake den duur van den opleidingstijd. Wij spreken hier nog altijd in de voorwaardelijke wijs, n.l. een langdurige opleidingstijd *zou* betere uitkomsten *kunnen* geven. Ik heb die betere uitkomsten niet gezien bij de verschillende stelsels, die ik heb medegemaakt, en ik heb nooit gemerkt, dat de militairen van vele jaren kazernedienst nu juist zulke oer-kranige menschen geworden waren.

De ervaring van den Ritmeester BENTEIJN is anders, dit doet me voor hem en zijn wapen veel genoeg.

Hij waardeert mijne bescheidenheid ten opzichte van de bereiden wapens, al keurt hij niet goed, dat ik zoo afga op den eenling D., die z. i. afdoende door deskundigen bestreden is. Dat de schrijver D. door groote ruiters-deskundigen is bestreden, beaam ik volkomen, maar dat was toch reeds vooraf te verwachten en daarenboven, mijn indruk is nu juist niet alleen gevormd door de studies van den cavalierist D. Die indruk is de resultante van spreken met verschillende deskundigen, lezen van binnen- en buitenlandsche literatuur en gedeeltelijk, zij 't dan ook erg van buiten af, van persoonlijke indrukken.

Dat onder die invloeden ook de Zwitsersche Cavalerie medetelt, niet het minst na het mooie rapport van mijn geachten collega BENTEIJN, spreekt haast van zelf.

Ik zie niet in, dat, hetgeen daar mogelijk is, op den duur, en min of meer gewijzigd, in beginsel ook niet bij ons mogelijk zou zijn.

Hiermede afstappende van den opleidingstijd, keer ik weer terug tot den Heer DONK. Deze acht de lichamelijke en de individueele opleiding niet mogelijk in particuliere veree-

nigingen, ik voor mij ben door zijne bezwaren niet overtuigd. Ja, als de jongelieden onverschillig blijven voor de keuze: 3 maanden dienst, of 12 maanden dienst, op mijne wijze verdeeld, welke verdeling volgens den Heer DONK niet bevorderlijk is, om haar smakelijk te maken, ja, dan zal ik de zaak nog eens moeten herzien.

Voor massale weigering, omdat dan de straf niet kan worden uitgevoerd, ben ik niet bang, ik lach daar zelfs een beetje om. Massale belasting-weigering zou immers ook niet te straffen zijn. Als honderdduizend Hagenaars de politie-verordeningen in gemeenschap gaan verkrachten, dan is de straf technisch ook niet goed uit te voeren. Als alle soldaten zonder spoorwegkaartje in de spoorwegcoupé's gaan zitten, dan mag de militaire dienst wel tijdelijk stop worden gezet voor „informaties" en krijgsraden, enz. enz.

De Heer DONK noemt reuzengetallen van jongelieden en denkt me daarmee af te schrikken van mijn stelsel. Maar als we een weerbaar man eene hoeveelheid kennis en kunde moeten medegeven, en als die hoeveelheid in p uren moet worden onderwezen aan de leerlingen, dan moet ten slotte totaal zoo veel uren ies worden gegeven, als wordt verkregen door het product van p met het aantal weerplichtigen.

Hoe meer die uren verdeeld worden over een langen termijn, hoe meer ieder uur zijn nut afwerpt, of omgekeerd, hoe met des te minder uren kan worden volstaan.

Reeds nu worden vrijwillig tienduizende uren gegeven aan voor den weerman nuttige dingen, dat stelsel wil ik uitbreiden, ik wil ook hiervoor benutten de krachten, die in ons volk zitten.

Dat ik geene jongelieden t'huis kan laten, om het aantal oefeningsuren toch maar klein te houden, dat heb ik hier voren al aangetoond. Het geldt hier niet eene soort vraag als: willen we van avond naar Scala of naar de Fransche opera gaan, of ben je voor een rooden of voor een gelen kraag op de jas? Er valt niet te kiezen, de noodige maatregelen *moeten* genomen worden.

Ik ben hier niet gekomen, om mysteries op te lossen, zoo als de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN geheel ten onrechte verwacht had, maar om mijne meening te zeggen over het vraagstuk, op welke wijze inderdaad gansch het volk weerbaar zal kunnen worden. Wat voor die weerbaarheid onmisbaar is, *moet* gedaan worden.

De Heer DONK zegt, dat ik in eenige bladz. de beteekenis van het militaire beroep heb afgebroken. Ik ontken dit beslist. Ik heb gewezen op de leemten van het heden, dat is ganschelijk iets anders. Ik heb ook gewaarschuwd tegen zelfoverschatting, tegen onderlinge verheerlijking, enz. Maar heb ik ergens gezegd: „Weg met de vakmannen.” Mij dunkt, de Heer DONK verwacht hier nog al 't een en ander; hij haalt er zelfs de kwakzalvers bij. Des te onbegrijpelijker is mij dit, omdat hetgeen juist de door den Heer DONK binnengeleide Professor STEINMETZ zegt over de vakmannen 1), zeker niet lieflijker kan luiden in des Heeren DONK's oor dan mijne beschouwingen.

Ik heb beweerd, dat de oorlogstaak van enkele rangen reeds nu kan worden vervuld door niet-vakmannen, die daarvan niet hun levensberoep maken. Dat is een gewichtig punt voor elke organisatie. Mij dunkt, de Heer DONK had hier wel eens wat dieper mogen ingaan op mijne argumenten. Ik kan nu kwalijk nog eens gaan herhalen, wat ik, nog wel in details, heb uitgeplozen in zijne voordracht.

De Heer DONK is zoo warm geworden door mijne beschouwingen over de vorming van *oorlogskader*, dat hij bijv. geheel de vroedvrouwen vergeet.

De verloskunde is een hoogst belangrijk en moeilijk onderdeel der medische wetenschap, maar men heeft 't mogelijk en ook nuttig geacht, de gewone huis- of tuingevallen over te laten aan vroedvrouwen.

De instelling van vroedvrouwen is geene kleineering van de medische vakmannen, evenmin als die van de dokters djawa

1) Ook hier beknoptheidshalve geene aanhalingen.

in Indië dat is. Men heeft doctoren in de godgeleerdheid en catechiseermeesters, enz. Met kwakzalvers heeft dit alles *niets* te maken.

Ik aanvaard niet de uitspraak, dat de beroepskeuze in den regel bepaald wordt door neiging, althans niet door die neiging, welke iets te maken heeft met het *echte wezen* van het beroep.

Evenmin deel ik de meening, dat een kapitein eene 20-jarige ervaring heeft voor zijne *oorlogstaak*; ik wou, dat 't waar was. Ik kan onder gunstige omstandigheden 20-jarige ervaring hebben als opleider en opvoeder, maar dat is heel iets anders. Ik verwijst hierbij echter naar de uitspraak van den Heer BENTEIJN omtrent onze bekwaamheden voor het middelbaar- en voor het hooger onderwijs, en naar die van den Heer BEELAERTS in zake dufheid en sleur.

Over de karaktervorming zal ik thans verder zwijgen.

Het benoemen van officieren in enkele belangrijke gemeentelijke betrekkingen pleit zeer voor die uitgezochte heeren, maar zoo lang geene statistiek met procenten wordt overgelegd, zoo lang zegt het als argument niets. Voor de Ongevallenwet zijn tal van onderofficieren in de zelfde betrekkingen geplaatst als officieren, zegt dit iets?

Het wordt werkelijk tijd, dat ik nog eens herinner aan de inleiding van mijne voordracht, waarin ik deed uitkomen, hoe alles geworden is, dat wij samen vormen een grooten keten van opvolgende arbeiders. Tot mijn leedwezen dwingen mijne geachte bestrijders mij, zoo lang stil te staan bij punten, die ik liever niet behandel, omdat zij gemakkelijk tot misverstand aanleiding geven, zoo als nu weder duidelijk is gebleken.

Het volk heeft zoo veel bezwaren tegen de herhalings-oefeningen. Dit is juist, maar de door mij voorgestelde herhalingsoefeningen mogen toch maar niet zoo zonder meer worden vergeleken met de tegenwoordige. We dienen ook in deze zaak eens uit te pluizen, waarom 't volk zoo 't land heeft aan die herhalingsoefeningen. Ik geloof niet, dat door die uitpluizing aan 't licht zou komen, dat het begrip als zoodanig nu juist zoo de antipathie heeft verwekt.

De Heer DONK speelt voortdurend tegen mij uit de defensie-paragraaf van den V. D. B., ja, hij ontleent ook daaraan 't bewijs voor mijne wankelbaarheid en voor mijne onbetrouwbaarheid als raadgever.

Mijn advies is van 1904, niet van 1907, dit tusschen haakjes, als ik veranderd ben, dan gaat er althans één draai van mijne cameleon-schuldlijst af. Tusschen 1905 en 1908 is geen principieel verschil, alleen wat andere termijndeeling zonder groote beteekenis.

Ik was mij niet bewust, dat ik zulk een wankelaar was, vooral niet als gevolg van gebrek aan degelijke grondmotieven. Ik heb in deze echter weer dankbaar zelfkennis opgedaan.

Mijnheer de Voorzitter, ik dacht, dat het o. a. voor den Heer DONK geen geheim was, dat ik nooit verzwegen heb, hoe ik niet aanvaard alle punten van die defensie-paragraaf, niet-tegenstaande ik de eer heb gehad, te behooren tot de raadgevers van dien Bond voor die paragraaf.

Die paragraaf, mijne voordracht, wellicht ook de organisatie VAN DER HOOG, zij zijn alle kinderen van één huize, al verschillen zij evenals kinderen in onderdeelen hier en daar aanmerkelijk.

De aanhangers van die paragraaf kunnen bijv. nooit uitdrukkingen onderschrijven als de volgende, die voorkwam in een militair tijdschrift: „*gegoede burgers van Nederland, eer en plicht gebieden U het vaderland te kunnen verdedigen*”. De schrijver daarvan had zeer goede bedoelingen, maar zijn algemeen standpunt is geheel anders dan 't mijne.

Zulk eene defensie-paragraaf wordt in de partij, waartoe ik de eer heb te behooren, niet beschouwd als eene soort standaardmeter, waaraan alle denkbeelden gelijk moeten zijn, noch als een voor-ontwerp van een wetsvoorstel, maar 't wordt daarin beschouwd als de kristallisatie van eenige grondgedachten, welke in die partij leven. Juist door zulk eene paragraaf aan te kleeden, als ware de *verre* mogelijkheid reeds bereikt, doet de grondgedachten beter uitkomen. Ware in 1904 daarin bijv. eeneschets gegeven van eene mogelijkheid in 1908, 't doel zou ge-

heel voorbij zijn gegaan; wij leven erg langzaam op militair gebied.

In de Commissie van advies, en ook na de publiekmaking van het ontwerp, heb ik nooit verzwegen, dat vele punten niet overeenstemmen met mijne denkbeelden. In die Commissie — 't spreekt van zelf — heb ik voor mijne denkbeelden gestreden; maar toen ten slotte en in de Commissie en in de groote vergadering met het Bondsbestuur mijne denkbeelden niet geheel konden worden aangenomen, toen heb ik echter geene afzonderlijke memorie ingediend met allerlei afwijkingen.

Waarom niet; omdat ik boven alle verschillen uit zag het groote feit van het tot stand komen van eene defensie-paragraaf. Die paragraaf heeft vooral voor mij bekoring als een vaandel, als een symbool van de hooge idee van een weerbaar volk.

Voor het groote feit van het aannemen van dit programma door de afgevaardigden had m. i. bij hen, die warm zijn voor onze verdediging, sympathie moeten gevonden worden, die zou behoed hebben voor 't niten van spot en hoon.

De Heer DONK vraagt me, of ik in dit verband ook hem daarmede bedoel. Ja, Mijnheer de Voorzitter, ook hem. Hij heeft eene algemeene brochure geschreven en daarop deze spottende en hoonende woorden geplaatst: *de roem en de trots van den V. D. B.* Die woorden toonden m. i. zijn volkomen voorbijzien van de groote gedachten ten bate der laudsverdediging in die paragraaf en waarvoor ik minstens eenigen eerbied verwacht had bij een *beoordeelaar*.

Thans zegt de Heer DONK: lees *De Militaire Gids* No. zooveel. Dat deed ik indertijd reeds dadelijk na het verschijnen, maar gesteld nu al eens, dat de Heer DONK in *De Militaire Gids* herroepen had zijn spottitel, dan zou dat zijn geweest eene herroeping in een bijzonder tijdschrift van eene algemeene brochure. Maar de Heer DONK heeft ook in *De Militaire Gids* dien spot niet herroepen.

Ik heb mij indertijd geheel gehouden buiten deze twistvragen, ook buiten die, welke de Heer DONK had met den schrijver in *De Militaire Gids*, maar daaruit make hij niet op, dat ik zijne handelwijze goed keur.

Ziet, als ik straks den Heer DONK eene brochure zag schrijven tegen het werk van den Luitenant VAN GEMERT, en onder den titel daarvan zag opgenomen de woorden: *de roem en de trots van den Heer VAN GEMERT*, dan zou mij dat evenzeer hinderen, omdat ik, *ondanks* de omstandigheid, dat ik me met die denkbeelden volstrekt niet algemeen kan vereenigen, o. m. eerbied heb voor de openhartige wijze, waarop deze Luitenant zijne frissche denkbeelden de wereld inzendt.

Edoch, Mijnheer de Voorzitter, ik ben hier niet door U uitgenoodigd, noch om den V. D. B., noch zijne vergadering in 1907, noch zijne defensie-paragraaf, noch zijne Commissie van advies te verdedigen, ik ben door U hier geroepen als persoon op zichzelf. Ik zal dus laten rusten, wat de Heer DONK met betrekking daartoe in 't midden heeft gebracht.

Alleen dit. Dat de door hem aangevallen bondsvergadering afging op de Commissie van advies, pleit niet tegen die vergadering, dat doen bijna alle vergaderingen, rechterlijke- en zelfs *bestuurscolleges*, niet het minst de Staten-Generaal, waarin nog onlangs werd gezegd: *vertrouw toch op de deskundigen*. Men verwijt trouwens dergelijke dingen in den regel slechts aan *tegenstanders*.

Als er schuld is in deze, dan is het bij het Bestuur van den Bond, hetwelk de Vergadering had opgescheept met adviseurs, die geen rijks keurmerk droegen.

Ik kan zeer goed begrijpen, dat men mijn verzwijgen van mijne afwijkende meeningen in zake de defensie-paragraaf afkeurt, verschillende opvattingen zijn daaromtrent mogelijk. Maar van één persoon zou ik me zulk eene afkeuring in het geheel niet kunnen verklaren. Dat is van den Heer DONK. Immers, juist deze wijdt eenige bladzijden aan de mogelijkheid en aan de wenschelijkheid, om tusschen verschillende weermachtstelsels tot overeenstemming te geraken en zelfs zegt hij in dat verband van het door mij voorgedragene: *al ware het voorgedragene stelsel het betere, dan nog zou het de vijand van het goede zijn*.

We waren — aldus ongeveer de Heer DONK — al zoo'n

beetje op weg naar eene consolideering van meeningen in zake den opleidingstijd en nu komt de Heer FABIUS weer met wat nieuws. Deze werpt dus roet in 't etenspotje, dat op 't vuur staat. Volgens den Heer DONK had ik zelfs in eene wetenschappelijke vereeniging als deze — waarin *m. i.* toch slechts sprake kan zijn van het leveren van bouwstoffen — moeten medegaan met de heeren, die (het beeld is van den Heer DONK) aan den zelfden kant van den wagen trekken als de Heer . . . ? 1), om op *deze* plaats eenstemmigheid te verkrijgen, die niet gevraagd is.

Welnu, de Heer DONK moet dus vooraan staan, om goed te keuren, dat ik, als mede-arbeider aan eene gevraagde gemeenschappelijke formule, waarbij eenstemmigheid wel zeer gewenscht is, mijne persoonlijke meeningen niet als volgwagens heb aangehaakt.

Hoe de Heer DONK zijne beschouwingen over het kader-vraagstuk acht te zijn in den geest van die van den Heer RAM, die in zijne streng doorgevoerde betoogingen slechts van militiekader wil weten, ontgaat me geheel. Als de Heer DONK inderdaad veel voor consolideering voelt, dan dient hij zijn eigen trektouwtje geheel los te laten en al zijne kracht te gebruiken in de trekrichting-„RAM”.

Mijnheer de Voorzitter, ik begrijp zeer goed, dat ten slotte de mannen, op wie de zware taak zal rusten van de belichaming van een stelsel in de wet, zullen moeten geven en nemen, maar het is hier geen *Staten-Generaal*, doch eene Vereeniging, die de *wetenschap* wil dienen, en onderdienaren der wetenschap kan naar mijne bescheiden meening nooit van eenig denkbeeld gezegd worden, dat het de vijand van het goede is.

Het is naar mijne bescheiden meening niet gewenscht, om bij het openbaren van meeningen over den duur van den opleidingstijd getallen ten beste te geven, die eigenlijk ontstaan

1) Stilzwijgend zal natuurlijk bedoeld zijn de Heer DONK, immers deze zou anders volgens zijn eigen vonnis ook in de verkeerde richting trekken.

zijn — zooals de Heer DONK aangeeft — door reactie tegen de actie van menschen, die met 6 weken tevreden zijn. Mij dunkt, als men door dergelijke getallen geprikkeld is, dan doet men het beste, met te wachten totdat de prikkeling voorbij is en men met een kalm hoofd het juiste getal kan zeggen. Anders vermeedert men zeker en gewis den chaos, waar de Heer VAN DER HEGGE ZIJNEN zoo bang voor is, en vermindert men zelf het vertrouwen, dat anderen in dat getal zouden kunnen hebben.

De Heer DONK zegt, dat wij — hier bedoeld mijne geestverwanten — aan het volk gouden bergen beloven.

De Heer BENTEIJN zegt daaromtrent o.m.: *ik zou wel eens willen, dat de heeren den Algemeenen Dienstplicht tot het volk predikten.*

Op deze thema's worden door mijne geachte bestrijders verschillende varianten ten beste gegeven.

Mijnheer de Voorzitter, ik moet tegen alle dergelijke beschuldigingen protest aantekenen. Ik wijs nog eens op de woorden, die V. D. tot het volk richtte, en die de Heer BENTEIJN herhaalt: dat het verplicht is, te denken aan de wegen, waarlangs we weerbaar moeten worden.

En merkwaardig: vele tegenstanders, bijv. de Heer Vos, halen uit onze publieke geschriften, dat juist wij het volk zulke zware lasten willen opleggen.

De Heer BENTEIJN zegt m. i. eenigszins in tegenspraak met zichzelf: *de voorstanders sturen op verhoogde weerbaarheid aan, de volgelingen op verminderde lasten.* Z.i. zal de ontgoocheling dan ook niet kunnen nitblijven.

Ik heb dat gemis aan openhartigheid niet waargenomen. Men lette eens op de krachtige propaganda, die ook in volkskringen is gemaakt voor de afschaffing der loting. Ikzelf heb menigmaal het voorrecht gehad, het militarisme, enz. op z.g. volksvergaderingen te behandelen. Ik heb daar nooit verzwegen, dat de weermacht geldelijke en persoonlijke opofferingen van het volk eischt. Op vele plaatsen heb ik o.a. het gedrag van de Landweer in 1906 met zeer krasse woorden

gelaakt. Dat er persoonlijke dienstplicht moest komen, heb ik altijd verteld. De verkoeling, die van dat woord (als de voor-
mannen dat eindelijk maar eens wilden gaan gebruiken, zegt de Heer BENTEIJN uit onbekendheid) moet uitgaan op de
massa, is me nog niet opgevallen. Integendeel, ik geloof, dat
in ons volk meer en meer de overtuiging veld wint, dat er
algemeene dienstplicht moet komen. Eene wet, die dezen vast-
stelde, zon een 10-tal jaren geleden nog zeer impopulair zijn
geweest, thans reeds is het gevoelen daarover geheel anders.
Op een der vergaderingen vroeg mij een toehoorder: „Maar
Mijnheer FABIUS, zoo als U het voorstelt, zouden we 't ook
moeten doen, al kostte het nog meer geld.” Ik heb daarop
natuurlijk bevestigend geantwoord, al geloof ik niet aan eene
bezwarende vermeerdering.

Aan het slot van zijn betoog zegt de Heer DONK, dat hij,
wanneer *resultaten werden verkregen met het streven naar vrij-
willige oefeningen buiten het leger, naar het ontstaan van toe-
wijding en kerngezondheid*, 't oogenblik zou aangebroken
achten, om te overwegen, of er stappen gedaan zouden kunnen
worden in de richting, waarheen ik reeds nu wil laten mar-
cheeren. Die slotzin brengt den Heer DONK weer een weinig
dichter bij me, dan wel zou blijken uit den overigen inhoud
van zijn betoog. Waar de mogelijkheid van mijn stelsel niet
geheel wordt weggeworpen, bestaat kans op toenadering.

Deze moge voor de regeling zelf voorloopig van weinig
beteekenis zijn, ik vestig er toch met genoeg de aandacht
op, omdat ik daaruit mag verwachten, dat de Heer DONK
reeds nu krachtig zal willen medewerken aan den eersten
arbeid, die voorafgaat aan de oprichting van elk gebouw.

Ik zeg den Heer DONK dank voor zijne waardeerende
woorden bij den aanvang van zijn betoog.

De Overste POP heeft eene poging gedaan, om de legende
te vernietigen, dat de sterfte in de kazerne naar verhouding
zoo bijzonder groot zou zijn, zoo als o.a. door mij was beweerd.

Hieromtrent kan ik op dit oogenblik nog niets anders
zeggen, dan dat ik mijne gegevens aan anderen heb ontleend.

hetgeen o.m. wel blijkt uit het feit, dat de Overste POP van eene „legende” spreekt, welke niet mogelijk is, zonder dat velen 't zelfde reeds eerder gezegd hebben. De getallen van den Overste POP en hunne groepeerings kan ik zeker uit het hoofd niet weerleggen. Van harte hoop ik, dat mijne cijfers ongunstig zijn. Zoodra ik daaromtrent nadere gegevens heb, zal ik die ergens publiek maken. Maar twee opmerkingen wil ik reeds nu plaatsen. Ten eerste, dat de cijfers al *zeer en zeer veel* gunstiger moeten uitvallen, dan ik deed uitkomen, wil de kazerne aan die cijfers een goeden naam kunnen ontleenen. Ten tweede, dat de zonden tegen de hygiëne, welke ik in de kazerne heb gezien, zeer zwaar zijn. 1) Als die zonden zich niet uiten in cijfers, dan wordt de theorie der hygiënisten over de noodzakelijkheid van huidverpleging, over de gevaren van stof bij de inademing, over de onmisbaarheid van frissche lucht in de slaapkamers, enz., voor mij slechts wat bangmakerij.

Van hetgeen de Overste POP wel in het midden heeft willen brengen, kan ik overigens verklaren, dat het 't hart van mijn betoog niet aanraakt en dat het mij daarentegen zeer aangenaam zou zijn geweest, als deze groote deskundige zich — al ware het slechts in telegram-stijl — over de hoofdpunten van dat betoog had willen uitlaten.

De Kolonel VAN ROSSUM heeft zijne instemming betuigd met mijn betoog voor een volksleger. Z.H.E.G. heeft aan zijne betuiging van sympathie, welke ik zeer op prijs stel, verschillende beschouwingen vastgeknoopt, die niet zijn te beschouwen als bestrijdingen van onderdeelen uit mijne bespreking, zoodat ik ook mijnerzijds hier kan volstaan met een hartelijk woord van dank voor den steun van Z.H.E.G.

De Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND 2) heeft de vriendelijkheid gehad, eenige welwillende woorden over mijn persoon te uiten. Ik zeg hem daarvoor hartelijk dank, eveneens de heeren, die zijne woorden met applaus hebben onderstreept.

1) Uit den aard zaak ben ik zeer dankbaar voor de verbeteringen, die vooral in de latere jaren ook hierin werden aangebracht.

2) Zie ook de bladz. 768, 810 en 830.

De geuite lof zou misschien nadeelig kunnen inwerken op mij, ware het niet, dat andere heeren bereids voor krachtige tegenwerking gezorgd hadden.

Hoogst aangenaam zou het mij zijn, indien de Heer BEELAERTS kwam medestrijden voor het volksleger, zoo als ik me dat denk. Maar als dat niet kan, dan zal 't me toch altijd eene eer zijn, met hem den degen te kruisen in den strijd voor hetgeen we, ieder op zijne wijze, in 't belang van het land achten.

Tot bijzondere bespreking geven de beschouwingen van den Heer BEELAERTS te dezer plaatse geene aanleiding.

In den Heer VAN DER HOOG 1) heb ik het voorrecht, een medestander te begroeten, al verschilt de geachte spreker echter met mij van meening omtrent de wenschelijkheid der door mij vaag geschetste organisatie van het volksleger. Hij veronderstelt, dat over de grondslagen niet veel verschil van meening zal zijn. Ik zou kunnen wijzen op enkele bestrijders, om aan te toonen, dat dit toch nog lang niet het geval is. Want al zou zelfs, na dit debat, door iemand de illusie gekoesterd worden, dat ten slotte alle heeren 't eens zijn over die grondslagen, dit zoo lange debat is dan toch minstens noodig geweest voor de opklaring. Het is immers duidelijk gebleken, dat ik met mijne voordracht enkele geachte bestrijders zeker nog lang niet overtuigd had.

Van den Heer VAN DER HOOG begrijp ik volkomen, dat ik hem op vele punten onbevredigd heb gelaten.

Hoe kon het anders, waar hij in Januari ter vergadering kwam als een medestander, die niet door mij behoefde te worden overtuigd van grondslagen, die hij voor zich reeds lang had aanvaard. Voor hém kon slechts de uitwerking der grondslagen van belang zijn. Waar ik dat slechts oppervlakkig deed, moet ik terecht hem hebben teleurgesteld. Tegenover hem zou ik dan ook gaarne aanvaarden de vrijwillige poene, die ik mij aan 't slot van mijne voordracht heb opgelegd, om, voortbouwende op de grondslagen, een geheel

1) Zie verder de bladz. 767, 787, en 811.

stelsel te ontwikkelen; zij 't dan ook niet alleen, doch mét anderen. Mij zou 't natuurlijk zeer aanlokken, om met medestanders als de Heer VAN DER HOOG nader van gedachten te wisselen over dit onderwerp, of met hem samen te werken aan dat groote werk.

Zoo als de stand van het vraagstuk nu is, geloof ik niet, dat tusschen hem en mij op deze plaats en op dit uur een debat over de organisatie aan de orde kan zijn. Ik hoop, dat hij 't mij niet kwalijk neemt, als ik daarom van zijne voor mij zeer belangrijke beschouwingen thans slechts enkele punten aanstip.

Onze toehoorders en onze lezers hebben in elk geval kennis kunnen maken met 2 stelsels, die op de zelfde grondslagen zijn opgebouwd.

De sterke compagnieën gedurende den overgang zijn den Heer VAN DER HOOG een bezwaar. Ik acht dit geen *groot* bezwaar; al wat thans bij de compagnieën boven de oorlogsterkte is ingedeeld en niet benut wordt voor de 2 extra bataljons, is bestemd voor de depots. Of die menschen nu bij één of bij meer compagnieën te boek staan, doet geloof ik niet veel tot de zaak af.

Ik geef den Heer VAN DER HOOG toe, dat ik op deze wijze niet zoo gemakkelijk kom tot 6 bataljons per regiment als nu. Maar zoodra er oorlogskader genoeg is voor 6 bataljons, kunnen ook zoo veel meer eenheden tegelijk worden opgeleid, zoo dat in 't zelfde tijdvak toch 6 bataljons worden gevormd.

Omtrent het verknip- en verdubbel-stelsel blijf ik slecht te spreken. Ik kan niet gelooven aan een stelsel, waarbij eene compagnie een geheel georganiseerd vierde gedeelte van haar lichaam moet afsnijden . . . juist op het oogenblik der mobilisatie. Noch in de oude, noch in de nieuw op te richten compagnieën kan m. i. band komen.

Is dan al die literatuur over dien band waardeloos? Bij den terugtocht van het leger van NAPOLEON, toen alles en alles verdween onder de sloopende ellende, bleef alleen nog over . . . de persoonlijke band, waar die vroeger was gevormd.

De band, die in de compagnieën, eskadrons, enz. van 1 jaar gelegd wordt, zal m. i. gedurende de herhalingsoefeningen versterkt worden.

Ik geef den Heer VAN DER HOOG toe, dat in niet dicht bevolkte streken de recruteeringsdistricten voor een compagnie, enz. zeer groot zullen zijn en dat die grootte niet gunstig zal werken op de versterking van den band, die wij gaarne ook buiten den verplichten oefeningstijd zouden willen bevorderen.

Dat elk klein recruteeringsdistrict een bepaald onderdeel verstrekt, zooals de Heer VAN DER HOOG voorstelt, heeft natuurlijk ook zijne groote voordeelen. Ik acht het echter een ernstig bezwaar, dat de compagnieën dan zullen zijn samengesteld uit verschillende leeftijden, wat vooral het kadervraagstuk ingewikkelder maakt dan in mijn stelsel, waarbij de kaderleden opgroeien met hunne onderdeelen.

Zoo als ik reeds in mijne voordracht vermeldde, het vaststellen van den opleidingstijd op 6 m. is een gevolg van allerlei indrukken, getoetst aan studie. Waren de Heer VAN DER HOOG en ik samen belast met eene opleiding, ik geloof, dat dan tusschen ons spoedig slechts weinig verschil in schatting zou overblijven. Bewijzen kan ik dat echter niet.

De Heer VAN DER HOOG heeft mij echter niet overtuigd, dat in zijn stelsel zal gemist kunnen worden een Grensleger. Een cavalerieoverval blijft ook dan nog naar mijne bescheiden meening te vreezen, en zeker tot aan het jaar 1925, welk jaar de Heer VAN DER HOOG aanneemt ter gedachtenbepaling van het tijdstip, waarop zijn stelsel gereed zou kunnen zijn.

Ik ga mede met den Heer VAN DER HOOG waar hij zegt, dat we niet met schokken zullen kunnen veranderen, doch slechts langs lijnen van geleidelijkheid. Ik herhaal uit mijne voordracht: er zal nog *een reuzenarbeid zijn te verrichten voor dat de sparretak op het dakgebint zal zijn gespijkerd*; volgens welk stelsel dan ook ten slotte zal worden gearbeid, om het gebouw onzer weerbaarheid te stichten.

Ik dank den Heer VAN DER HOOG zeer, dat hij als medestander der grondslagen van uit Leiden naar hier is gekomen, om zijn steun te verleen en aan de beginselen, die in hoofdzaak reeds lang ook de zijne zijn. Het gezag van zijn woord is mij een zeer aangename steun.

De Heer DE GELDER 1) bestrijdt 2 punten uit mijn betoog. Alvorens mijne beschouwingen tegenover zijne gewaardeerde critiek te plaatsen, wilde ik even de aandacht er op vestigen, dat, ook al had de Heer DE GELDER gelijk, mijn hoofdbetoog daardoor niet zou zijn aangetast, en verder opmerken, dat ik het betreur, dat ook deze geachte tegenstander zelfs niet in telegramstijl heeft aangegeven, hoe hij over dat hoofdbetoog denkt. En toch juist het scharen in verschillende groepen zal de nog komende strijd gemakkelijker en nuttiger maken.

Nu echter over de bestrijding der beide punten zelve.

Ik had gewezen op het teekenende feit, dat Duitse compagniecommandanten na de afschaffing van de 3e jaarklasse verbetering der tucht erkenden en dat wel in eene school, waarin de tucht *ingelebt* heet te worden.

De Heer DE GELDER geeft eenige oorzaken aan voor den achteruitgang van de miliciens van den 3en jaargang. Laat ik nu eenvoudigheidshalve in dit debat aannemen, dat de Heer DE GELDER de echte oorzaken en *alle* echte oorzaken van het verschijnsel heeft opgenoemd. Dan vraag ik, of hij niet juist heeft aangetoond, dat het einleben van tucht slechts eene *theorie* is. Want van dat einleben mag dan toch minstens verwacht worden, dat het de van huis uit minder krijgstuhtelijke naturen opweekt tot krijgstuhtelijke soldaten. Voor de krijgstuhtelijke naturen krachtens geboorte is het einleben toch zeker niet noodig. En wat zien we nu — volgens den Heer DE GELDER — dat de 2 jaar lang deugdzaam geblevenen, ja zelfs in deugdzaamheid uitmuntende jongelieden onkrijgstuhtelijk worden, enkel en alleen . . . omdat ze tegen hun zin namens den allerhöchsten Kriegsherr in het belang

1) Zie ook bladz. 802.

van den dienst zijn aangewezen voor het blijvend gedeelte.

Ik laat nu maar weg de „scrofuleuse kindertjes” — volgens den Heer DE GELDER — die in het derde jaar slechter werden *ondanks* het einleben van het tuchtvoedsel, hetwelk dan toch ook voor hen wel geschikt zal zijn gemaakt door die allerhoogste deskundigen op krijgstuchtelijk gebied, als de Duitsche officieren in het oog van vele Nederlandsche officieren zijn. Ik vestig voor mijn betoog hier alleen de aandacht op het mislukte einleben bij de besten, enkel en alleen omdat deze niet tevreden waren met hun langer verblijf in de kazerne. Is dat nu dat beroemde en hemelhoog verheven *einleben* van krijgstucht, dat volgens de boekjes eenig en alleen den mensch geschikt moet maken voor de ware gehoorzaamheid op het gevechtsveld?? Ziet, of die gehoorzaamheid op het gevechtsveld is zoo licht, dat het zich lijdzaam onderwerpen aan de aanwijzing voor het blijvend gedeelte veel zwaarder is, maar dan wordt al dat gepraat over de zware tuchteischen in den oorlog wel wat overbodig, of die dingen zijn van eene andere natuur, zoodat dóór het eene nooit het andere kan worden verkregen, en dan dienen voorstanders van een langdurigen krijgstucht-einlebungsopleidingstijd hun krijgsmateriaal toch nog eens deugdelijk te inspecteeren.

Men herinnere zich hierbij nog eens de uitlating van Keizer WILHELM I, dat juist het derde jaar diende voor de echte soldatenvorming en daarom nimmer gemist zou kunnen worden. Stond deze Keizer uit zijn graf op, hij zou kort en goed moeten zeggen: Gij kunt thans geene soldaten meer vormen. Of zou ook deze soldaat-met-hart-en-ziel . . . veranderd zijn omtrent *levensvragen*?

Mijne teekening van de opleiding der soldaten van de „2e grande armée” was zoo onvolledig en daardoor overdreven, zoo zegt de Heer DE GELDER. Hij doet 't voorkomen, alsof ik heb aangehaald uit het werk van ROUSSET, na dat werk slechts te hebben „ingezien.” Ik zou zelfs enkele gedeelten uit het bedoelde boek, die een ander licht op het vraagstuk werpen, niet vermeld hebben.

Dit verwijt van den Heer DE GELDER verwondert me zeer. Uit het indertijd vooraf door mij bestudeerde werk van ROUSSET, die juist in mijn betoog veel waarde heeft, omdat hij een tegenstander is, heb ik naar mijn beste weten de gegevens ontleend, om den indruk van den zeer korten opleidingstijd van de strijders bij Lützen en Bantzen te schetsen.

Volgens den Heer DE GELDER echter zou een zeer groot deel der strijders dier dagen bestaan hebben uit ingelijfden bij de cohorten met 14 maanden opleidingstijd. Na eene nieuwe bestudeering van ROUSSET blijf ik bij mijne bewering. Dit zegt niets in het debat, dat weet ik. Plaatsruimte belet echter, dit punt hier geheel uit te werken. Maar ik wil toch eene kleine poging doen, om mijn goed recht te verdedigen, en wel door over te schrijven het oordeel van ROUSSET zelf, die in de inleiding van het bedoelde werk zijn oordeel in enkele zinnen heeft samengevat.

„L'armée qui a fait en Russie la campagne de 1812 a péri : le peu qui a survécu ne peut pas être compté. La France n'a plus d'anciens soldats ; elle n'a qu'un reste d'hommes faits ; sa jeunesse est déjà décimée ; elle ne possède plus en nombre que des adolescents, des enfants, c'est le mot même de l'Empereur 1). Ces adolescents, la nécessité force l'Empe-

1) Voy., aux *Annexes*, le tableau des levées et appels faits en quinze mois, du 1er sept. 1812 au 20 nov. 1813. L'énormité des chiffres est déjà un symptôme de l'épuisement de la France ; on savait bien qu'on lui demandait infiniment plus qu'elle ne pouvait donner ; mais on voulait, par l'excès même de la demande, la contraindre à faire, pour essayer de s'acquitter, les derniers efforts. Sur le total général des appels, le déficit a été de plus de moitié ; il a été d'un tiers au moins sur les levées faites avant la catastrophe de Leipzig. Parmi les anciennes classes rappelées, c'est le premier fonds des *cohortes* qui a donné le moins de mécompte ; mais quand de nouvelles exigences sont venues frapper ces mêmes classes, elles ont été presque absolument hors d'état d'y satisfaire. La correspondance du ministre de la Guerre avec le directeur général de la conscription et les préfets ne laisse aucun doute à cet égard. Ce sont donc les adolescents des classes de 1813 et de 1814 qui ont dû prématurément combler les vides que l'appel prématuré de leurs aînés avait fatalement produits dans les cadres.

reur à les prendre; tout manque cependant pour les équiper, pour les organiser, pour les instruire; le temps, l'argent, les officiers, tout manque. On fabrique à la hâte des cadres d'aventure ajustés tant bien que mal à des conscrits de quinze jours. On improvise une apparence d'organisation que fait pour un moment illusion à la France et à l'Europe même.

On entre en campagne. L'ascendant moral que l'Empereur exerce sur l'ennemi comme sur les siens lui donne d'abord des succès inespérés; mais au lieu de saisir ce retour de fortune et de s'arrêter, l'ambition l'emporte, il persiste à combattre, et, pour parer aux défauts de ses jeunes troupes il les fait tous les jours plus nombreuses. Cependant vient l'heure où les vices d'origine, qui avaient été dissimulés d'abord et couverts par l'éclat des premiers succès, ne peuvent plus être ignorés; le génie du grand capitaine ne suffit plus à réparer les fautes, volontaires ou forcées, de l'organisateur. Les échecs se succèdent, l'armée s'abîme dans une épouvantable catastrophe, et le grand vaincu de Leipzig s'éloigne en murmurant: Il me faut des hommes et non des enfants... Il faut des hommes pour défendre la France."

Heb ik nu inderdaad de feiten zoo verkeerd voorgesteld? Haalt verder ROUSSET niet zelf aan de jammerklacht van Russische en Fransche officieren over de schande „*d'être assommés par des enfants*”?

Ziet, we kunnen verschillen over de beteekenis van de overwinningen bij Lützen en Bautzen voor het vraagstuk, hetwelk we behandelen, maar ik dacht niet, dat de Heer DE GELDER en ik over de feiten der ongeoeffendheid zouden verschillen, voor zoo ver we beiden ROUSSET als getuige aanhalen.

Ik wijs nog eens op de meening van NEY. (Zie bladz. 801, regel 6 v. o.).

In mijne voordracht heb ik op bladz. 349 ook den opleidings-tijd der soldaten van NAPOLEON in de slagen van Lützen en Bautzen geplaatst in de reeks, die diende, om te laten zien, welke sterk uiteenlopende opleidingstijdperken er al geweest zijn. Die

sterke uiteenlopendheid blijft bestaan, ook al zou ik voor bovenbedoelde soldaten moeten invoegen 1), zoo als de Heer DE GELDER doet voorkomen.

Voor mij zit echter in den korten opleidingstijd dier soldaten nog meer studiemateriaal. Wat deed hen winnen? In welke technische bekwaambeden kwamen zij te kort? Waarom verloren zij later? Was dit door moreele oorzaken 2) of door achteruitgang in technische bekwaamheid?

Het valt mij op, dat de Heer DE GELDER 't eene oogenblik de Fransche strijders bij Lützen en Bautzen goed geoeffend, 't andere oogenblik slecht geoeffend acht. Allereerst dient echter vast te staan, in welk hokje van geoeffendheid men hen plaatst, dan pas kan verder worden gestudeerd.

De mededeelingen van den Heer DE GELDER hebben derhalve mij nog geen ander licht gebracht.

Waar ik mij reeds in de vergadering van 24 Januari heb verdedigd tegenover den Heer Vos, kan ik thans, nu deze met eenigszins andere woorden 't zelfde beweert als toen, niet veel nieuwe gezichtspunten in het debat brengen. 3)

Hij verwijt mij thans onheuschheid, omdat ik toenmaals uiting heb gegeven aan eene opwellende vraag, waarom de spreker geen ander vaderland uitzocht. Van onheusche bedoelingen was mijnerzijds geene sprake, mijne vraag was een onmiddellijke weerslag op de zeer krenkende uitlatingen van den Heer Vos over 't Nederlandsche volk. Dat de Heer Vos toen dan ook de grenzen overschreden heeft, meen ik o. m. te mogen opmaken uit het feit, dat in het schriftelijk verslag niet meer te vinden zijn de met verheffing van stem uitgesproken beschuldigingen a. d. z.: „als één volk tuchteloos is, dan is het 't Nederlandsche volk”; „als één volk niet geeft om wet en

1) Volgens ROUSSET hadden de cohortes „neuf mois de présense au corps.”

Welig opschietende uit den wortel (ook volgens ROUSSET): de niets ontziende eerezucht van NAPOLEON, welke niets te maken had met de eer van Frankrijk . . . en voor een volksleger iets onbestaanbaar is.

3) Zie verder de bladz. 785, 790, 797 en 815.

gebod, dan is het 't Nederlandsche volk', enz. Toen de Heer Vos die beschuldigingen uitte, moet hij zich of gevoeld hebben een kind van het Nederlandsche volk, en dus behept met de zelfde gebreken, maar dan ware minder koude hoogte en meer droeve zelfkennis gewenscht geweest, of de Heer Vos voelde zich ver verheven boven die gebreken, waarvan hij ons volk beschuldigde, en is misschien begrijpelijk, dat ik uiting gaf aan mijne ontstemming, die werd opgewekt door de hardheid van de beschuldiging, die m. i. onrechtvaardig werd uitgebracht. Gaarne bied ik echter mijn geachten tegenstander mijne verontschuldigen aan voor elk spoor van onheuschheid, welke met de ontstemming in mijne woorden mocht zijn binnengeslopen.

Omtrent de door den Heer Vos gebezigde argumenten kan ik volstaan met te zeggen, dat mijn bestrijder ook thans niet gelukkig is geweest met zijne bronnen. Hij brengt nu op nieuw ter sprake de motie in zake het anti-militairisme op het Stuttgarter socialisten-congres.

In het verslag van het debat op 24 Januari heeft de Heer Vos doen opnemen eene fantasie op die motie en daarenboven deze ter halver hoogte voorzien van eene opmerking, die door plaats en inhoud voor de muziekkenners de fantasie nog minder doet gelijken op het oorspronkelijke stuk. Ik kan den Heer Vos aanraden eens te studeeren in het muziekstuk zelf.

Nadat hij die studie ter hand zal hebben genomen, zal hij ervaren, dat hij zeer eenzijdig was ingelicht en het wellicht betreuren, dat hij billijkheidshalve niet bijv. even heeft medegedeeld enkele uitspraken, van bekende voormannen :

Bijv. die van BEBEL :

„Hervé's Gedanke, dasz es gleich sei für das Proletariat, ob Frankreich zu Deutschland oder Deutschland zu Frankreich gehöre ist absurd". (Uit de vergadering werd geroepen : „Das ist gar kein Gedanke!") Wollte Hervé im Ernstfall dieser Gedanken seiner Landsleuten plausibel machen ich fürchte, er würde von seinen eigenen Volksgenossen unter die Füsze getreten werden." (Uit de vergadering werd geroepen : „Sehr Wahr!");

of die van JAURÈS :

„Denn die Nation ist das Schatzhaus des menschlichen Genies und Fortschritts, und es stände dem Proletariat schlecht an, diese kostbaren Gefäße menschlicher Kultur zu zertrümmern (uit de vergadering werd geroepen: „Sehr gut!“). Unsere Resolution (die van JAURÈS-VAILLANT) hat mit dem Herveismus nichts zu tun.“ Het Hervéisme is z. i. „im Rückgang, im Aussterben begriffen“;

of die van VOLLMAR :

„Es ist nicht wahr, dasz international gleich antinational ist. Es ist nicht wahr, dasz wir kein Vaterland haben. . . . Aber die Liebe zur Menschheit kann mich in keinen Augenblick hindern, ein guter Deutscher zu sein, wie es andere nicht hindern kann, gute Franzosen oder Italiener zu sein

Und so sehr wir die gemeinsamen Kulturinteressen der Völker anerkennen und ihre Verhetzung gegeneinander verdammen und bekämpfen, so wenig können wir an die Utopisterei eines Aufhörens der Nationen und ihres Untergangs in einem formlosen Völkerbrei denken“. (JAURÈS riep daarop: „wer will denn das?“)

De Heer SCHAPER zou volgens den Heer VOS op het jongste S. D. A. P. congres te Nijmegen gezegd hebben, dat ook hij is „voor geen man en geen cent.“ Van dit congres heb ook ik het officieele verslag nog niet gelezen. In het verslag der *Nieuwe Rotterdamsche Courant* vind ik echter eene uitlating van SCHAPER, die m. i. niet goed met de vermeende andere uitlating klopt: „Naar aanleiding van de aanmerking op het gesprokene door VAN KOL bij de Vestingbegrooting, zegt spreker, dat de sociaal-democraten wel internationaal zijn, doch niet anti-nationaal. De aanmerking van FORTUIJN: „de socialisten hebben geen vaderland“ heeft dus naar sprekers meening geen zin.“

Als de Heer VOS van een socialisten defensie-programma niets anders kent dan de leus: geen man en geen cent, dan veroordeelt hij met die mededeeling zijne eigen kennis op dit gebied.

Omtrent de oprichtingsvergadering te Utrecht van de Tucht-Unie is de Heer Vos al even gebrekkig ingelicht. Volgens hem zou de stichting zijn uitgegaan van eene commissie, waarin velen onzer uitstekendste juristen zitting hebben, omdat deze 1) vooral overtuigd waren, dat het ons volk geheel en al ontbrak aan tucht en omdat het niet geneigd was, zich opofferingen te getroosten voor een groot en verheven doel. Maar in werkelijkheid was de Commissie van voorbereiding anders gestemd, dan de Heer Vos deed voorkomen. Immers, de voorzitter — Dr. KIEWIET DE JONG, voorzitter van het *Algemeen Nederlandsch Verbond* — opende de vergadering met eene rede, waarin hij er op wees, „dat de kern van ons volk gaaf is,” dat de commissie dan ook geenszins de vele goede eigenschappen van ons volk voorbij zag, maar juist dáárom de schadelijke uitwassen en woekeringen, die zich in den loop der tijden hadden gevormd — waaronder de tuchteloosheid — des te meer betreurde.

Zelfs het gebruik van het woord tuchteloosheid bleek tot misverstand aanleiding te geven. Na de openingsrede van den Voorzitter hield de gepens. Luitenant-Kolonel JHR. GRAAFIAND een gloedvol betoog, waarin hij, op grond van zijne veeljarige onderzinking en op grond van hetgeen hij ook in 't buitenland had gezien, als zijne meening te kennen gaf, dat ons volk in wezen niet tuchteloos is, integendeel, indien er slechts door het gezag leiding wordt gegeven, geeft het voortdurend blijk zelfs zeer gewillig en volgzaam te zijn en tot groote daden en opofferingen in staat. De verschijnselen, die men in den regel aan tuchteloosheid toeschrijft, wijt deze spreker dan ook veeleer aan onvoldoende en te weinig leiding gevende uitoefening van het gezag.

De Heer BERGSMA, Voorzitter van den *Algemeenen Neder-*

1) Ook dit punt is onjuist.

De vaders van de Tucht-Unie zijn 2 bekende voormannen van *Volksweerbaarheid*. Onder de 10 leden der Commissie van voorbereiding waren slechts 2 toevallige juristen, een hunner als vertegenwoordiger van *Volksweerbaarheid*, de ander als vertegenwoordiger van de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*.

landschen Wielrijdersbond, wees, naar aanleiding van het door den Heer GRAAFLAND gesprokene, er op, dat men wel onderscheid moet maken tusschen „grootte tucht” en „kleine tucht.” Z. i. ontbrak het ons volk niet aan die „grootte tucht”, die eene levensvoorwaarde is voor een volk en het tot grootte dingen in staat stelt, wel echter ontbrak dikwijls de „kleine tucht”.

Dat gebrek was oorzaak van de verschillende baldadigheden van jongeren en ouderen, van hooger- en lager-geplaatsten, van meer- en minder-ontwikkelden. De oorzaak schuilt, volgens den Heer BERGSMA, in de geringe werkelijke macht, die aan de politie-agenten, als organen van het gezag, gegeven is, om dat gezag te doen gelden.

Blijkens de instemming der vergadering vertolkte de Heer BERGSMA de meening van het meerendeel der aanwezigen en zeer zeker ook van de Commissie van voorbereiding.

Het is me niet gelukt, in het gedrukte werkje van de Commissie van voorbereiding, voor zoover daarin over algemeenen dienstplicht wordt gesproken, iets te vinden, hetwelk mijne opvatting omtrent den aard der tuchteloosheid bestrijdt. Waarom de Heer VOS er over sprak, ontgaat mij dan ook geheel. Tot goed begrip zij er nog de aandacht op gevestigd, dat mijn geachte bestrijder daarenboven verwacht de meening van de commissie met de mededeeling van antwoorden op ingekomen vragen.

De Heer VOS heeft mij eene plaat van den „Groene Amsterdammer” 1) aangeboden. Als ik hem zeg, dat ik geabonneerd ben op dat blad, hetwelk volgens hem mijne sympathie wel zal hebben, dan zal hij begrijpen, dat die plaat reeds lang in mijn huis is, zoo dat reeds uit dien hoofde de aanbieding gerust achterwege had kunnen blijven. Mocht de Heer VOS de meening koesteren, dat de redactie van dat bekende blad aan zijne zijde staat, dan vrees ik, dat hij zich met ijdele hope vlijt. De aanbieding der plaat zou alleen dan eenige beteekenis gehad hebben, als mijn geachte tegenstander daarop had kunnen

1) Die, welke behoort bij No. 1604 van 22 Maart 1908.

verkrijgen de verklaring der redactie, dat zij op grond dier tuchteloosheid — „ongebondenheid” volgens haar — mijne beschouwingen afkeurt. Op die verklaring zal de Heer Vos, vermoed ik, nog wel wat moeten wachten.

Het spijt me voor den Heer Vos, maar ik moet het eerlijk opbiechten, dat, voor mij, zijne zoo lief bedoelde dramatische handeling der plaat-aanbieding in 't water viel.

Mag ik mijn bestrijder thans den raad geven, aan die plaat o. a. de beteekenis te geven, dat de voorstanders van een volksleger niet bang zijn, om den vinger te leggen op de zieke plekken van ons volk, maar ondanks die zieke plekken toch krachtig gelooven in de gaafheid van den Nederland-schen stam.

De Heer Vos vergist zich, waar hij 't doet voorkomen, alsof ik in 1 à 2 maanden van een Nederlander een soldaat wil maken.

De Heer Vos vergist zich evenzeer, waar hij doet voorkomen, alsof ik in den vorm van toewijding een surrogaat wil geven voor tucht en discipline. Ook hem raad ik aan, de ook voor hem geldende lastgeving van den Minister van Oorlog nog eens na te lezen.

Omtrent de schoone tirade over het geven van „*al onze arbeidskracht*” verwijs ik den Heer Vos naar de woorden van den Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND te dien opzichte.

Ik had te goeder trouw uit het mondeling debat van den Heer Vos op 24 Januari de meening gekregen, dat mijn geachte bestrijder voor een vrijwilligers-leger was. Andere hoorders hebben mij dien zelfden indruk medegedeeld. De Heer Vos heeft wellicht thans wel spijt, dat hij mij beschuldigde, die meening te hebben neergeschreven „om eene aardigheid to plaatsen” of „om hem eene stommiteit te laten zeggen.”

Omtrent de vaagheid mijner organisatie verwijs ik naar het voorafgaande. Alvorens ik met den Heer Vos over eene organisatie ga praten, zal zijne meening over het Nederlandsche volk, waarvoor die organisatie alleenlijk bestemd is, veel veranderd moeten zijn. Tusschen mijzelf en mijn tegen-

stander, die ons volk noemt: het volk van tuchtscholen en Maandaghouders 1), snijd ik het tafellaken, op dit gebied, door.

En hiermede, Mijnheer de Voorzitter, meen ik naar mijn beste weten de geachte sprekers te hebben beantwoord 2). Er zijn tegen 't door mij gesprokene groote bezwaren ontwikkeld. Ik erken 't nut daarvan, omdat het dwingt tot grootere nauwkeurigheid en scherper omlijning. Ik dank de heeren, welke op die wijze hebben medegewerkt, voor hunne bestrijding. Maar hunne bezwaren hebben mij niet afgebracht van de grondslagen, die ik heb aangegeven voor het gebouw onzer weermacht.

Ik heb de waarachtige overtuiging, dat wij hoe eer hoe beter die grondslagen in beginsel moeten aanvaarden en onder het volk verspreiden; niet om het gouden bergen te beloven, neen, onbeschroomd en oprecht moeten wij alle gevolgen dier grondslagen aan onze hoorders en lezers bloot leggen.

Van eene spoedige erkenning van de geschetste grondslagen verwacht ik echter zoo veel voor de opwekking van ons volk, ja, ik acht die zelfs noodzakelijk, om bij het volk vertrouwen te wekken in de groote zaak en in de juistheid van ons streven.

Dat vertrouwen is geschokt, niet in de laatste jaren alleen, al wordt de uiting daarvan thans ook nog zoo gemakkelijk door iedereen waargenomen, maar dat wantrouwen staat in nauw verband met de historische ontwikkeling van ons krijgswezen.

Daarom nog eens, laat ons tot het volk gaan met zuivere denkbeelden omtrent onze weermacht. Hoe eerder we dat doen, hoe spoediger wij den invloed zullen verzwakken van onzen gemeenschappelijken tegenstander, den anti-militairist.

Ik herhaal, ik ben niet verzwakt in mijne overtuiging, al heb ik veel van mijne bestrijders geleerd.

1) De Franschen spreken van „faire le lundi”. Die uitdrukking hebben ze wellicht aan ons ontleend (sic!). Omtrent tuchtscholen bij brave volken zie men o. a. de mededeelingen op bladz. 784, laatste alinea.

2) Voor niet ter vergadering geweest zijnde lezers merk ik op, dat ik 4 sprekers heb beantwoord volgens hetgeen ik *vooraf* van hen had *gelezen* en de overigen volgens hetgeen ik *ter vergadering* van hen heb *gehoord*.

Heel in de verte zie ik het doel, waarnaar wij moeten optrekken. De weg naar dat doel is doorsneden en bedekt met vele hindernissen, en de tocht daarheen is lang en moeilijk.

Zeker, maar ik zie in geen van die hindernissen afsluitingen, die den marsch zouden kunnen beletten.

Al heb ik niet de eer tot het ruiterswapen te behooren, toch voel ik in me, dat het zien der hindernissen opwekkend kan prikkelen op de begeerte, om die te nemen.

Het doel zal en moet bereikt worden, daarom gaat het. Het zou eene ongerijmdheid zijn, een ander doel te kiezen, ten einde de bezwaren te ontgaan van de hindernisbaan, die tot bereiking van *het* doel doorloopen moet worden.

Voor mij is *het* doel: het Nederlandsche volk weerbaar in al zijne geledingen, blijmoedig gereed, om de reuzenworsteling te aanvaarden voor het zelfstandig volksbestaan.

Als die worsteling zal moeten worden aangegaan, dan zal ook alles offervaardig moeten worden ingezet, omdat slechts dan alleen de goede uitslag verzekerd is. Minder dan heele kracht verzwakt niet alleen naar verhouding in sterkte, maar in nog veel grootere mate in moreelen zin; ja, zij benadeelt de ontwikkeling van onze volkskracht op elk gebied.

Waar ik dat geloof heb, daar kan ik de spreuk: „zoo gij den vrede liefhebt, bereidt u ten oorlog” niet anders verwezenlijken dan door het **Allen weerbaar**. Alleen door eene zoodanige krachtige geestelijke en lichamelijke voorbereiding voor de worsteling zal de worsteling zelf aan ons volk bespaard kunnen blijven.

De VOORZITTER: Mijne Heeren. Hoe gaarne ik ook gelegenheid zou willen geven aan enkele personen om nog te zeggen, wat hun op het hart ligt, ben ik toch verplicht, met het oog op het late uur — 't is nu bijna kwartier vóór twaalfen — het debat te sluiten.

Op mij rust, als Voorzitter dezer Vereeniging, in de aller-eerste plaats de aangename taak om de heeren, die heden avond aan het debat hebben deelgenomen en zoo veel belang-

stelling hebben getoond in het onderwerp, door den Heer FABIVS in eene vorige vergadering ingeleid, dank te zeggen voor hetgeen zij heden avond hebben gezegd en den Heer FABIVS voor de welwillendheid om op hunne critiek te antwoorden.

Verder vermeen ik er wel de aandacht op te mogen vestigen, dat wij dezen avond en ook den vorigen eene ondervinding hebben opgedaan, welke wij allen ons ten nutte mogen maken, namelijk, dat de grootste kunst van een spreker hierin bestaat, om met *wenig* woorden *veel* te zeggen.

Juist op dezen debat-avond was er eene bijzondere aansporing voor de sprekers, om *kort* en *bondig* te zijn; de meesten waren echter zeer breedvoerig en zouden m. i. meer in het belang der zaak hebben gehandeld, indien zij — zoo als sommigen hunner hebben gedaan — alleen de essentiele punten uit de voordracht van den Heer FABIVS, waarop zij de aandacht wenschten te vestigen, *beknopt* hadden besproken.

Een en ander wijst er op, dat er in dit opzicht eene leemte in onze opvoeding bestaat.

Maar er is nog iets, wat mij van het hart moet. In deze vergadering en ook bij de vorige gelegenheid hebben sommige sprekers te veel gebruik, ja soms zelfs misbruik, gemaakt van de vrijheid om het woord te voeren.

Er zijn namelijk zaken behandeld, welke in de vergaderingen onzer Vereeniging niet t'huis behooren, en wel door hier regeeringspersonen en daden aan critiek te onderwerpen, hetgeen tot dusver in deze Vereeniging vreemd was.

Wat het onderwerp van den Heer FABIVS betreft, uit de toejuichingen blijkt, dat de wijze, waarop hij dit heeft ingeleid en verdedigd, te roemen is. Al zijn wij het in menig opzicht niet met zijne zienswijze eens, zijne gloedvolle woorden verdienden ten zeerste die waardeering.

Ik heb den vorigen keer den Heer FABIVS gevraagd, nader te willen aangeven de *taak* van het door hem gewenschte *Nederlandsche Volksleger* en de *eischen*, waaraan dit moet voldoen; daarop is de Heer FABIVS mij nog altijd het antwoord schuldig

gebleven. Ik meen, dat wat hij omtrent het „Volksleger” gezegd heeft, evenzeer toepasselijk is op *elk* leger en dat hij dus even goed had kunnen spreken van het *Nederlandsche leger*.

Elk laud — en dus ook Nederland — heeft immers noodig een *leger*, samengesteld uit alle deelen van zijn Volk, 1) met goed geoefende *soldaten* en bekwame *aanvoerders*. Dat leger heeft even goed eene taak in den Staat te vervullen als ieder andere tak van dienst in de burgermaatschappij, hetzij landbouw, industrie, scheepvaart, handel, politie, enz., en daarvoor moet het deugdelijk onderlegd zijn.

De *sterkte* van dat leger hangt nu af van die taak; zij is echter niet alleen te verkrijgen door menschen, die uit roeping soldaat worden en daartoe vrijwillig in dienst treden, maar het is noodig, vooral om de kosten, langs anderen weg de ontbrekenden aan te vullen en wel door dezen door de Wet tot den militairen dienst te verplichten. Van daar dan ook, dat in Art. 181 onzer Grondwet is bepaald: „Tot bescherming der belangen van den Staat is er eene zee- en landmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen.” en verder: „De wet regelt den verplichten krijgsveld,” enz.

De vrijwillig dienenden — kortweg *vrijwilligers* — zijn dus zij, die van het militaire vak hun *beroep* maken en uit wie het beroepskader en de beroepsofficieren voortkomen, alzoo degenen, die ook als onderwijzers en opvoeders moeten optreden. Met hoe meer toewijding zij hunne taak vervullen, des te beter zal ook het geheele leger wezen. Aan het woord »vrijwilliger” dient derhalve eene andere beteekenis te worden gehecht dan die van „huurling”, volgens de opvatting van den Heer FABIUS, d. i. een persoon, die alleen zijn dienst vervult, omdat hij er voor wordt *betaald*. Volgens hem zijn wij, officieren in actieven dienst, allen huurlingen, want ook wij dienen vrijwillig en worden voor onze diensten betaald. Het zelfde kan gezegd worden van hen, die in de burgermaat-

1) Men zoude dus voor ons land kunnen spreken van het „Nederlandsche Volk's leger.”

schappij eene betrekking vervullen, waaraan eene meer of minder goede bezoldiging is verbonden.

Ik geloof hiermede voldoende aangetoond te hebben, tot welke eigenaardige gevolgtrekkingen eene zoodanige beoordeeling leidt, alsook de noodzakelijkheid van eene hoogere en wijdere opvatting van de taak van hen, die het soldatenberoep als *métier gekozen* hebben en van wie, m. i. meer *toewijding* te verwachten is dan van hen, wien tegen hun zin die taak is *opgedrongen* en voor wie dit — althans voor velen hunner — met groote nadceelen gepaard gaat.

De regeling van den verplichten krijgsveld is dan ook eene zeer moeilijke zaak en een vraagstuk van groot sociaal belang. De oplossing daarvan kan, naar mijne meening, alleen gevonden worden door ons op het standpunt te plaatsen, dat een ieder, die daartoe in staat is, gedurende een zekeren tijd van zijn leven verplicht is, zich aan de militaire taak te wijden, d. i. zichzelf weerbaar te maken en daardoor mede te werken aan de weerbaarheid van geheel ons volk. Dit kan m. i. niet beter geschieden dan in het leger, dat alzoo eene *oefenschool* is, waarin alle standen van het Volk worden opgenomen en waarbij allen *eerst* worden gevormd tot soldaten, en *daarna* zij, die daarvoor in aanmerking komen, worden opgeleid tot aanvoerders.

Tegenover de toewijding, welke verlangd wordt van hen, die in het leger dienen, moet echter ook eene andere toewijding staan, namelijk die van de geheele natie, door aan het leger te geven, wat dit toekomt en niet door hierop te bezuinigen, ten einde in andere staatsuitgaven te voorzien.

Dit zelfde geldt voor het leger zelf, door niet aan te dringen op verkorting van den oefeningstijd, wegens de kosten, verbonden aan de opleiding van een grooter aantal dienstplichtigen.

Men spreekt van 6, ja zelfs van 3 maanden opleiding voor de onbereden wapens, maar heeft men wel bedacht, dat er in die 6 maanden eigenlijk niets meer gedaan kan worden dan opleiden tot eenvoudig soldaat? Heeft men niet uit het oog verloren, dat, behalve soldaten, er ook nog kader noodig is

en dat juist de kadervorming meer tijd vereischt en wel des te langer, naar mate die der opleiding tot soldaat korter is? Kan bovendien de kadervorming deugdelijk geschieden zonder soldaten en moet deze niet als het voornaamste gedeelte der opleiding worden beschouwd met het oog op de vorming van de reserve-officieren?

Waar verder gesproken wordt van aan te sturen op „algemeenen dienstplicht”, wensch ik de opmerking te maken, dat deze dienstplicht, volgens de letterlijke beteekenis van het woord, onmogelijk is te bereiken, daar die te hooge kosten eischt. *Algemeene dienstplicht* sluit toch in zich, dat allen, die niet afgekeurd worden, moeten dienen. Dit beteekent, dat van de 52000 militieplichtigen per jaar, volgens de bestaande bepalingen, er meer dan 35000 zouden moeten dienen; thans worden er 17500 ingelijfd en wordt reeds bezwaar gemaakt tegen de hooge uitgaven.

Men doet dus beter, door te spreken van *algemeenen weerplicht*, d. i. de verplichting voor allen zonder onderscheid om deel te nemen aan de weerbaarheid van het land. Dit nu kan geschieden door het *verrichten van persoonlijken dienst*, hetzij als soldaat, hetzij als non-combattant, dan wel door het *betalen van geld*, d. i. dus eene „weerbelaasting, zoo als ook door den Heer FABIUS wordt gewenscht.

Die geldelijke bijdragen moeten evenwel dan ook geheel voor het daarmede beoogde doel worden bestemd en zouden derhalve het oorlogsbudget niet onbelangrijk verlichten.

Hoe de Heer FABIUS komt aan zijn getal van 40000 miliciens per jaar, is mij niet duidelijk. Bij zijn stelsel toch is zeer strenge keuring noodig. Aannemende, dat dientengevolge, even als in Zwitserland en elders, 50 % der militieplichtigen worden afgekeurd, blijven er van de 52000 slechts 26000 over, zoo dat ik moet aannemen, dat hij zich in zijne berekening heeft vergist.

En nu kom ik tot hetgeen de Heer FABIUS verder heeft gezegd over de slechte inrichting der kazernes en den verlamdenden invloed van de kazerne-psyche.

Misschien kwam het in zijn betoog te pas, maar waar het inwonen in de kazerne een noodzakelijk iets is en, zoo als ik van verschillende zijden gehoord heb, de landweermannen dadelijk bij hunne terugkomst in de kazerne het weder zoo goed maakten, hun gedrag een sterk contrast is geweest met dat in de kampen verleden jaar, daar kan ik nog niet inzien, dat de kazerne-psyche zoo slecht is.

Ten slotte nog dit. Het is bekend, dat in de burgermaatschappij prijs wordt gesteld op menschen, die gediend hebben. Opmerkelijk is het nu, dat personen uit *Amsterdam*, *Arnhem* en *Utrecht*, die dienstplichtigen — nog wel militiekader — in hun dienst hebben, mij gezegd hebben, dat zij den invloed van den verkorten dienstdijd bij die personen reeds hebben kunnen waarnemen, o. a. door hunne geringe handigheid, weinig plichtsbesef en plichtsbetrachting en vooral door hun incorrect werken, waarbij dat van de langer gediend hebbenden, zoo als beroepskader en wel in het bijzonder het administratief kader, gunstig afstak. Zulke getuigenissen zijn toch wel kenmerkend.

Mijne Heeren, dit waren enkele opmerkingen, welke ik meende te moeten maken.

Het is heden de laatste avond van dit werkjaar.

Ik hoop, dat het in dit jaar gesprokene er toe moge bijdragen om ons te brengen tot het betere, dat wij allen wenschen te bereiken. Al deelen wij niet allen de schoone idealen van den Heer FABIVS, toch kunnen deze strekken om onze gedachten te vestigen op hetgeen in de toekomst wenschelijk is, waarbij echter rekening dient te worden gehouden met de bestaande toestanden en niet uit het oog te worden verloren, dat een overgang van het tegenwoordige tot het toekomstige geleidelijk dient plaats te hebben, d. i. trapsgewijze en stelselmatig, en zulks veel tijd vordert.

Ik zeg den Heer FABIVS en allen, die aan het debat deelnamen, nogmaals hartelijk dank en sluit de vergadering.
